

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜREL İNCELEMELER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İDEOLOJİK BİR ALAN OLARAK KAMU SPOTU VE İKTİDAR

Cenk Çakar

112611044

Doç. Dr. Erkan Saka

İSTANBUL

2017

İdeolojik Bir Alan Olarak Kamu Spotu ve İktidar
As an İdeological Field Public İnformation Films And The Power

Cenk Çakar

112611044

Tez Danışmanı: Erkan Saka
Jüri Üyesi: Emine Eser Gegez
Jüri Üyesi: Çiğdem Bozdağ

Tezin Onaylandığı Tarih:

Toplam Sayfa Sayısı:

Anahtar Kelimeler: Kamu Spotu, İktidar, Televizyon, Hegemonya, İş Güvenliği.

Key Words: Public İnformation Film, The Power, Television, Hegemony, Work Safety.

Anneme ve Hilal'e

TEŐEKKÖRLER

Yerine getirilen bütÖn Öğrenci sorumlulukları arasında her halde inanılarak yapılanların ayrı bir yeri vardır. Sanırım bu güzel duyguyu inandığımız şeyleri hayatımızın ortasına koymamıza borçluyuz. Bu yolda attığım bir adım olan bu çalışmada desteğini aldığım Mimar Cem Çakar ve ekibine, Yadigar Can Ercan ve Pelin Ateş'e. Bana sabreden, cesaretlendiren ve gece gündüz cevap veren danışmanım Doç. Dr. Erkan Saka'ya, hep yanımda hissettiğim Ebru Şirin'e ve son olarak olmasa olmazdı diyeceğim Hilal Çakı'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ.....	1
LİTERATÜR TARAMASI.....	8
YÖNTEM.....	10
I. İKTİDAR.....	11
1.1. İktidarın Kendisi	11
1.2. Geleneksel İktidar	23
1.3. Modern İktidar	25
1.3.1. Normalleştiren İktidar	31
1.3.1.1 Disiplinci iktidar	32
1.3.1.2 Biyoiktidar	34
1.3.2. Olumlu Bir Kavram olarak iktidar	37
1.3.3. Hegemonya	41
1.4. İktidar ve Bilgi.....	51
II. TELEVİZYON	57
2.1. İdeolojik Aygıtlar	57
2.2. Frankfurt Okulu	63

2.3. Bourdieu.....	68
2.4. Baudrillard.....	69
III. KAMU SPOTU.....	71
3.1. Kamu Spotunun Kökeni.....	72
3.2. Mesaj Kaynağı Olarak Devlet	76
3.3. Televizyonda Eğitim.....	77
3.4. Kamu Spotunun Tarihi.....	79
3.4.1 İngiltere	79
3.4.2. Amerika Birleşik devletleri.....	80
3.4.3. Türkiye	82
3.5. Kamu Spotuna Eleştirel Olmayan Yaklaşımlar	83
3.5.1. Sosyal Pazarlama	83
3.5.2. Sağlık İletişimi	87
3.6. Kamu Spotlarına Eleştirel Yaklaşım	88
3.6.1. İdeoloji	90
3.6.2 Propaganda	92
3.6.2.1. Propaganda'nın Tarihi	96
3.6.2.2. Modern Propaganda	97
3.7. Söylem Analizi.....	98

3.7.1. Söylem Analizi ve Eleştirel Söylem Analizi	98
3.7.2 Güvenilir Bir Firma Adlı Kamu Spotu	100
3.7.2.1 Kamu Spotunun Çekim-Konuşma- Ses Detayları	100
3.7.2.1. Analiz	102
3.7.3. Tersane Adlı Kamu Spotu	104
3.7.3. 1. Kamu Spotunun Çekim-Konuşma ve Ses Detayları.....	104
3.7. 3. 2. Analiz.....	105
3.8 Yapılmamış ya da Yayınlanmamış Kamu Spotları.....	108
3.8.1. Otomotiv	109
3.8.1.1. Kirlilik Sığınağı Hipotezi	111
3.8.2. Kamu Spotu ve Kanser	112
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA.....	117

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
DİA	Devletin İdeolojik Aygıtları
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİA	Kitle İletişim Araçları
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TTB	Türk Tabipleri Birliği

ÖZET

İdeolojik Bir Alan Olarak Kamu Spotu ve İktidar

Bu çalışmada ne olduğu ve sınırları tartışmalı bir kavram olan iktidarın, modernleşen toplumda yaşadığı evrim ve ürettiği biyoiktidar, hegemonya gibikavramlar bağlamında kamu spotu mecrası ele alınmıştır. Kamu spotuna ev sahipliği yapan televizyon bir ideolojik aygıt olarak kabul edilmiş ve eleştirel düşüncelerle tartışılmıştır. Genel kanı kamu spotlarının siyasal yada ideolojik bir mesaj taşımadığı, sadece toplum faydasına olduğu yönünde olsa da, en başarılı anına ulaşmış ve görünmezleşmiş olan ideolojinin varlığı hissedilmektedir. Bu ideolojik iletileri tespit edebilmek için egemen ve bağımlı sınıf arasındaki ilişkinin belirgin bir şekilde göze çarptığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yaptırılmış “iş güvenliği” konulu iki kamu spotu söylem analizi yöntemiyle okunmaya çalışılmıştır. Ayrıca kamu spotu alanını etraflıca kavrayabilmek adına, spotların kaçındıkları sorun teşkil eden konular ve spotların bugünün iktidarı olan sermayeye ters düşmemek adına kaçındıkları çözümler araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kamu Spotu, İktidar, Televizyon, Hegemonya, İş Güvenliği.

ABSTRACT

As an Ideological Field Public Information Films And The Power

In this study controversial concept of power -with the evolution of it- and Public Information films (PIF) has been discussed on the context of new concepts such as biopower, hegemony that created by it. Information films, has been regarded as an ideological device and has been critically discussed. Although public opinion does not attach a political or ideological message to PIF, it is only for the benefit of the society, the ideology of the most successful - that is why invisible- is felt. In order to identify these ideological communities, two PIFs on the topic of "work safety", which was designed by the Ministry of Labor and Social Security, were analyzed by means of analysis of discourse, which clearly showed the relationship between the ruling and dependent classes. In addition, in order to comprehend the public information film area in detail, the solutions they have tried to avoid in order not to contradict to the current capital of the issues and the solutions in which the films have escaped to suggest.

Key words:Public Information Film, The Power, Television, Hegemony, Work Safety.

GİRİŞ

Modern zamanların iktidarı, bireyin hayatındaakla gelen her alana etki etmeye çalışmaktadır ve toplumda iktidarın kristalleştiği bölge olarak yönetselleşmiş devlet kurumları görülmektedir(Foucault, 2016a, s.79). Toplumdaki gücün çoğuna sahip olan bu devlet aygıtı, birey üzerinde biçimlendirdiği alanı genişletmektedir.

Burjuva devrimiyle başlayan bu çağda ülkeler artık demokratiktir fakat iktidarda olan sınıf, aynı önceki iktidar sahibi sınıf gibi yönetmek isteyip bunu zorla yapamayacağını bildiği için dolaylı yollara başvurmaktadır. Bu çalışmanın amacı en siyaset dışı olarak sunulan ve bilinen kamu spotlarının aslında ne kadar ideolojik meselelere işaret ettiğini araştırmaktır. Çünkü ileride açarak anlatacağımız gibi bir toplumsal gerçekliği gizlemek için bir paravan olarak kullanılan nesnelere, fikirsel olarak karmaşık görünmeseler dahi algıya yön vermek, düşüncelerin oluşumuna biçim vermek gibi çok önemli bir vazifeyi üstlenirler(Bourdieu,2000, s.30).

İktidarın bu yönetimi gerçekleştirişini analiz edebilmek için klasik çağdaki ve modern çağdaki haline bakılıp değişmeyen özelliklerinin ve geçirdiği evrimin kavranması gerekir. Modern çağın öncesindeki geleneksel iktidar; yaptırımını ve otoritesini beden üzerinde uygularken onun evrim geçirmiş şekli olan modern iktidar zihinler üzerinde egemenlik kurmaya çalışmaktadır. Fiziki zora başvurmaması bu nedendendir. Öte yandan özünde bulunan şiddet yok olmamıştır, atasından miras aldığı üzere şiddet potansiyelini taşır.

Bu yeni iktidar *Alman İdeolojisi*'nde(s.51) bahsedildiği gibi ayakta kalabilmek ya da benzer bir devrimle devrilmemek için tabanını daha geniş bir nüfus oranına yaymak zorundadır.Bu yüzden modern iktidarın odak noktası bilgi olmuştur. İktidar ve bilgi arasında yakın bir ilişki vardır. İktidar üstünlüğünün teminatı olarak bilgiyi kendisinde

toplular. Yönetmek yetkisini kendisine bağışlayan üstünlüğü bilgiden gelir. Aynı bilgiyi toplumu şekillendirmekte de kullanır. Bilgi herkesin elde edebileceği soyut bir şeydir, fakat elde edebilmek için bir takım ayrıcalıklara sahip olmak gerekir. Bu açıdan baktığımızda bilginin çağının ruhunu yansıttığını görmekteyiz. Bilgiyi elde edebilmek için *Aydınlanmanın Diyalektiği*'nde söylendiği gibi bir soyağacına sahip olmak gerekmez, yalnız kişi benliğinden ödün verir yani iktidarın istediği biçimde toplumsallaşır.

İktidar nüfus içinde kapladığı alanı bu yolla genişletmektedir. Egemen sınıflardan olmayanlara bu şartları kabul ettiği sürece egemenliğin nimetlerinden yararlanma izni verilir. Öyle ki bu entegrasyon artık sınıfların uzlaştığı bir alana dönüşür. Egemen sınıftan olmayan artık bu çabada kendi menfaatini görmektedir hatta aslında bu menfaat egemen sınıftan olmayanlara faydalı da olmuştur. Bu yüzden sınıflar arası bir ittifak birlikte yaşama yoludur fakat egemen sınıf tarafından sürekli tazelenmelidir. Bu sınıflar arası uzlaşım hegemonyadır, fakat daha ötesi biyoiktidardır. Eski iktidarın tersine toplumun bedensel kalitesi kapitalist iktidarın önemseydiği bir şeydir. Tarihte ilk kez biyoloji siyaset konusu olmuştur(Foucault, 2007a s.105).Çünkü serf ve kölelerin bilgisizliği ve sağlıksızlığıyla büyüyen ekonomilerin ihtiyaçları sağlanamayacaktır. İktidar artık emek gücünü sarf edecek sınıfın sağlıklı ve yetenekli olmasını ister. Bu açıdan sağlık konulu kamu spotları toplum sağlığını yükseltmek için bir çabadır, bu da hem egemen sınıfın hem bağımlı sınıfın faydasına bir ortak çıkar alanına denk gelmektedir.

İktidarın vevletinin ideolojik aygıtları olan okul kilise ve medya egemen ideolojinin doğrultusunda toplumsallaşmayı sağlar. Üçü de aynı görevleri üstlenip bireyin etrafını kuşatır ve sistemle çelişen bir mesaj gönderen tarafından etkilenmesini engellerler.

İkinci kısımda, Kamu spotuna giden yolda, üstünde durmadan geçemeyeceğimiz televizyon hakkında bir takım eleştirel fikirlere yer verildi. Televizyona iktidarın

ideolojisini toplum üzerinde yeniden kurma işlevini yürüten bir ideolojik aygıt olarak bakıldı.

Habermas'a göre (2001, s.35-39) bilim ve tekniğin alanındaki gelişmelerin insanlığa düşünsel anlamda bir zenginlik sağlamak yerine düşüncelerini kısıtlar. Teknoloji insanların özgürlüksüzlüğünün her alanda rasyonelleştirilmesini sağlar ve özerk olmanın, yaşamını kendi kendine belirlemenin "teknik" olarak imkansızlaşmasına yol açar. Doğası gereği iktidar sahibi olan teknoloji iktidara yanaşmaktan ziyade olduğu yerde iktidar doğurur ve etrafındakileri kısıtlanmak yönünde etkiler.

Diğer Frankfurt Okulu düşünürü Adorno'ya göre bireyin işliklerden arta kalan serbest zamanını televizyon vb kültür endüstrisi ürünleriyle, tek bir ideoloji doğrultusunda belirli formüllerle üretilmiş, seri üretimden çıkmış televizyon film ve programlarıyla doldurulur. Hayatın olası tek biçimi verili sistemmiş gibi doğallaştırılır. Ayrıca enerji, otomotiv, petrol, inşaat gibi diğer büyük endüstrilerinin yanında bir bağımlı sektör olarak kültür endüstrisi sermayenin çıkarlarına hizmet eder (kültür endüstrisi). Bu konuya kamu spotları üzerinden ileride değinilecektir.

Akabinde yazının başında belirtildiği gibi televizyonun toplumsal farkındalığı gerçeklikten uzak tutmak için, bir paravanla, algının gerçeklikten kopartılıp "göz bağlayıcılar" yoluyla toplumun olduğu statükoda devam etmesi için oyalayıcı, yanlış hedef gösteren, hedef şaşırtan bir araç olduğu Bourdieu'nün kuramıyla anlatılmaktadır.

1930'lu yıllardan sonra modernite içinde yaşanan bir kopmayla(Adanır, 2005, s.9) önce sinema sonra televizyondaki gelişmenin etkisiyle başlayan gösteri toplumu, bütün reel şeylerin tasfiyesine yol açmış ve dünya bir daha geri dönememek üzere kurgusal bir simülasyonlar evrenine dönüşmüştür. Gerçeklik artık televizyondan ibarettir.

...dur durak tanımayan, kronik bir hastalık gibi gerçeğin içine yerleşerek onu değiştirmeye çalışan bir "medium"dur. Burada "medium"un, süzgeçten geçirerek sunduğu haber ya da bir lazer ışığının boşlukta oluşturduğu üç boyutlu bir reklam imgesi gibi bir hayalete dönüşmüş bir gerçekten söz ediyoruz. Tıpkı yaşamın içinde çözülerek eriyen televizyona da televizyonun içinde çözülerek eriyen yaşam gibi. Yaşamla televizyonbirbirlerinden ayrılması imkânsız bir solüsyona benzemektedirler.(Baudrillard, 2016, s 54)

Televizyonla ilgili teorilerin bir özetini aldığımızda toplumun küçük bir parçası olan egemen sınıfın elinde ve emrinde olduğunu, bu yüzden iktidarın gerçekliğini yaratmak ve işine yaramak çabası yüzünden toplumun gerçekliğinden kopmuş olduğu söylenilebilir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kamu spotu kökeni, tarihi, propaganda, eğitim ve sosyal pazarlama yöntemi olması bağlamında ele alınmış, iş sağlığı konulu iki kamu spotu incelenmiş ve yapılmaktan ya da yayımlanmaktan kaçınılan kamu spotlarına değinilmiştir.

İktidar henüz merkezi devlet etrafında toplanmadan önce bir diğer deyişle modernleşmeden önce insan hayatını düzenlemenin yollarını yine bulmaktaydı, bu yollar çoğunlukla örgütselleşmiş dinler üzerinden olmuştur (Erdoğan, Alemdar, 2010, S.33). Bireyin toplumsallaşması vaazlar ve ayinler yoluyla sağlanır, bu dönemde hakim ideolojik aygıt kilisedir. Bu vaazlar ve ayinler toplumun bilgilenmesini ve bilgilerin tekrar üzerine tekrar edilerek sabitlenmesini sağlar (Hobbes, 2007, s.238). Saime Tuğrul'a göre toplum inandığından bu ritüelleri uygulamaz, tam tersine uyguladığı için düşünceleri ve inançları benimser (2016, s.140). Ayinlerde aktarılan bu mesajların tek bir kaynaktan yayılmak ve bir örgütlü kuruluş tarafından gönderilmesi gibi ortak özellikleri vardır, çünkü kamu spotu yoktan var olmuş değildir, o teolojik dönemlerdeki dini vaazın seküler dönemdeki yeni iktidarca devşirilmiş halidir. Modern toplumda İktidarın çoğu devlete aittir, Lenin'e göre devletin başlıca amacı sınıflar arası çatışmaları önlemektir. Egemen sınıfın mülkiyetini meşru olarak korur ve ezilen sınıflara baskı yapar, zaten sınıflar arası çatışma olmasaydı

devlet de olmazdı(2003, s.11).Bu açıdan kamu spotunun iktidarın veya devletin topluma mesajı değil egemen sınıfın topluma mesajı olduğu söylenebilir. Doğal olarak gönderdiği mesaj da kendi yapısıyla örtüşmektedir.

Sekülerleşmenin ardından kamu spotunun atası olan vaaz, İktidardan topluma akışını kitle iletişim araçları, okullar ve kısmen dini kurumlarla iletmişti. 20. yüzyılda İkinci Dünya Savaşı patladığında gönderilen hayatta kalma mesajlarının aciliyetinden dolayı iletilecek mesajı herhangi bir kurgu içine sığınmak mecburiyeti olmadan iletme yolları aranmıştır.Kamu spotunda öncü ülkeler Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleridir. İlk mesajlar savaş döneminde hayatta kalmak konulu olsa da savaştan sonra hayatın farklı birçok alanında yapılmaya başlanmıştır. İzlenirliğini artırmak için ünlü kullanımı, çizgi filmlerin veya popüler dizilerin yanına iliştilmesi gibi yöntemler uygulanmaktadır.Ayrıca Türkiye’de belirli aralıklarla ve belirli saatlerde yayınlanmak zorundadır (Tusev, s.2013).

Konu edindiği meseleler: Ev içi şiddet, yeni doğmuş bebeklerin emzirilmesi, trafik, sigara kullanımı, iş güvenliği, vergiler ve sigortalar gibi farkında olmayan bir bilince göre ideolojik olmayan konulardır. Çünkü ideoloji en başarılı anında görünmez olur. Ebedileşmiş ve doğallaşmıştır. Sanki ezelden beri dünya böyleymiş, dünyanın doğası buymuş ve ebediyen değişmeyecekmiş izlenimiyle fark edilmez hale gelir. Kamu spotu olayının bu araştırma açısından kırıldığı ve meydana geldiği nokta burasıdır. Çünkü özellikle çocuklukta, alınan iletinin anlamı dolaysız olarak siyasal bir mesaj olmasa da siyasal açıdan anlamlı mesajlar, ilerleyen yaşlardaki siyasi kimliğin kurulumunda etkilidir(Greenstein, 1959). Yani bu iletiler aslında algılanır, fakat normal karşılanıp dile getirilmez, işte bu normallikte ideoloji yatmaktadır.

Türkiye’de Hakan Aytekin’in literatür taraması kısmında değinilecek olan çalışması dışında kamu spotu adına yapılan çalışmalar gün be gün artmakta olsa da bunlar kamu spotlarının faydalarını, izleyicideki etkilerini- etkisizliklerini, kullanılan psikolojik tekniklerini incelemektedirler.

Kamu Spotlarına ideolojik açıdan eleştirel gözle bakan Paletz, Pearson ve Willis’ina açıkladığı üzere kamu spotları sadece öteki reklamlarla aynı türden bir toplumsallaşma sürecini ve aynı felsefi ve ekonomik bakış açılarını üretmektedir. Medya patronları ve reklamcılar, yayıncılar ve kamu spotlarının büyük çoğunluğunu üreten Reklam Konseyi arasındaki Adorno’nun da ileri sürdüğü gibi (Adorno, 2009), tek sesliliğe varan bir ekürilik ilişkisini açıklarken kamu spotu yayınlarının da televizyonun geri kalanıyla aynı ellerde bulunduğunu ileri sürmektedir. Toplumun düşünme yeteneğini demokratik bir süreçten çok uzak olduğunu, sistem eleştirisine yol açma ihtimali olan bilginin de statükoya karşı tehlikeli bulunan tüm fikirler gibi tasfiye edildiğini belirtir. Sunum tarzında da konu seçiminde de kamu spotları tek kabul edilebilir bakış açısı olan ticari perspektifi derinleştirmeye hizmet etmektedir. Egemen ideolojiye aykırı bir ileti taşıyan kamu spotu yoktur, bu yüzden kamu spotları “devam eden uzlaşma kaynağının” bir parçasıdır. Kabul ettikleri değerler yoluyla, problemlere gösterdikleri yanlış nedenlerle, yaptıkları suçlamalarla, problemlere sundukları çözümlerle; karşıtları dışlayarak, bir takım kesin gerçeklikleri düşünmeyi reddederek ve sorunları depolitize ederek, kamu spotları uzlaşmanın korunmasına yapısal kusurların üstünü örtmeyerek bir çeşit eşik bekçiliğiyle katkıda bulunur. Bu yüzden bu reklamların toplum hizmeti mi yoksa resmi ideolojinin ebedileştirilmesine katkıda bulunan, politik durgunluk içinde verili sosyal ve ekonomik ilişkileri destekleyen bir propaganda olarak mı yayınlandığının sorgulanması gerekir (Paletz, 1977s.74-80).

Türkiye’de yapılan çalışmalar kamu spotlarını sosyal pazarlama çerçevesi içinde ele almaktadır. Sosyal pazarlama, marka ve kamu kuruluşları tarafından ticari reklamların özelliklerini taşıyan fakat kar amacı gütmeyen, topluma faydası olduğuna inanılan yönde tutum ve davranış değişikliklerini hedefleyen bir sosyal sorumluluk yayıncılığıdır. Sosyal pazarlama türü kar amacı gütmeyen fakat yayıncı markalara imajını saygınlığına fırsatı verir, böylelikle de uzun vadede kar sağlar(Kotler,Roberto, 1989s.7).Bu çalışma ideolojik bir zemin üzerine inşa edildiği için kamu spotunu propagandaya daha yakın bulan bir zihniyetle yapılmıştır. Propaganda zora başvuramayan iktidarın, toplumun rızasını kazanarak istediğini yaptırmasının yegane yoludur. Totaliter bir devlet için sopa neyse demokrasiyle yönetilen toplumda da propaganda odur (Chomsky, 1995, s.36). Propaganda teolojik dönemlerde, iktidar henüz dindeyken de modern seküler devletler zamanında da iktidarın bir aracı olarak hep var olmuştur. Bir sanat eseri, bir vaaz, okulda bir derse, bir filme, bir gazete haberi ve tabii ki bir kamu spotu şekline girebilmiştir. Çünkü iktidar her zaman rıza kazanmak zorundadır, tek başına hayatta kalamaz.

Son bölümde bir kamu spotu seçkisi oluşturulmuş ve bu spotlar üzerinde söylem analizi uygulanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından hazırlatılan kamu spotlarının, aslında şirketlerin stratejilerinin, kamu politikalarının ve işçilerin tahakküm altındaki hayat güzergahlarının bir sonucu olan (Mony, 2016, s.24) bu yüzden bir ideolojik seçim olan, yani kaza değil “devletin yardım ve yataklık ettiği örgütlü bir cinayet olan” (Sarıkaya, 2013 s. 98) iş kazalarının kusurlarını işçiye yıkmaktadır. Bunu yaparken de sermayenin saygınlığını korumayı elden bırakmamakta, en fazla başka bir iş arkadaşını suçlamaktadır. Şirketin planlama ve eğitim sorumluluklarına dair ifadelerden kaçınılmaktadır.

Ayrıca Bourdieu'nün önceden belirtilen ifadesindeki göz bağlayıcılar kavramıyla örtüşür şekilde dikkatleri başka tarafa yönlendiren kamu spotlarına değinmemek, konuyu etraflıca kavramamak olurdu. Bu ihtiyaç kamu spotlarının Paletz vd'nin yukarıda belirtilen ifadesindeki gibi kesinlikle toplum faydasına olduğu bilinmesine rağmen neden önerilmemesi merakından doğmaktadır. Örneğin:“vergilerin ve sigortaların ödenmesi konusunda onlarca kamu spotu bulunmasına karşın, toplu taşıma kullanılmasını tavsiye eden bir kamu spotu neden çekilmemektedir, çevre kirliliğini artıran, küresel ısınmaya neden olan fosil yakıtların tüketimini artıran, trafiği yoğunlaştıran özel araç kullanımı neden kamu spotlarıyla azaltılmaya çalışılmamaktadır?”Sorusuna cevap aranmaktadır.

Literatür Taraması

Kamu spotu alanında Türkiye'de çok sayıda çalışma yapılmamış olmakla birlikte yapılan çalışmalar genellikle kamu spotunun etkileri, işlevsellikleri, kullandıkları yöntemler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kamu spotlarını ideolojik anlamda eleştirel bir biçimde ele alan çalışmalardan biri Paletz vd. *Politics in Public Service Advertising on Television* adlı çalışmasıdır, bu çalışmaya göre kamu spotları sadece öteki reklamlarla aynı türden bir toplumsallaşma sürecini ve aynı felsefi ve ekonomik bakış açılarını üretmektedir. Kamu spotları medyanın geri kalanıyla aynı ellerdedir. Statükoya göre tartışmalı bulunan fikirler tasfiye edilir. Kabul ettikleri değerler yoluyla, problemlere gösterdikleri yanlış nedenlerle, yaptıkları suçlamalarla, problemlere sundukları çözümlerle; karşıtları dışlayarak, bir takım kesin gerçeklikleri düşünmeyi reddederek ve sorunları depolitize ederek, kamu spotları uzlaşmanın korunmasına yapısal kusurların üstünü örtmeyerek bir çeşit eşik bekçiliğiyle katkıda bulunurlar. Bu bağlamda bu çalışmada kamu spotu bir tür propaganda olarak ele alınmıştır (Paletz, s.80).

Kamu spotlarını ideolojik anlamda eleştirel bir biçimde ele alan bir diğer çalışma ise Hakan AYTEKİN'in *Görsel- İşitsel Medyada Sağlık – Güvenlik Halleri: Tartışılması Gereken Bir Alan Olarak Kamu Spotu* adlı çalışması bakanlıklar ve Sivil Toplum Kuruluşları tarafından İş sağlığı- güvenliği adına yapılan kamu spotlarını karşılaştırarak analiz eder. AYTEKİN'e göre bakanlıklarca hazırlanan kamu spotları iktidar politikalarının lansmanını yapan hakla ilişkiler- propaganda faaliyetine benzer bir işlev görürler, STK' larca yapılan kamu spotu ise emek sermaye çatışmasının söylem alanına dönüşmektedir, yani iki kaynak da kamu spotu alanına siyasal bir amaçlılıkla yaklaşmaktadır.

Ancak STK' larca yapılan, emek sermaye çatışmasını konu edinen kamu spotunun ayrıntıları bu çalışma açısından büyük öneme sahiptir. "Bir İmza Da Sen Ver" adlı bu spot DİSK, KESK, TMMOB, TTB gibi geniş tabanlı sivil toplum kuruluşlarının yer aldığı İş Cinayetlerini Durduralım Platformu tarafından hazırlanmıştır ve bir televizyon kamu spotu değildir. Televizyonda yayınlanmayacağı da en başından beri bilinmektedir çünkü bir kamu spotunun televizyonda yayınlanması için en fazla 45 saniye olması gerekirken bu spot 1 dakikalıktır. Bu durum akla bir oto sansürü getirirse de bu kısımda bundan bahsedilmeyecektir. Bu çalışmada "sadece bakanlık değil STK' lar da kamu spotları üzerinden siyaset yapıyor" dedirtecek olan örneklem bizim çalışmamız için tartışmadan düşmektedir. Bu çalışma için kamu spotunun televizyonda yayınlanması belirleyici bir etkidir. Çünkü internet toplum için televizyondan farklı bir düzlemdir, yapısı gereği interaktif, izleyicinin edilgen olmadığı, iletişimde gönderen olabildiği, denetimi iktidar için daha zor bir araçtır ve bizim kamu spotunun kökünü dayandırdığımız vaazdan farklı bir kökenden gelmektedir. Sonuç olarak da AYTEKİN'in çalışmasında televizyon kamu spotları üzerinden politikalarının lansmanını ve propagandasını yapanın sadece bakanlığın, dolayısıyla hükümetin olduğuna ulaşılmaktadır (AYTEKİN, 2016).

Bu çalışmada, iktidar konusu işlenirken Foucault, Canetti, Gramsci, Baudrillard ve Rusell'in fikirleri tartışılmıştır. İktidarın toplumun kalanına ulaştığı yer olarak televizyon Frankfurt Okulu düşünürleri, Bourdieu ve Baudrillard'ın fikirleri doğrultusunda araştırılmıştır. Kamu spotlarının işaret ettiği ve etmediği sorunlar konusu bu çalışma açısından önemli olduğu için sağlık, trafik, çevre, beslenme, tütün ürünleri, vergi vb. alanlarda bir pek çok kamu spotu incelenmiştir. Ancak çalışma kapsamı dışında bırakılmış, egemen ve bağımlı sınıf ilişkilerinin oldukça belirgin bir biçimde görüleceği "iş güvenliği" konulu kamu spotları incelenmiş ve çalışma bunlar ile sınırlı tutulmuştur. Kamu spotlarınca kaçınılan konulara değinilirken çevre kirliliği, kanser, otomotiv endüstrisi, otomotiv endüstrisi ve tersanelerdeki iş koşulları hakkında çalışmalar incelenmiş ve veriler elde edilmiştir.

Yöntem

Çalışmanın ilk iki bölümünde iktidarın ne olduğunu ve neden kamu spotuna yöneldiğini anlamak için başlıcaları Foucault, Gramsci, Althusser, Habermas, Adorno, Bourdieu, Baudrillard olan düşünürlerin “kuramsal tartışma” yöntemi uygulanmıştır.

Son bölümde ise seçilmiş kamu spotları üzerinde “eleştirel söylem analizi” yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem gönderilen iletilerdeki; iktidar, ideoloji, egemenlik, sınıf farkı, hegemonya, cinsiyet, ırk, ayrımcılık, gelenek, çıkar, kazanç, yeniden üretim, sosyal düzen, sosyal yapı gibi temaları ön plana çıkarır ve araştırma alanı olarak bu olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylereve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiği ile ilgilenir (Van Dijk, 2003).

I. İKTİDAR

1.1.İktidarın Kendisi

İktidar kavramı; İngilizce’de power, Fransızca’da pouvoir, Almanca’da Macht, Fahigkeit, Herrschaftgibi kelimelerle eşleşmekte. Bir işi yapabilmek için gereken kuvvet, muktedirlik, kabiliyet, takat, kudret; bir grupta ya da kuruluştta yönetimi elde tutma; hükümetin idaresini elde bulundurma yeteneği olarak açıklanmakta(Doğan, 2001, s. 618.).İktidar:

“ Etkide ya da eylemde bulunma imkanı veren hukuki, siyasi ya da ahlaki güç. Formel olarak, A'nın B'yi, B'nin yapmayı tercih etmediği bir şeyi yapmaya zorlama gücü ya da kudreti. Devlet yönetimini elinde bulunduranların, bir toplumu yönetenlerin siyasi, hukuki ve fiili gücüdür.”(Cevizci, 1999 s.454)

Hobbes’a göre insanların doğal duyguları savaşa neden olmaktadır. Bu savaşa doğal hukukla engel olunamaz. “adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve özet olarak, bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları, bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibre, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır”. Toplum korkutup bu güce uymasını sağlayacak güç toplumsal iktidardır, eğer toplumda hakim bir iktidar yoksa veya bu iktidar toplumun güvenliğini sağlayacak kadar büyük değilse; insanlar diğer insanlardan korunmak için, kendi güç ve kurnazlığına meşru olarak dayanacaktır. Bir diğer deyişle iktidar toplumdaki güvenliğı sağlar ve kendi hukukunu bir hukuk birliğı adına işletir. Bu iktidarın hoş görü alanının sonunda bir yasal şiddet bulunur çünkü “Kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez”(Hobbes, 2017, s.151).

Lukes’a göre en basit biçimiyle iktidar, A’nın B’ye uyguladığı bir şeydir; B’nin çıkarlarının tersi bir yönde A’nın B’yi etkilemesidir.A’nın B’ye istemediğı bir şeyi

yaptırması ve onun üzerinde iktidarını gerçekleştirme biçiminde bir teori yetersiz kalmakta. A ayrıca B'nin isteklerini açıkça etkileyerek de iktidarını var edip güçlendirebilir(Tekelioğlu, 1999, s.124).

Van Dijk toplumsal iktidarın özelliklerini şöyle sıralar; toplumsal iktidar ilişkileri ancak bir etkileşimle görünür. A'nın gerçek yada gelecekteki eylemleri B üzerinde denetim uyguladığı zaman A'nın B üzerinde iktidarı olur. Eylem nosyonu failin denetim nosyonunu içerdiği için A'nın eylemlerince gerçekleştirilen B'nin bir özdenetim geliştirmesine ve kendini sınırlandırmasına yol açar. B'nin fiili yada gelecekteki olası eylemleri üzerindeki A'nın iktidarı B'nin eylemlerinin tabanı olan arzular, planlar ve inançlar üzerinde denetim sahibi olmasını ön gerektirir. B her hangi bir nedenle A'nın istediğini yapmayı ya da A ile düşünce birliği sağlamak için yasayı yada uyuşmayı kabul edebilir yada bu konuda düşünce birliğine varabilir. Bir başka ifadeyle toplumsal iktidar çoğunlukla dolaylıdır ve zihinler üzerinden işler; bireylerin kendi eylemlerini planlamak ve uygulamak için ihtiyaç duydukları enformasyonu yada düşünceleri idare etmesi bunun bir örneğidir. Modern toplumlardaki toplumsal iktidar biçimleri zihinsel denetimi içerir. Bu tür iktidar tipik olarak ikna yoluyla yada A'nın isteklerine B'nin uyum göstermediği durumlarda A'nın yaptırımlardan duyulan korkudan beslenir. İktidarın bu zihinsel dolayımının B'lere değişen derecelerde özgürlük ve direniş alanı bağısladığını göz önünde bulundurmamak gerekir. A'nın iktidarı bir temele ihtiyaç duyar. Bu temel toplumsallığa ihtiyaç duyar. Genellikle zenginlik, konum, mevki, statü, otorite, bilgi uzmanlık yada egemen veya çoğunlukta bir grubun yalnızca üyesi olmak gibi toplumsal olarak değerli bulunan ama eşsiz olarak dağıtılmış eylemlerden ve sahipliklerden oluşur. İktidar A tarafından bilinçli olarak yada fark etmeden, iktidar temelini alıkoymak yada genişletmek için yada B'nin bu temelleri kazanmasını engellemek için uygulanır. İktidar A tarafından A'nın çıkarları doğrultusunda uygulanır.İktidarın muhafazası ve uygulanması için bir de,

A'nın B'ye zihinsel denetim uygulaması, A'nın arzuların isteklerini tercihlerini niyetlerini B'nin bilmesi gerekmektedir. Emirler, ricalar yada tehditler gibi direkt iletilerin yanında kültürel inançlardan normlardan yada değerlerden kestirilebilen bu bilgi, bir ideolojik çerçevede, A'nın toplumsal davranışlarının incelenip yorumlanmasıyla kavranabilir. Modern batılı toplumlardaki büyük denetim ve yoğun iktidar faaliyetleri iktidar alanını genişletir. İktidar faaliyetleri yalnızca siyaset, ekonomi yada eğitim gibi toplumsal bir alanda veya okulda mahkemede olduğu gibi özel toplumsal durumlarda güçlü olabilirler. İktidarın kapsamı birkaç insanla sınırlı da olabildiği gibi toplumsal bir sınıfa da Bir insan grubuna da özgül eylemlere uzanabilir. Ayrıca iktidar sahiplerine özgül sorumluluklar kalabilir. İktidar direnişi yanında getirir, iktidar etkisi altındakilerin tamamen güçsüz olmaları enderdir. İktidarın icrası tekil bir eylem değil bir toplumsal etkileşim biçimidir. Toplumsal iktidarın uygulanması ve korunması için önce ideolojik bir çerçeve gereklidir. Bu ideolojik çerçeve toplumdaki müşterek bir grubun ve üyelerin çıkarlarla ilişkili temel birleşenlerinden oluşan bu çerçeve esasen iletişim ve söylem yoluyla oluşturulur. İktidar biçimleri diğer iktidar biçimleri yada iktidar altında yaşayanlarla ilişkilerin incelenmesiyle tanımlanmalıdır(Van Dijk, 1994).

İktidarın aktivitesi bireysel ya da kolektif taraflar arasındaki bir münasebetten ibaret değildir. Birilerinin başkaları üzerindeki değişken eylem niteliğidir. Bunun anlamı Foucault'ya göre küresel olarak toplanmış ya da dağılmış biçimde var olacak bir iktidarın olmamasıdır. Sadece bir takım kişilerin başkaları üzerinde uyguladığı iktidar vardır ve iktidar, kalıcı yapılara dayanan bir dağılık imkanlar alanına dahil olsa dahi yalnızca eylemde varolur(Foucault, 2016a,s.72-73).

İktidar yönetsel bir sorundur, çünkü iki rakip arasında bir çatışma ya da biriyle öteki arasında bağ kurulmasından dolayı var olur. Burada yönetim sözcüğünün on altıncı yüzyıldaki anlamı düşünülmelidir. Bu kelime yalnızca siyasal yapıları veya devletlerin

yönetilişini ifade etmekle kalmaz, ayrıca kişilerin ya da grupların davranışlarına nasıl kumanda edileceğini de gösterir. Başkalarının eylem olasılık ve potansiyelleri üzerinde eylemde bulunmaya yönelik planlanmış ve hesaplanmış eylem kiplerini içerir. Bu anlamda yönetmek ötekilerin potansiyel eylem alanını şekillendirmek ve yapılandırmaktır. Başka eylemler üzerindeki bir eylemler kümesidir. Kışkırtır teşvik eder, baştan çıkartır, kolaylaştırır yada zorlaştırır, genişletir veya sınırlar. Muhtemel hale getirir uç noktada sınırlar yada mutlak olarak engeller (Foucault, 2016a, s.74- 75). Foucault'da iktidar eşit olmayan şartlarda ve devingen ilişkilerde var olur. Güç ilişkileri eşitsiz olduğu için ortaya sürekli bir iktidar çıkar. Bu iktidarlara her zaman yerel ve dengesizdir. Ayrıca elde edilen, gasp edilen, paylaşılan, elde tutulan ya da kaybedilen bir şey değildir (Canpolat, 2003, s.99-100).

Baskıcı toplumsal şartlar bir toplumsal grubu, bazı çıkarlara yöneltmeye zorlamasa; o grup gerçek çıkarının bu baskı sonucunda edinilmiş olduğu çıkarlardan farklı olduğunu görür. Bunun için iktidarın etkisinin çoğu zaman baskı ihtimaliyle gizlendiğini varsaymak mümkündür. Bu yüzden mesele gizli çıkar çatışmalarına ve toplumsal ajanın bozulmuş çıkar çatışmalarına bağlıdır (Tekelioğlu, 1999, s.123).

Giddens iktidarın görünmeyen, gizli yüzlerini dahil etmeyen ve ancak kolaylıkla, apaçık görünen süreçleri içerdiğini ima edenleri eleştirir. Çünkü iktidarın görünmeyen tarafı da vardır. Görüntüdeki iktidar mücadelesi gerçeği yansıtmayabilir. Dahası gerçek iktidar sahipleri ve gerçek denetim gücüne sahip olanlar perdenin arkasında kukla oynatanlar olabilmektedir (Giddens, 2001, s.216).

Foucault'ya göre İktidar her yeredir, fakat bu onun her şeyi kapsamından kaynaklanmaz, o her yerden doğar (Foucault, 2007a, s.72). Hobbes'un herkesin herkesle savaşı olarak tanımladığı şey, elbette gerçek, tarihsel bir savaş değildir fakat herkesin herkes tarafından kendisine doğru oluşturduğu tehlikeyi ölçtüğü, ötekilerin dövüşe

yatkınlığını kestirdiği ve kuvvete başvurduğunda karşılaşacağı riski değerlendirdiği bir strateji meselesidir(Foucault,2011,275-276). Bu savaşaiktidarın topluma verdiği his denilebilir.

Deveci'ye göre eğer İktidar kavramı yalnızca bir takım karmaşık toplumsal ilişkilere verdiğimiz bir isimse, kuramsal ve genel geçer tanımı imkansız, zsz, meydana geldiği durum ve ilişkilere göre türlü varyasyonel biçimlerde uygulanan bir ilişkiselliktir. Bu nedenle iktidar gözlemlenemez; yalnızca etkilerinden tahlil edilebilen, sadece etkileriyle var olan bir ilişkidir(Deveci, 2005,s.29-30).

Foucault İktidarı tz olarak görmez ve onun kökenini fazlaca araştırılması gereken esrarengiz bir Şey olarak da düşünmez. İktidar bireyler arasındaki bir ilişkiden ibarettir. Bu ilişkiler oldukça spesifikdir bu yüzden mübadeleyle, üretimle, iletişimle alakaları yoktur fakat onlarla kombine olabilmek yeteneğine sahiptirler. İktidarın karakteristik niteliği, bir takım insanların yine birtakım insanların davranışlarını az, çok veya tamamen yönlendirmesidir. Eğer bir birey zgr kalabilecek durumdaysa, bu özgürlük ne kadar küçük olursa olsun iktidar onu yönetime koşmayı becerecektir. Rasyonel bir reddetme ve ya direniş olmazsa iktidardan bahsedilemez (Foucault,2016a,s.76-77).

Foucault iktidarı genel bir kanı olarak kabul edilen devlet ile eşdeğer kabul etmez. İktidar hükümetin dahil bir odak olarak düşünülse de Foucault iktidarın merkezi olarak devlette odaklanmayıp iktidarın Őekilsiz olduğunu ileri sürer ve mikro iktidar biçimlerini düşünen bir filozof olarak karşımıza çıkar. Fakat Şu atlanmamalıdır ki, Foucault tespitlerinde devletin önemsiz olduğunu söylemez, iktidar analizi devletin sınırlarını açan bir yüzeyle yayılmıştır. İktidar ilişkilerinin devletin sınırlarını aşması iki manada gerçekleşir. Birincisi, her Şeyden önce devlet kendi aygıtlarının sahip olduğu mutlak güce hakim olsa da “bütün fiili iktidar” alanını işgal edebilecek güce sahip olamadığı için. İkinci ise devletin var olan iktidar ilişkileri temelinde işlevini grebileceğindenidir. Devlet

cinselliği, bedeni, aileyi, bilgiyi, akrabalığı, teknolojiyi vb. kuşatan bir dizi iktidar ağının üstyapı konumundadır ve bu iktidar ağları özünde belli yasaklama işlevleri etrafında uygulanan iktidar ile koşullandıran- koşullanan ilişkisi içinde meydana gelir. Bu iktidar yasaklar koyar ama büyük negatif iktidar şekillerinin zorunlu temelini sağlayan çok çeşitli ve belirsiz iktidar ilişkilerinde derinlemesine yerleşip, kök saldıği ölçüde yerleşebilir ve kendine sağlam bir zemin bulabilir(Foucault, 2016b, s.72).

İktidarın uygulandıği noktada ya diğeri tarafı güçsüz bir hale getiren bir eylem ya da yönetilen tarafla girişilen çatışma ve onun rakip konumuna yerleştirilmesi söz konusudur. Diğeri bir deyişle, her çatışma stratejisi bir iktidar ilişkisine dönüşmenin hayalini kurar ve bütün iktidar ilişkileri de kendi gelişme çizgisine uyduğı kadar doğrudan bir direnişle karşılaştıklarında bir kazanma stratejisi olmaya eğilimlidir(Foucault, 2016a,s.81).İktidar isteklerden de çıkarlardan da türemez. İktidar iktidarın çok sayıdaki problem ve etkisinden doğup işlev görür. İktidarı bireyler üzerinde, onların aslında ne olduğunu göz ardı ederek hatta bununla kalmayıp varlıklarını dahi görmezden gelen; gelişmiş bir şey olarak değil aksine kişilerin tek bir şartla içine alınabileceği -bireyselliğın yeniden biçimlendirilmesi ve bir çok hususi örüntüye itaat etmesi- oldukça gelişmiş bir yapı olarak düşünmeliyiz(Foucault, 2016a, s. 66).

Foucault'a göre iktidar algısında Leviathan'da belirtilen bütün reel bireyleri kapsayarak bedenini yurttaşların, ruhunu ise hükümranlığın oluşturduğı hem otomat hem üretilmiş hem de bütünleyici olan yapay iktidar modelinden kurtulmak gerekir. İktidarı, hukuksal hükümranlığın ve devletin belirlediği alanın dışında, Leviathan'ın dışında, incelemek gerekir(Foucault, 2002, s. 48).

İktidarı geleneksel olarak standart bir biçimde; egemen- tebaa, yöneten- yönetilen sınıflı, baskıcı yapılı, meşru –gayrı meşru gibi kalıplardan meydana gelen ikilik ya da farklar bağlamında incelemekten kaçınan Foucault, onu belirli bir formda çalışan, koordine

olmuş ve ya edilmiş, kendince veya birilerince örgütlenmiş, hiyerarşik düzenin alttan üste çalıştığı, makro ve mikro ilişkilerin tümüne bakarak incelemekten yanadır. İktidar ilişkileri birbirine evrilebilir nitelikte oldukları için makro ve mikro düzeyde olması da Foucault için bir ikilem ya da ayırım değildir. Tarihi dönemlerdeki söylem ve uygulamalardaki küçük çapta bir ilişki, iktidar etkisiyle şekil değiştirebilir. Bu yüzden iktidarı yalnızca onun söylemselliği ve anonimliği, çok merkezliliği, sahip olunamazlığı ile ele almak doğru bir bakış açısı değildir. O, gerek makro gerek mikro dinamikliğiyle her yere dağılmıştır ve mikro-makro varyasyonlarının totalidir(Deveci, 2005, s. 36- 37).

Foucault, ister sözlü iletişim, ister bir aşk ilişkisi, ister kurumsal ya da ekonomik bir ilişki söz konusu olsun bütün insan ilişkilerinde; iktidarın her daim var olduğunu ileri sürer. Bu iktidar ilişkileri hareketlidir yani değişikliğe uğrayabilirler, kesin ve değişmez biçimde verili değildirler(Canpolat, 2003, s.100).Bunula birlikte toplumda bireyi bir tür çekirdek, iktidarın etki alanına dahil edip cezalandırdığı çoğul ve etkisiz bir atom, iktidarıya ezip kıran bir şey olarak düşünmemeli, çünkü İktidar yansımaları söylemlerin, hareketlerin, bedeninin ve arzuların, bireyler üzerinde tanımlanması ve kurulmasıyla bulur(Foucault, 2004 s.12).

İktidar ve güç ilişkilerini bir kurucu güç, kendini organize bir şekilde oluşturmak için uygulandığı düzlemdeki güç ilişkilerinin türlü varyasyonları olarak düşünmek gerek. İktidar lokal çalışan bir güç olarak tam anlamıyla bir yere oturtulamaz. O doğası gereği yayılmaya ve genişlemeye çalışan bir güçtür, karmaşık güç ilişkilerini düzenlemekle kalmaz, güce dayalı olmayan ilişkileri dahi düzenler. İktidar dışsal da değildir tarihsel de dahası ekonomik birtakım dışsal nedenlerin dolaysız neticesidir. O, toplumun temellerinden; aileden, üretim aygıtlarından, toplumsal bedene doğrudan etki eden kurumlardan ve bu kurumların etrafında etrafında işleyen çoklu güç ilişkilerinden doğar (Tekelioğlu, 2003,s.154).

İktidar ele geçirilen, koparılıp alınan ya da bölüşülüp paylaşılan, muhafaza edilen ve ya elden kaybedilen bir kavram değildir. İktidar; sonsuz sayıda noktadan doğarak, eşitsiz ve dinamik ilişkiler içinde işlev bulur. İktidar ilişkileri başka tür ilişkilerle kıyaslanınca dışsallık konumunda değil bilakis onlara içkindir. Bu bağlantılar iktidar içinde meydana gelen bölüşüm, eşitsizlik ve dengesizliklerin direkt sonuçlarıdır. İktidar ilişkileri üstyapı konumunda yer almaz üst yapı rolünde yer alsaydı basit bir yasaklama ya da sürdürme rolü olurdu, fakat o var olduğu yerde direkt üretici bir rol oynar. İktidar alttan gelir, bu yüzden iktidar ilişkilerinin kökünde egemen olanlarla, onların üzerinde hüküm sürdükleri arasında bir karşıtlık tutumu bulunmaz. Bir güç ilişkisi yerel çatışmaların içinden geçer ve onları birbirine bağlayarak genel İktidar ilişkilerini oluşturur(Foucault, 2007a,s.72-73).

İktidar rastlantılarla çalışmaz, bir hedefe koşuludur. Kaynağı güç isteğidir ve farklı alanlara yayılmış ilişkilerden oluşur. Söylemi çizen yani güçlü olan da, iktidara yön verir. İktidar bir takım stratejiler toplamıdır, bu stratejiler; kendi örgütlenmelerini kendileri oluşturur, güç ilişkilerini evirip çevirir ve zayıflatıp güçlendirir. Güç ilişkileri olmazsa iktidar olamaz. Modernlik öncesinde de sonrasında da iktidar, belli kişi veya grupların menfaatlerinin muhafazasındaki güç bildirimidir. Fakat genelin aksine Foucault, iktidarı her şeyi kuşatan tarihsel örgütlenme olarak görmek gerektiğini düşündüğü için sadece tarihsel, yalnızca metinsel veya nesnel bir tanımdan uzak durur. İktidar her alanda her formdadır. Güçler arasındaki ilişkilerde daima birbiri ardına gelen mutasyonlar vuku bulur. Bunların belli biçimleri yoktur sadece birçok güç arasındaki ilişkilerin çekişmesinin bir biçime dönüşmeksizin var olmasıdır. Foucault'nun iktidar kavramı belirli bir biçimi olmayan bir magma yığını gibidir. Ondaki oluşan şekiller her zaman bir diğerinden farklıdır. Sertleşip belli bir forma girdikten sonra güçler arasındaki ilişkilerin yeniden değişmesi üzerine yeni şekiller bu sefer onların yerini de almaktadır. Bu yüzden bu şekiller

bir takım güçler arasındaki ilişkilerde gözlemlenen sürekli ve istikrarlı mutasyonlardır(Akay, 2000, s.87-88).

İktidar diye bir şey yok diyen Foucault aslında iktidar diye bir şeyin belirli bir yere yerleşip bir noktadan yayıldığı fikrinin doğrutemellendirilmemiş bir tahlile dayandığını, bununla birlikte tüm şartlarda birçok fenomeni açıklamadığını ima eder. Halbuki gerçekte, iktidar ilişkiler ağı demektir. Az ya da çok organize ve örgütlü, piramite benzer bir şekilde organize edilmiş bir ilişkiler yumağıdır (Foucault, 2016b, s.123).

Bertrand Russel iktidarı klasik bir şekilde ele alıp analizini yapar ve üzerinde psikolojik çözümlenmelerde bulunur. İktidar O'nda Foucault gibi her yerde olmaktan ziyade siyasi iktidara benzer ama bu iktidar iktisadi, ekonomik ve entelektüel alanı da kapsayacak kadar geniş bir alana yayılır. İnsanoğlunun büyük çoğunluğu temel ihtiyaçlarını karşılamak için farklı amaçlarını gerçekleştirmeye enerjileri kalamayacak çok çalışmak zorundadır. Bunun yanında geçimini sağlama almış kişiler düşünsel eğilimden geri kalmazlar. Örneğin Xerxes Atina seferine çıktığında besin, giysi kadın yönünden bir eksiklik yaşıyor değildi, fakat yine de çıktı veya Newton Trinity College'a öğretim üyesi seçildiği andan itibaren artık geçim sıkıntısı yaşamıyordu fakat Principia'sını bundan sonra yazmıştı. Çünkü hayvanlardan farklı olarak İnsanoğluna var olmak ve üremek yetmez. Her insan elinden gelse tanrı gibi muktedir olmak ister. Ender sayıda insan vardır ki bu arzunun imkansızlığını kolayca kabul edemez. Soyluluk ve inansızlığın bir araya gelmesiyle oluşan bu karışım özellikle fatihlerde belirgin olarak görülür fakat bunun kırıntıları çoğu insanda gözlemlenebilir. Kolektif hareketi de zorlaştıran budur, çünkü her birey kendini tanrı gibi, etrafındakini de tanrıya tapanlar gibi görmeye yatkındır. Bu da zaman zaman kan dökülmesine yol açan rekabete ve çatışmaya neden olur. (Russel, 2002, s.10-11)

Russell'a göre İktidarın farklı insan ihtiyaçlarına hitap eden farklı biçimleri vardır, O öncelikle insanlar üzerindeki iktidarı ve sonra da ölü madde yada yaşamın insan

dışındaki biçimleri üzerindeki iktidarı ele alır. Russell düşüncelerini bu odak üzerinde yoğunlaştırır. İktidar, alınması düşünülen sonuçların bir ürünüdür, yani nicel bir kavramdır. O'na göre aynı şeyleri arzu eden iki kişiden biri, ötekinin başardıklarını başarıp üzerine fazladan bir şeyler daha başarırsa ondan daha istikrarlı sayılır. Farklı şeyleri isteyenler arasında bir iktidar mukayesesi yapmak mümkün değildir, fakat istediklerini gerçekleştiren bir kişinin, istediklerini gerçekleştiremeyen bir kişiye göre daha iktidar sahibi olduğu söylenebilir(2002,s.33).

İnsanlar üzerindeki iktidar bireylerin etki altına almış, kuruluş biçimlerine göre çeşitlendirilebilir. A tipi: bireyin bedeni üzerinde hapsedmek öldürmek gibi doğrudan bir güç uygulayarak. B tipi: Kandırma ve yönlendirme aracı olarak iş vermek veya işsiz bırakmak gibi ceza ödül mekanizmaları kullanılır. C tipinde ise fikirleri propagandalar ve türlü organizasyonlar yoluyla etkilemek bulunur. Bu yönlendirme biçimleri insanlarla insanlar arasındaki ilişkilerde ve insanın iyi, dürüst olmak zorunda olmadığı hayvanlarla olan ilişkilerinde örneklendirilebilir.(Russel,2002, s.34)

“Belinden bağlanan ipe ciyak ciyak bağırılarak geminin ambarına indirilen domuzun bedenine doğrudan doğruya bir fiziksel güç uygulanıyor demektir. Öte yandan, atalar sözündeki gibi, burnunun ucuna sallandırılan havucun ardı sıra giden eşeği böyle yapmakta kendi çıkarı bulunduğu aklını yatırmak suretiyle, bizim istediğimiz gibi hareket etmeye yöneltmiş oluyoruz; ayrıca daha başka bir yönden, kösemeleri zorla sürüklenerek iskeleden geçirilince bütün sürünün onun ardı sıra isteye dileye gitmesi örneğindeki gibi, gemiye binmeye kandırılan koyunlar da buna eklenebilir.” (Russel, 2002, s.34)

Russell ayrıca geleneksel ve Yalın iktidar kavramlarını ileri sürer. Geleneksel iktidar toplumun o güne kadar edinmiş olduğu alışkanlıklara yaslanır. Bu yüzden doğruluğunu da kolay kolay devrilemeyeceğini de kanıtlamak zorunda değildir. Neredeyse her zaman egemene karşı durmanın kötü olduğunu ileri süren argümanlar üretir. Kamuoyuna rahatlıkla güvenen bu iktidar ihanetten korkmaz bu yüzden tetikte değildir ve fazla eylemli zorbalıktan uzak durur (2002,s.36). Yalın iktidar ise bir derece meselesidir.

Grupların ve bireylerin iktidar sever dürtülerinden doğar ve uyruklarının arasında bir işbirliği sağlamak yerine onları korkuyla tabi kılar. Kilise iktidarı, yerleşmiş dini inançlara karşı olanlara göre yalındır, ama o inançlara bağlı kimselere göre yalın değildir(s.38). Russel'in bu kavramlarına kamu spotları üzerinden bakılırsa devletin kapitalist resmi ideolojisine göre bilgilendirmelerde bulunan bir kamu spotu, anti-kapitalist bir izleyici için yalındır, fakat kapitalist bir kimse için yalın değil gelenekseldir.

Canetti iktidar ve güç arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Güç kendini var edecek uzun bir zaman edindiğinde iktidara dönüşür. Fakat bir kriz durumunda veya bir geri dönüşsüz karar noktasında çıplak güç olarak kendini gösterir. İktidar geneldir ve güçten daha geniş bir uzamda varolur. Güçten doğal olarak daha fazlasıdır ama daha az dinamik daha duragandır(Foucault'nun iktidarı dinamiktir).Güç ve iktidar arasındaki bu ayrımı Canetti kedi ile farenin arasındaki ilişkiyle örneklendirir. Kedi, gücü, fareyi yakalamak, pençeleri arasında, tutmak sonunda da öldürmek için kullanır. Ama ayrıca farenin gitmesine uzaklaşmasına, arkasına dönmesine fırsat vererek fareyi güçten azat eder. Tabi ki fare hala kedinin pençeleri arası olan iktidar alanındadır ve kedi istediği an yakalanabilecektir. Bu, hayatının tamamı modern iktidar tarafından kuşatılmış modern bireyin durumuyla örtüşür. Onun isyanı kaçışı da ancak iktidarın izin verdiği kadardır. İktidarın kendisi umut, uzam, dikkatle izleme ve yok etme niyetidir. Bu iktidarın fiili bedenidir (Canetti,2012, s283-284).*Kitle ve İktidar*'da Canetti, iktidarın şiddet kullanmadan hemen önceki anını anlatır. Bu artık iktidarın tahammül ve hoşgörüsünün sınırınıdır. İktidarın baskı aygıtlarıyla ve ideolojik aygıtlarla (kamu spotu da bunların içindedir) bireyi içinde tuttuğu, çıkmasını zorlaştırdığı alanın çıkış kapısıdır. Bu kapıdan çıkan iktidarın şiddetine maruz kalacaktır. Türlü kültürel materyaller ile birlikte televizyon izleyicisine tekrar tekrar dayatılan kamu spotları bireylerin düşünsel açıdan bu "şiddetsizlik çemberi" içerisinde kalmasını sağlar.

Makbul vatandaşın nasıl olması gerektiğine dair görsel ve işitsel normalleştirici mesajlar iletilir.

Baudrillard ise iktidarı geleneksel bakıştan ve herkesten çok farklı bir biçimde ele alır. Bu bakışı kavrayabilmek için önce onun kitle kavramı düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü iktidar ancak etkileşimli bir durumda var olabildiği için onun karşısındaki kitle de olmazsa olmaz bir uzantısıdır. Bir kördüğüm olan toplumsal her şeyi sünger gibi emen bir gönderene dönüşmüş ne olduğu tam olarak bilinemeyen kitlelerin çevresinde dönmektedir. Kitleler madde ve doğal elementler gibi akımlar ve akıntılar tarafından etkilenirler. Kitleler mıknatıslanabilirler çünkü toplumsal denen gönderen onları bir statik elektrik gibi sarıp sarmalamaktadır. Toplumsaldan ve politikadan gelen bütün elektrik akımını emip nötrleştirir onu iletmezler, daha genelde de anlam ileticisi değillerdir. “Her şey onların üzerinden kayar gider, onları her şey mıknatıslayabilir.” Bütün bunlar kitleler üzerinde bir leke dahi bırakmadan uçar gider. Neticede Baudrillard’a göre kitlelere yapılan çağrı her zaman neticesiz kalmıştır. Onlar bu iletileri bir araya getirip yaymaz bilakis devlet tarih kültür anlamın çevresinde oluşturulmuş anlamları emerek yok ederler. Onlar kısaca tepkisizlik ve nötrlüktür(Baudrillard, 2010, s.7-8).

Baudrillard iktidarın aslında kitlelerin etkilemekte etkisiz olduğunu bir avukatın sürgün edilmesinin kamuoyunda bir futbol maçından az etki uyandırması üzerinden anlatır. O’na göre bu konu üzerine yapılan tüm çözümlenelerde iktidar güdümlenmeyi tüm kudretiyle elinde bulundurur, diğer yandan toplum da anlaşılmaz bir şekilde “komada”dır. Başka bir deyişle klasik bir modern iktidar portresi çizilmekteyken Baudrillard’a göre gerçekte bunlar doğru değildir. Çünkü iktidar gerçekte kimseyi güdümlenmemektedir. İktidar sorumluluğu kitle kültürü ürünlerine devredebildiği için mutludur. Kitleleri kitle kültürü metalarıyla uyutma sorumluluğunu severek yüklenir çünkü bu düşünceyle kendi

kudretine ikna olmaktadır. Kitlelerin duyarsızlığının onların tek gerçeği olduğu rahatsız eden düşüncesini, kitlelerin parlak idealleri kolektif olarak reddedip vahşice karşı koyduğu gerçeğini göz ardı edebilmektedir (2010, s.S.15). Baudrillard'ın birçok anlayışa göre radikal bir şekilde farklı olan bu bakış açısı kitlelerin aslında yönlendirilemezliğini ifade eder, bu yönlendirilemezlik kamu spotlarının bir çok durumda işlevsiz olmasıyla örtüşür görünmektedir, bu yüzden korku öğeleri barındıran, sarsıcı spotlara en azından akılda kalıcı olması açısından sıkça rastlanmaktadır.

1.2. Geleneksel İktidar

Foucault'nun Klasik Çağ olarak tanımladığı dönemde hükümlerlik düşüncesi hakimdir. Bu dönemin hukukunda iktidar bir mala sahip olur gibi ele geçirilebilen sonra bütünüyle ya da kısmen başkasına devredilebilen, terkedilebilen bir hak olarak görülür. İktidar, bireyin sahip olduğu ve bir siyasi hükümlerlik oluşturmak için bir başkasına aktaracağı somut bir şeydir(2016b,s. 96).

Platon'da toplumun doğal yapısı onu hiyerarşik bir düzene mecbur kılar; tüm bireylerin kardeş olduğunu sadece yetenekler açısından farklı olduklarını söyler. O'na göre her şeyi yaratan tanrı topluma liderlik edecek insanların mayasına altınkarıştırmıştır. Bu grup bu yüzden baş tacıdır. En üstün, altın sınıfa yardımcı olarak yarattıklarının mayasına gümüş katmıştır. En alt sınıf olan çiftçiler ve işçilerin mayasına da demir ve tunç karıştırılmıştır. Soya çekim yasasına rağmen gümüşten altın, altından da demirin doğabilmesinin mümkün olduğunu belirtir(2005, s.101).

Yine Platon'un iktidarında toplumda bir arada bulunan üç hiyerarşi vardır; bilimsel, toplumsal ve siyasal hiyerarşi. Kısaca Platon'un şehir devletini bireyler arasındaki farklılıklar ve doğal hiyerarşiler üzerine temellendirdiğini ifade edebiliriz. Fakat eleştirel bir perspektifle düşünürsek, Platon'un toplumsal ve siyasal eşitsizlikleri, doğallaştırmak

yoluyla, yani tarihsel ve toplumsal olarak verilenidoğalmışçasına sunarakhakkılaştırdığını söyleyebiliriz.Aristoteles platona paralel düşünür; doğalarıgereği buyuran varlık ile doğası gereği itaat eden varlıktan söz etmekte bir sakınca görmez, kadının ve kölenin farklı olmaları doğa gereğidir. Bu yaklaşım ayrıca Platon'daki gibi şehir devlet bireylerinin farklı yeteneklerine dayanan bir iş bölümüne uygunluk, paralellik gösterir. Bütün hiyerarşiler ve iktidar ilişkileri arasında en kanıksanmış ve doğallıkla sabit olan, erkekler ile kadınlar ve özgür erkekler ile köleler arasında olanlardır(Corcuff, 2008, s.17-18).

Foucault'daHükümlerlik bütün yasalardan daha köklü ve temelde olan, bütün yasaları kapsayıcı bir çeşit genel yasası olan, farklı yasalara yasa olarak işleme fırsatı veren bir yasalıktır. Başka bir ifadeyle hükümlerlik kuramı bir uyruktan diğerine geçen iktidarın ve iktidarların çevrimi, yasallığın ve yasanın çevrimidir(Foucault, 2002, s.56).

Geleneksel olan klasik çağ iktidarı beden üzerinde tahakküm kurar(Orkunoğlu, 2007, s.228) ve yaptırımını beden üzerinde uygular. Gücünü bedene uygulanan şiddet üzerinden ispatlamaya çalışır. Bunu da ibret üzerinden yapar. İdam sehpasında konuşma hakkı olan hükümlüye son sözünü söylemesi için hak tanır, fakat bu hakkındaki karara itiraz etmesi için değildir. Tam tersine suçunu kabul etmesi ve adaletin adil bir karar aldığını vurgulayarak, diğer insanlara aynı hatayı yapmamalarını tavsiye etmesi içindir.Örneğin *Hapishanenin Doğuşu*'nda Foucault bir suçlunun son sözlerini ifade eder. Bu sözler suçunu kabul etme ve ibret olmak amaçlıdır. Suçlu çocukluğunda yalancı ve tembel olduğunu suça nasıl başladığını daha sonra işleri nasıl ilerlettiğini anlatır ve toplumdan kendisini ibret almalarını ister(Foucault, 2013,s.116).

Cezalandırma törenlerinde belirli gösterilerle gücünü sergiler. Klasik dönemin iktidarı etkisini beden üzerinde ve doğrudan gösterir, ayrıca bu gösterilerle kendini yüceltip güçlendirir. Kuralları, ihlalleri ve yükümlülükleri bir saldırı ve bir intikama yol açan şahsi bağlar olarak gören bir iktidardır. İtaatsizliği bir husumet şeklinde iç savaşa yakın bir

ayaklanma başlangıcı olarak gören bir iktidardır. Devamlı bir denetim altında tutamadığı için, etkisini tazelemeyi kendine has dışavurumların coşkusunda arar, üst iktidar oluşunu ayinlerle göstererek, tahrip edilen gücü geri kazanır (Foucault, 2013, s 104).

1.3. Modern İktidar

Modern toplumlarda devlet sadece iktidarın uygulanma biçimi veya mekanı değildir. Fakat diğer iktidar ilişkisi türlerinin bir şekilde devlete gönderme yaptığı bilinen bir olgudur. Bunun nedeni bütün iktidar ilişkilerinin devletten türemesi değil; tam tersine iktidar ilişkilerinin gittikçe daha fazla -yönetim sözcüğünün 16. Yüzyıl Fransızcasındaki geniş anlamli versiyonunu daraltırsak- yönetselleştiğini, devlet kurumları şeklinde veya devlet kurumlarının bünyesinde merkezileştirildiğini, geliştirildiğini ve rasyonelleştirildiğini belirtebiliriz(Foucault, 2016a, s.79).

Bilim ve teknik önceleri insan hayatının kolaylaşması ve toplumun mutluluğu adına yapılacakken, Aydınlanma aklın bir zaferi olmak yerine, bireyleri egemenliği altına alıp, yozlaştırmıştır ve yozlaştırmaktadır. Burada, diyalektik bir ilişki vardır; çünkü toplumun mutluluğu değil toplum üzerine uygulanan denetimler artmış ve teknolojinin faydaları bazı sınıfların elinde toplanmış onların egemenliğine dönüşmüştür.Eski toplumda egemen olmayan sıradan insanlar “otoritelerindeki artışın bedelini egemenlikleri altına aldıkları şeylerden yabancılaşmakla ödüyorlar.” Egemenlikleri altına alıp yabancılaştıkları şeylerin arasında insanlarda sayılabilmektedir çünkü halkla iktidar arasındaki boşluk büyüktür.Aydınlanma şeylere, diktatörün insanlara baktığı gibi bakar. Osadece davranışlarını yönlendirebildiği kadarını tanır, ne kadar yönlendirirse o derecede tanımaktadır. Bunun sonucunda insanlar veya şeyler onun için var olmuş hale gelirler. Dönüşümün sonrasında şeylerin özü hep aynı kalmıştır, bu da egemenliğin dayanağı olarak sınırlanır. Böylelikle aydınlanma öncesi sistemdeki egemenlik özü değişen çerçevenin

içinde değişmeden kalır. Bu yeniçağ'da piyasa insanlara artık geldikleri soyu sormaz, bu iyiliğinin karşılığı değiş tokuşta bulunan kişi bir insan olarakdoğuştan sahip olduğu Şeylerin, meta üretimi tarafından model haline getirilmesidir. Daha kesin bir Şekilde birbirlerine benzemeleri için, benliği bireye farklı, kendilerine özgü bir Őeymiř gibi sunulmuştur. Aydınlanma her zamansosyal baskıya yakın olmuştur. Davranışları yönlendirilmiş kolektifin birliği bireyin yadsınmasından kaynaklanmaktadır, bu datoplumun kişiyi birey haline getirmek isteysiini hor görmektir(Horkheimer, Adorno, 1995, s.25,29-30).

Russell'a göre içinde Şiddet bulundurmayan bir iktidar yöntemi de düşünceinin etki altına alınmasıdır, bunun en dikkate değer olanı bilimdir. Modern zamanlarda bilim iktidar tarafından kollarlanmaktadır. Bunda iktidarın bilimi kendi gücünü pekiştirmek amaçlı kullanmaya başlamasının etkisi büyüktür. Bunu kesinlikle söyleyebiliriz çünkü eski, bilimi reddeden iktidar döneminde, Galileo iddiasını geri çekmek ve Newton darphane müdürü olmak, Lavoisier giyotine gitmek zorunda kalmıştır. Fakat yeni kapitalist iktidar bilimle neredeyse bütünleşmiştir, çünkü Kopernik astronomisinin ticari bir küreselleşmeyi getirecek olan deniz ulaşımında büyük yararı görölmüştü, Galileo'nun düşün cisimler kuramı mermi yolunun hesaplanmasında yardımcı olmuştur böylelikle egemen sınıf alaşağı edilebilmiş, yeni egemen sınıf belirlenmiştir. Bugünse savaş zamanında da barış zamanı endüstrisinde de bilimsiz bir toplumun başarılı olamayacağı dünya tarafından kabul edilmektedir (Russel, 2002, s.130-131).

Şeytana Satılan Ruh'ta Baudrillard, İktidar tarafından evrensel strateji adı altında devasa boyutta bir önlem- tedbir ve caydırma stratejileri uygulandığını söyler, Spielberg'in *Azınlık Raporu* adlı filmini örnek gösterir; Filmde yakın gelecekte işlenecek suçları önceden hisseden üç kahin kullanılarak suçlular suçu henüz işlemeden yakalanıp etkisiz hale getirilir. Bu evrensel boyuttaki önlem alma, felaketi önceden engelleme paniği

çağımızın karakteridir, öyle ki Saddam Hüseyin'in kitle imha silahları olduğu iddiası bir savaşın başlamasına yeterli olabilmiştir. Bir diğer deyişle felaket daha vuku bulmadan cezalandırılır ama kilit nokta olayın henüz yaşanmamış olmasıdır, yani yaşanmama ihtimali de vardır. Bir genellemeyle yalnızca her suçu değil aynı zamana verili düzen ya da gezegen ölçeğindeki baskı düzenini tahrip etmeye çalışan her türlü hareketin sistemli olarak engellendiğini söyleyebilir. Dünya'nın bugün ki politikası neredeyse bundan ibarettir, iktidar olumsuz anlamda bir caydırıcı, kamu sağlığını koruyucu, güvenlik sağlayıcı, bağışıklık sistemini güçlendirici önlem alıcı güçten başka bir şey değildir. Egemenliğini temsil etme veya edilme üzerine oturtan, siyasi hedefleri olan bir iktidar dengesini koruyabilir, en azından ona karşı bir mücadele yürütülebilir. Böyle bir egemenliğin sona ermesi durumunda meydan ölçülü olmaktan uzak, karşısında dengeyi sağlayacak, muhalefet denilebilecek bir karşı gücün bulunmadığı teknik olarak vahşi bir iktidara kalmış demektir. Bu iktidarın toplumuysa günün birinde iktidarın ne olduğunu bilmez bir hale gelecektir. Öngörü ve olayları denetleyen bir güvenlik gücü olarak çalışan iktidar, karşısına çıkan hayaletleri, yani müstakbel tehlikeleri ve moral panik nesnelere, saf dışı etmekten başka bir şey düşünmez. Günün birinde kendisi de bir hayalete dönüşebilir ve zarar verme potansiyeline sahip olduğu düşünülebilir. Kendisi de bir hayalet olarak görülmeye müsait olan bu iktidar engin bir sanal güce sahiptir. Kozmik bir çapta enformatik programlar üretme ve işleme koyma, borsalar oluşturma, haber ve hizmet programlayabilmektedir. Fakat kendi paradoksları yüzünden kendi kendine rakip olur, "gücünün doruğundayken herkese rezil olmuştur" (Baudrillard, 2012, s.132-137).

İktidar Seçkinleri'nde Mills, modern iktidarı kurumsal bir durum olarak kabul eder; siyasi liderler (devlet), yüksek mevkideki askerler (ordu) ve büyük şirket sahiplerinden (ekonomi-şirket) oluşan türdeş azınlık, çoğunluğun aleyhine olmak üzere tarihte eş görülmemiş bir şekilde iktidarı elinde bulundurmakta ve birbirleriyle çıkarları noktasında

buluşmaktadır. Böylece iktidartoplumun tamamına yayılan bir unsur değil, diğerlerinin dışında ve diğerlerine karşı birkabiliyet olarak belirli kişi ve kurumlarda toplanır hale gelmiştir.Modern dünyada toplumsal iktidar bir seçkinler zümresinden meydana gelmektedir. Bu zümre ellerindeki olanaklar ve bilgileri sayesinde sıradan ve olağan ortamını aşacak güçteki kişilerden oluşmaktadır, bu kişiler toplumun tamamını etkileyecek kadar büyük ve önemli sonuçlara yol açan kararlar alırlar. Toplumsal yapının stratejik komuta yerlerine konuşlanan bu zümre Orduyu, büyük şirketleri ve devlet mekanizmasını yönetmektedir. Devletin istem ve ihtiyaçları bu zümre tarafından saptanmaktadır. Danışmanlar, akıl hocaları, sözcüler, halkla ilişkiler uzmanlarının desteklerinden bolca yararlanırlar bu zümre basit hatalar yapmamaktadır. Amerikan halkına fikri sorulmamış olmasına rağmen Japonya'ya atılan atom bombaları “Birleşik Amerika adına “ atılmıştır. Sıradan insanların modern çağda büyük kararların alındığını bilmekte fakat bu kararların hiçbirini alacak statüde olmadıklarını bilmektedirler. Modern toplumda iktidar; devlet hiyerarşisi, şirketler hiyerarşisi ve ordu hiyerarşisinden oluşan üç büyük kurumdan oluşmaktadır. Diğer alanlardaki toplumsal kurumlar üç büyüğün gölgesinde kalmış ve üç büyüğe bağımlı olmak zorunda kalmışlardır. Örneğin aile kurumu bugün ulusal çapta önem taşıyan hiçbir işte bu büyük kuruluşlar kadar sahibi değildir. Hiçbir kilise gençliğin görünüşünde ordu kadar dolaysız bir güce sahip değildir. Hiçbir üniversitenin milli güvenlik kurulu kadar iktidarı yoktur. Din eğitim ve aile gibi kurumlar, günümüzde, kendi başlarına bağımsız birer ulusal iktidar merkezi değildir; tersine merkezileşmekten uzaklaşan bu alanlar gitgide daha fazla üç büyükler tarafından şekillendirilmektedir. Aile, kilise ve okul gibi kurumlar modern hayata uymaya mecbur kalmışlar, siyasal yönetim mekanizması, ordu ve şirketler ise hayatı biçimlendirir hale gelmişler; kendilerinin dışındaki kurumları kendi amaçlarına ulaşmak için birer araç olarak kullanmaya başlamışlardır. Dini kurumlar orduya, insan öldürmek gibi bir işle görevlendirilen askeri

papazlar eğitmektedir. Okullar şirketlerde ve orduda karşılıklarına çıkacak işlere göre insan eğitmektedir. Büyük aile kurumu ise sanayi devrimi tarafından yıkılmış bulunmakta, ordu için babalar ve oğullar ailelerinden gerekirse zorla bile koparılmaktadır. Aile din ve eğitim kurumlarının yüce sembolleri dahi üç büyük kurumun iktidar ve kararlarını haklılaştırmak ve meşrulaştırmaya koşmaktadır. Modern insanın kaderi kabul edip yaşayacağı hayata, bireyin içinde doğduğu ya da evlenerek girdiği aile kurumu değil git gide daha büyük oranda ömrünün en canlı ve en dinç yıllarının en zinde saatlerini geçirdiği iş yerleri karar vermektedir. Bir çocuk veya bir genç olarak eğitildiği okulu değil, hayatı boyunca bireyin gölgesini izleyen devlet kurumu ya da içinde tanrıdan söz edilen kilise değil, bireyi disiplinize eden ordu kurumu şekillendirmektedir (Mills, 1974, s.8-12).

Akla ilk gelen iktidar biçiminde bir tarafın kazanması veya çıkarlarında amacına ulaşması doğal olarak diğer tarafın kaybetmesini, zarar görmesini zorunlu hale getirir. Bu eleştiriye açık-eksiktanım ek olarak iktidara yalnızca bir kişi ya da grup tarafından sahip olunması ve diğer kişi ya da grupların dışarıda bırakıldığı bir hal olarak sunulması eksik bulunabilmektedir. İktidarı yalnızca bir tarafın ellerinde ve yalnızca bir tarafın kazanmasını sağlayan baskı ve zorbalığa dayalı bir faaliyet olarak görmek doğru edilmemektedir. İktidar toplumda homojen olarak üreyen ve ortak hedeflere ulaşmaya koşulmuş bir araçtır. İktidarın toplumda üretilmesi, topluma dağıldığının yani bir noktada toplanmadığının; ortak hedeflere koşulmuş bir vasıta olması da yalnızca bir kişi yada kuruma kazandırıp diğerlerinin aleyhine işleyen bir süreç olmayıp, toplumun ortak amaçlarının yerine getirilmesini amaçlayan pozitif bir araca işaret eder.

İktidar hayat deneyimlerinin bir parçasıdır, modern dünyada tüm toplumsal yapılarda, iktidar, günlük hayat söyleminde, ediminde, davranışında ve pratik bilginin içinde yer alır (Tagg, 2005, s.250). İktidar toplumsal ilişkilerin yerleşmiş bir özelliğidir; çünkü başkalarının eylem biçimini etkileyebilecek bir tarzda eylemde

bulunabildiğimiz her durumda iktidar mevcuttur. Bunun için iktidar ilişkilerinin değişip tersine dönmesi olasılık dahilindedir. Foucault iktidar ilişkilerinin dinamik ve sabit bir biçimde olduğunu öne sürer ayrıca modern toplumda fen bilimlerinin, bilgi ve uzmanlık talepleri vesilesiyle, bu değişken yapıyı genel egemenlik bağlarına dönüştürdüğünü de ileri sürer(Skinner, 2013, s.100).

Foucault modern İktidarın mikro-fiziğini geliştirmeye çalışır ve modern iktidarı sürekli gelişip değişen dinamik bir strateji olarak inceler. Bu yeni model bireyi disipline edip, bireylerin ruh ve gövdesine şekil verir (Orkunoglu, 2007 s.228).

Modern İktidar da geleneksel olanı gibi rastlantılarla çalışmaz, bir hedefe koşuludur. Kaynağı güç istencidir ve farklı alanlara yayılmış ilişkilerden oluşur. Söylemi belirleyen yani güçlü olan da, iktidara yön verir. Bir takım stratejiler toplamıdır, bu stratejiler; kendi örgütlenmelerini kendileri oluşturur, güç ilişkilerini evirip çevirir ve zayıflatıp güçlendirir. Güç ilişkileri olmazsa iktidar olamaz. İktidar aygıtlarının amaca ulaşmak için ürettiği ya da ideolojik yaklaşımına göre yeniden yorumladığı tarihsel düzeneklerden bazıları; cinsellik, delilik, akıl hastaneleri, hapisaneler vb.dir. Bu düzenekler, yeni siyasallaşma tarzını yansıttıkları için kritiktir.Çünkü iktidar yalnızca gerçeği maskeleyebilir, başarısını da kendi tekniklerini gizleyebilme kabiliyetiyle oranlayabilirse varlığını devam ettirebilir (Schrift, 1994, s.189).

Ferda Keskin'e göreİktidar sadece özgür özneler üzerinde ve özgür oldukları sürece işleyebilir. Bu özgürlük derecesi farklı davranış biçimleri ve tepkilerin yaşanabileceği bir imkanlar alanı demektir. Bir yönetim ve yapılandırma ilişkisi tek yönlü, hareketsiz ve tersine çevrilemez hale geldiğinde artık iktidar ilişkisi olmaktan çıkar. Bu artık yalnızca tahakkümdür, tahakkümün olduğu yerde iktidar ilişkisi olamaz (2016,s.21). Foucault'ya göre iktidar ilişkisinin özünde onu tetikleyen, özgürlüğün inadıdır. İktidar bir uzlaşmazlık değil bir çekişmedir. Karşılıklı teşviği de mücadeleyi de içeren bir ilişki, birbirine karşı her

iki tarafı da felce uğratan bir kapışma değil, devamlı bir kışkırtma olarak düşünülmelidir(2016a, s.76).İktidara karşı direniş de bir iktidar ilişkisini gerektirir. Bireysel veya kümesel olsun direniş belli güçleri bir araya getirip bir bütün meydana getirme ve bu bütünü devamlı kılma çabasını içerdiğinden, bütün direnişler esasında birer iktidar ilişkisidir(Deveci, 2005, s.35). İktidarın sahibi, karşısında özgür bir özne bulacağı ve direniş her iktidar ilişkisi durumunda var olacağı için; karşılaşıacağı direnişi minimize etmeye çalışır, bu yolda türlü teknolojiler geliştirilmiştir. Bu taktikler iktidar ve öznenin bir ortak noktada buluşması, bu ortak noktanın her ikisinin de çıkarına hizmet etmesi veya bu ortak noktanın öznenin çıkarına olduğu fikrinin özneye benimsetilmesi olabilir.

1.3.1 Normalleştiren iktidar

Norm, disiplinci olandan düzenleştirici olana yayılan, bedene ve nüfusa uygulanan, bedenın disiplinci düzeninin de biyolojik birçokluğun rastlantısal olaylarının denetlenmesini de sağlayan birinden diğerine yayılan bir şeydir. Norm, düzenleştirilmek istenen bir nüfus kadar, disiplinize edilmeye çalışılan bir bedende de uygulanabilir. Normalleştirme toplumu, dik bir eklemlemeyle, disiplinin normuyla düzenlemenin normunun eklemlediği bir toplumdur(Foucault, 2002, s.258).Modern toplum disiplinize edilen bir beden ile düzenlenmiş bir toplumun toplamından meydana gelir. İnsanlar bir yandan kitleleştirilirken bir yandan ayrıştırılır. On sekizinci yüzyılın sonundan bu yana belirli bir zaman aralığıyla yerleştirilmiş ve üst üste binmiş olan iki iktidar teknolojisi vardır. Biri disiplinize eden, ötekisi düzenleştiren (biyo iktidar) bu iki mekanizma, farklı düzeylerde. Bu da onlara birbirleri üzerine eklenebilme olanağı sağlar. Çoğu durumda bedene yönelik disiplinci mekanizmalar ve nüfusa yönelik düzenleştiren mekanizmalar birbiri üzerine eklemlemiştir(Foucault, 2002, s.256).Sistemin çeşitli aygıtlarının kombinasyonlarıyla normallik yargıları bireyin etrafını sarmış olur. Birey her yerde

kendisini, bedeninin duruşunu, davranışlarını bu mekanizmalar tarafından baskı altına alınmış halde bulabilir (Tekelioğlu, 1999, s.146.).

1.3.1.1 Disiplinci iktidar

Disiplin; toplumun en küçük ayrıntılarına kadar denetlenebilmesini sağlayan, bir diğer deyişle bireyler olan toplumsal atomlara yani bireylere ulaşılmasını sağlayan bir iktidar düzeneğidir. İnsanlar üzerinde denetim ve hakimiyeti sağlayan. Bireylere boyun eğdirme imkanı veren ve onları ekonomik açıdan verimli hale getiren bir enstrümandır. Kısaca disiplin,modern iktidarın bireyselleştirme yoludur (Foucault, 2016a, s.149- 150).

Foucault'a göre disiplin; bireyleri gözetleme yöntemleri, onların davranış biçimlerinin incelenmesi, yeteneklerinin denetlenmesini, performansının iyileştirilmesi, kabiliyetlerinin artırılması, en yararlı olacağı yere yerleştirme çabasıdır(2016a,s.150).Disiplinci iktidarın ıslah etme ve verimlileştirme yolu şiddet ve bedensel zorlama değil, insanlara bir takım özellikleri dayatmaya dayanır. Beden her toplumda zorlamalarla iktidarın içine alınır. Bu zaman zaman ekonomik kar sağlamak zaman zamanda bireyleri ehliileştirmek adına olur.

Hastane, ordu, cezaevi ve fabrikalar toplumu disipline getirme araçları. Bu eserde vasıtaların çifte amacı çok iyi sergilenmiştir; İlk olarak bireyleri verimlileştirmek ve faydalı olmalarını sağlamak için onları disiplinize etmek, ikincil olarak ise bireylerin organize bir şekilde örgütlenme potansiyellerini kırmak, direniş ihtimallerini azaltmaktır(Orkunoğlu, 2007,s.19).

Disiplinsel uygulamanın en yüksek biçimi; belli bölgelere yerleştirilmiş olan bedenler, şifrelenmiş icraatlar ve şekillendirilmiş yatkınlıklarla, türlü güçlerin ürünlerinin ve bunların hesaplanmış bileşimleri sayesinde artırıldığı düzenekler kurma sanatıdır(Foucault, 2013,s.238-39).Disiplin, yeni iktidar rejimini organize bir şekilde

“normal” toplumsal davranışa doğru yönlendirme çabasıdır. İktidar, bireylerin çevrenmiş yaşamlarını sürekli tehdit eden bir alıkoyma biçimidir. Disiplinci iktidar “normal” bireyler üretmek ister ve bunu da türlü kurumlar aracılığıyla yapar. Bunlardan biri fabrikalardır. İktidarın fabrikadaki işleyişi ustabaşı rolünü üretmiştir. Ustabaşı çalışmanın denetimi, iş bölümünün ve hiyerarşikleşmenin ortaya çıkmasına iliştilirilmiş bir tekniğin parçasıdır. İşin yapılmasındaki detayları o koordine eder. Bahsedilen iş hiyerarşisinde merdivenin en alt kısmındakiler yukarıdakilerce uygulanan bireysel denetimin birer vasıtasıdır(Foucault, 2015,s.282). Modern çağda iktidar bir refah meselesidir. Bedeni ekonomik açıdan verimli olması için denetim altına alan üretim stratejileriyle yaşam üzerinde pozitif etki eder. Kendi işleyişinden güç kazanan, kendi kendini güçlendiren iktidar beden üzerindeki teknolojilerini aktif kullanır.

Disiplinci iktidar dışarıdan değil de, içeriden, toplumun tüm düzeyinde değil, detayları ölçüğünde ve şahısları, onların hareketlerini limitleyerek değil, kendi başına imal ederek iş görür. Üretici bir iktidar iş başındadır. Disiplin pratikleri, belirli toplumsal süreçlerin ardından bu süreçleri çeşitli işlevlere bölerek bütün parçalarını yeniden düzenleyerek, verimliliklerini güçlendirerek, saat gibi hatasız kılarak ve bu parçalardan daha üretken ve etkili birleşimler yaratarak yerleşir ve kurumlarda aktif iş görürler. Bu metotlar modern kurumlarca yalıtılmış, disiplinize edilmiş, itaatkar, çalışkan hale getirilmiş özne olarak inşa edilmiş modern bireyiyaratırlar. İktidaremirler ve yasaklar değildir, öznenin bu tip kurumlarda meydana gelmiş olan bireyselliği verili sistemin bir sonucudur(Mitchell, 2001, s. 18).

Judith Revel’e göre disiplin söylemi ve hükümlanlıktan bu noktaya evrilmiş olan hukuk yasasına benzemez. Bu düzenekler bireylerin belirli bir alan içindeki yönetimine, bölüşmelerine ve aynılaşmalarına olanak verebilen her kapalı alanı kuşatırlar örneğin: eylemlere olanak sağlayan alanlar anatomi politik kolejleri, hastaneleri, üretim aygıtlarıdır.

Bir araya gelmiş yığınların parçalanması, tam görünebilirlik sağlamak ve bu birliklerin ciddi bir hiyerarşiyle baştan sona düzenlenmesi yöntemiyle tüm bireyleri iktidar ekonomisine itaat etmeye zorlar (Revel,2012, 58-59).Disiplinci iktidar sermaye birikimi için geliştirilmiştir. Batıdaki kapitalizmin ilerlemesindeki en önemli etkenlerden bir tanesidir. Bu yapı bireyin bedenini şekillendirir, disipline edip, itaat ettirir. Disiplin hem bedeninin yeteneklerini ekonomik anlamda arttırmakta hem de aynı güçleri siyasal anlamda azaltmaktadır. İktidar bedeni bir yandan güçlendirip kapasitesini artırırken; diğer taraftan da bunun sonucu olarak meydana gelebilecek enerjiyi, gücü baltalar ve onu iradesizlik içinde çıkmaz bir bağımlılık ilişkisi içerisinde bırakır. Artırılmış bir yatkınlık ile güçlenen bir hakimiyet arasındaki paradoksal ilişkiyi, bedende, disipline bağlı baskı oluşturmaktadır. Disipline dayalı baskı bedende kurulmaktadır (Foucault, 2013, s.211).

Disiplinci iktidar, insanlardan bir şeyler sızdırıp çekip almak yerine terbiye etme görevini daha fazla miktarda şey sızdırmak ve çekip almak için terbiye eden iktidardır. Güçleri azaltmak için birbirlerine eklemenin değil onları arttırmak ve onlardan fayda sağlamak için birbirlerine bağlamak amacındadır. Onları ayırmak da çözümlenmek de ve farklılaştırıp eğitmektedir(Foucault, 2013, s.255).Disiplin, bireylere farklı roller dağıtarak, onları gözaltında tutarak, birbirlerini kontrol eden denetleyen ilişkiler kurmalarını sağlar. Disiplinci iktidar bireyi nesne olarak tanır, çünkü üretime koşacaktır. nesneleştirme yoluna gider ve ekonomiyi gözetir. Modern çağda birey modern iktidar biçiminin bir ürünüdür çünkü her birey, denetleyenler, ıslah edenler, mahkûmlar, cezalandıranlar, deliler, çocuklar, ıslah edenler vs. bir kümeye dahil olur. Bu yeni iktidarın amacı toplumda nizamı sağlamaya çalışmaktır. Modern düzen baskı içerir ve kişi edilgenlik durumundadır.

1.3.1.2 Biyoİktidar

Klasik hükümlerlik döneminde yaşam ve ölüm hakkı iktidarın temel ayrıcalıklarından bir tanesiydi. Hükümdarın yaşam ya da ölüm hakkına sahip olması,

aslında, öldürebilir ve yaşatabilir olduğu anlamına gelir. Bu da yaşam ya da ölümün siyasal iktidarın alanının dışına çıkacak, doğal, direkt, bir anlamda temel ve radikal olan o görüngülerden olmaması demektir. İktidara karşı, uyruğun ne canlıyken ne de ölüyken kendi üzerinde bir hakkı yoktur. Uyruk yaşam ve ölüm açısından yalnızca hükümdarın keyfi kararıyla yaşıyor olma hakkına ya da ölme hakkına sahiptir. Yaşam ya da ölüm hakkı yalnızca ölümden yana kullanılır. Hükümdarın iktidarın yaşam üzerindeki etkisi hükümdar öldürebildiği zaman vardır. Sonuç olarak yaşam ve ölüm hakkının özü öldürme hakkındadır. Demek ki yaşam ve ölüm konusunda bir simetri yoktur. Bu öldürme ya da hayatta bırakma hakkıdır.” Foucault’ya göre on dokuzuncu yüzyılın siyasal hukukunun en büyük yeniliklerinden bir tanesi öldürme ya da hayatta bırakma hakkını yeni bir hukukla tamamlamasıdır. İlkinin silmez fakat ona nüfuz edip tam tersi bir hukuk ve çok tersi bir iktidara dönüştürür: yaşatma ve ölüme bırakma iktidarı (Foucault, 2002, s.246-247). İktidarın bu yeni teknolojisi olan biyo-politikte, kurulmakta olan bu biyo iktidarda önemli olan doğum ve ölüm oranları, üreme oranı, doğurganlık gibi şeylerdir. 19. yüzyılın ikinci yarısında, yaşanan birçok ekonomik ve siyasal problemle ilişkili olarak, biyopolitiğin ilk bilme nesnelere ve ilk denetim hedefleri doğum, ölüm, uzun yaşama oranlarına ilişkin şeyler olmuştur. En başında, on sekizinci Yüzyılda uygulandığı biçimiyle doğum kontrol görüngülerinin saptanmasıdır fakat ilgilendiği tek konu doğurganlık değildir. İlerleyen teknoloji dolayısıyla ortaçağın başından beri yarattığı tehlike siyasal iktidarların içine derinden işlemiş olan o meşhur salgınlar düzeyinde hastalıklılık söz konusu değildir artık fakat söz konusu olan özetle yerleşik hastalıklar, bir topluluk üzerinde hüküm süren hastalıkların yapısı, doğası, yayılımı, süresi, şiddetidir. Amacı kökünün kazınması zor olan ve ölüm nedeni değil ama güçlerin azalmasına, çalışma sürelerinin azalmasına, enerjilerin düşüşüne, üretimdeki eksikliğin ve tedavilerin de neden olduğu ekonomik maliyetlerin artmasına neden olarak görülen, bir nüfus görüngüsü olarak yaşamın içine sızan, onu

kemiren, küçülten ve zayıflatan sürekli ölüm gibi görülen hastalıklarla savaşmaktır (Foucault, 2002,s.249).Disiplinci teknik daha eskidir ve beden üzerinde yoğunlaşan, bireyselleştiren, hem yararlı hem de uysallaştırılması gereken güçlerin kaynağı olarak bedeni manipüle eder fakat biyo iktidar teknolojisi; beden yerine yaşama odaklanan bir teknolojidir. Nüfusa özgü kitle etmenlerini bir araya getirir, bir kitleye karşı meydana gelebilecek tehlikeli şeyleri denetlemeye çalışır. Bu potansiyel tehlikeleri olabilirliğini denetlemeye, değiştirmeye ve etkisizleştirmeye çalışan bir teknolojidir. Bu teknoloji bireysel bir terbiye değil genel bir dengeyi hedefler. Bedenleri bütünü biyolojik süreçleri içerisine yerleştirir (Foucault, 2002,s.254-255).Bu iktidar teknolojisi yaşama özgü doğum, ölüm, üretim, hastalık vb. süreçler olan toplu süreçlerden etkilenen, küresel bir kitle oluşturduğu için insanların çokluğuyla ilgilenir. Beden üzerinde iktidar kurulmasının ardından, bireyselleştirici olmayan, tür-insan yönünde gerçekleşen, bir anlamda yığınlaştırıcı olan bir iktidar kuruluşudur (Foucault, 2002, s.248).

Nüfusun biyopolitiği; insanlığın biyolojik süreçlerinin tabanı olan bedene odaklanırken, elde edilen istatistikleri sorunsal olarak inceler. Bu veriler düzenleyici olmakla birlikte denetime ve iktisadi gözleme de tabidirler. Nüfus biliminin ortaya çıkması, yerleşim yerlerindeki kaynakların ve bireyler arasındaki ilişkinin incelenmesi, bu incelemeleri tahlil eden tabloların çizilmesi vb. Hep nüfusun denetlenme çalışmalarının parçalarıdır, nüfus bedenlerin sahip olduğu güçlerin toplamıdır. Bu çalışmaların sonucunda, nüfus biyo-politiğinin kitleleri düzenleyen denetimini uygulanabilir olmuştur. (Canpolat: 2003, s.102)

Biyoiktidar hayatın bütününe hükmeder, yaşamın planlanmış bir yönetimi projesiyle gündeme getirilmiştir. Toplumu ölçen bir takım istatistiksel verileri kendi ideolojisine göre en faydalı şartlara ulaştırmayı hedefler(Tekelioğlu, 2003, s.173). Ulaşamadığı tek alanölümdür, ölüm iktidarın dışındadır, onun planları dışında kalır. Ölüm

hakkında iktidar sadece genel ve küresel olan veriler yoluyla istatistiki alanda söz sahibidir. İktidarın müdahale edip değiştirebildiği şey ancak 'ölüm oranı'dır. Bu yüzden iktidar ölümden sonrasını düşünmez, onu tanımaz, boş verir(Foucault, 2002, s.253-254).

1.3.2. Olumlu bir kavram olarak iktidar

Toplumsal, kültürel ve siyasal yaşantıdaki iktidar ilişkilerinin artık vahşice cezalandırarak değil, norm ve değerleri disiplin ve biyo iktidar yöntemleriyle dahası uzlaşma yoluyla emniyet altına alır(Sarup, 2004,s:101-102).Bu yüzden iktidar, entelektüel çevrelerde kötü bir imaja sahip olsa da, hayatın her ayrıntısına dahil olabilmıştır. Çünkü modern toplumlarda iktidar ilişkileri kendilerini yalnızca baskı ve cezalandırmayla belli etmez. Eğer İktidarı salt baskı terimleriyle düşünürsek eğer endişe vericibir sorun olarak karşımızda belirir. Eğer İktidar sadece sansür ve yasakla kendini var ederse eğer onu sevmek nasıl mümkün olabilir? Fakat iktidarı güçlü kılan şey temel işleyişinin olumsuz yönde olmasıdır. fakat İktidarın olumlu etkileri vardır: bilgi ve zevk üretir. "Bu yüzden İktidar sevimlidir. Sadece baskıcı olsaydı yasağın kabulünü ve ya kişininmazoşizmini (bunlar aynı şeylerdir) kabul etmemiz gerekirdi"(Foucault,2007, s.74).

Sanayi Devrimi ve aydınlanmayla gelişmeye başlayan insan hakları ve demokrasiyle, siyasetin toplumdaki amacı farklı menfaatleri buluşturma, gelir ve serveti adaletli bir şekilde dağıtma, imalatı arttırma, toplumdaki herkesin can ve mal güvenliğini sağlama, bir diğer deyişle "mutlu yaşatma sanatı" olarak değişmiştir(Kongar'ın Resmi Sitesi, 2017).

İktidar olumsuz bir kavram değildir. Batı'nın hukuku monarşik sistem içinde gelişmiştir. İktidarın merkezi olarak Krallar kendilerini ilan etmiştir. Magna Carta örneğinde olduğu gibi, soylular monarşinin esirgediği hakları ve özgürlükleri geri elde etmek için çabalamışlardır. Burjuvazinin geliştirdiği hukuki sistem ise piyasa ekonomisine

zarar veren, monarşinin önleyici, sınırlayıcı ve kısıtlayıcı eylemlerini hedef alan bir hukuk sistemi olmuştur. Hükümdar, aristokratlar arasındaki rekabet ve düşmanlığın önüne geçmiş ve burjuva hukuku krallığın keyfen kötüye kullanılmasını sona erdirmiştir. Her iki durumun da ortak paydası, iktidarın negatif ve baskıcı bir güç olarak algılanmasıdır. İktidarla ilgili pratikler ve söylemler yüzyıllar boyunca onu sadece bu şekilde ifade etmiştir. Fakat iktidar aslında pozitif bir kavram olduğu için, negatifliğine dair görüş, gerçek doğasını maskeleyen bir ideoloji olarak işlev görür(Poster,1984, s.83).

Hobbes'un *Leviathan*'da anlattığı bedenini yurttaşların, ruhunu ise hükümlarlığın oluşturduğu iktidar modeli tüm bireyleri kapsayan hem otomat hem üretilmiş hem de bütünlüğü olan birey yaklaşımından kurtulmak gerekir. İktidarı, hükümlarlığın yada devletin dışında, Leviathansız, düşünmek gerekir(Foucault, 2002,s.48).

Revel'a göre eğer bir İktidar bireylerin özgürlüğü üzerinden hareket etmeyip onlarda özgürlük bilinci uyandırmıyorsa iktidar olmaktan çıkar tahakküm olarak adlandırılırdı. İktidarın bilgi alanlarını işgal edebilmek için ve bu bilme alanlarının teşvik ettiği değer için imalatı için subjektivitenin özgürlüğüne ihtiyacı vardır. Yani İktidar onu gittikçe yok eden şeyi, özgürlüğü, beslemeye mahkûmdur(Revel, 2006, s.128).

İktidar bir miktar özgürlük bağışlamak zorundadır. İktidarın özgürce var olması için eylemde bulunabilecek şartlara sahip olması ve bu ilişkide kesin bir tepki ve cevap alanının var olması gerekmektedir(Foucault, 2016a, s,20). İktidarı baskı yönüyle değerlendirmek üretken yanını açıklamak açısından uygun değildir. İktidarın etkilerini sadece baskı kavramıyla tanımlamak, iktidar konusunda salt hukuksal bir yaklaşımı benimsemek ve iktidarı "hayır" ı diline pelesenk etmiş bir hukukla özdeşleştirmek, iktidarı her şeyden önce yasaklama gücü taşıyan bir şey olarak algılamaktır. Bu bakış açısı olumsuz, dar ve iskelet gibi çıplak bir iktidar anlayışıdır(Foucault, 2005, s.69). iktidar ancak özgür nesnelere üzerinde uygulanır. Bu yüzden ilişkilerini başkalarının eylemi üzerindeki karmaşık eylem

biçimleri olarak nitelemek yoluyla betimlerken öznelerin özgürlüğünü de esgeçmez. Eğer bu mücadelede bir taraf diğerinin üzerinde tam hakimiyete sahip olur ve gönölünce şiddet uygulayabileceği nesneye dönüştürürse iktidar ilişkilerinin varlığı sona erer.

Modern dönemin şartlarında evrilen iktidarın amacı artık insanları ölümden sonraki dünyadaki selamete götürmekten ziyade, o selamete eldeki dünyada ulaşmaktır. Bu kontekstte selamet sözcüğü farklı manalara gelir. Bunlar; servet, sağlıklı bir yaşam, kaliteli bir yaşam standardı, emniyet ve güvenlik gibi manalardır. Gelenekteki iktidarın teolojik iddialarının yerini dünyevi olduğu aşikar amaçlar doldurmuştur (Foucault,2016a, s.66).Biyoiktidar faaliyetleri yolu ile kurulan bir idari sistemde birey o kadar iyi yaşar ki, fizyolojik olarak ölmüş olması gerekirken sağ tutulur. (Foucault, 2002 s.254.) Toplumda bireyi bir tür çekirdek, iktidarın etki alanına dahil edip cezalandırdığı çoğul ve etkisiz bir atom, iktidarıysa ezip kıran bir şey olarak düşünmemeli. İktidar etkisini söylemlerin, hareketlerin, beden ve arzuların, bireyler üzerinde tanımlanması ve kurulmasıyla bulur, yani bireyleri geçiş yolu olarak kullanır onlar üzerinde yaptırım bulmaz. Gitgide daha az hukuksallaşır ve belki dünyada en iyi paylaşılan şeydir(Foucault 2016b, s105-107).

Giddens'a göre Parsons'ın analizinde gözden kaçan şey: Parsons'ın tanımladığı biçimiyle bile iktidarın her zaman birileri üzerinde uygulandığıdır. Parsons, iktidarı zorunlu olarak ve böylece iktidar sahipleri ile onlara tabi olanlar arasında bir tür uzlaşma olduğu varsayımından yola çıkarak, iktidarın zorunlu olarak hiyerarşik karakterini ve genelde onun sonucu olarak ortaya çıkan çıkar farklılıklarını kasten ve bilinçli olarak tamamen ihmal etmiştir(Giddens,2001, s:216).

İktidar güç kıran baltalayan bir ittifak arayışında değil, yararlı, üretken bir ilişki peşindedir. Bu yüzden; itaat ettiren, tek tip ve kitlesel bir sürüsü yaratmaz aksine ayırır, çözümler, tasnif eder ve bunları indirgemeci bir tavırla yapar. Hapishanenin Doğuşundaki önemli iddialardan biri hapishanenin toplumsal rolünün, suçu bastırmak değil aksine

üretmek olduğudur. Hapishaneler bu yolla toplumsal istikrara yönelik bir tehdit oluşturarak burjuva toplumuna egemen olan devasa bir denetim ve disiplin aygıtı inşa edilmesine neden olmuşlardır. Foucault'nun bu anlayışı, Bilme İstenci'nde netleşmiş ve iktidarın çirkin, kötü, kısır, monoton, olduğu fikrinden tamamen kurtulmuştur. Foucault O'nun yaratıcı bir güç olduğunu belirtirken ilk eserlerindeki dışlanan, bastırılan, tecrit edilen iktidar artık elimine edilmiştir(Megill, 1998 S.357).Olumsuz ve kısıtlayıcı olan ve egemenin toplumda yaşama hakkı üzerinde söz sahibi olmasıyla bilinen hukuksal ve söylemsel modelin, eski iktidar yaklaşımının aksine, bu yeni iktidar yaşamı destekler, yaşamın güçlerini sınırlamayıp tersine artırmaya koşumlanmıştır.

Orkunoğlu'na göre iktidarı yalnızca dışlayan, baskıcı, sansürcü, soyutlayan, maske takan ya da gizleyen gibi negatif olarak tasvir etmekten uzak durulmalı. İktidar aslında üretici bir güçtür. Sürekli bilgi alanlarının ve hakikat normlarının türemesi bu iktidarın bir sonucudur. O, olumluluk da üretir olumsuzluk da; sadece pozitif değerler üreten iktidar yoktur, ayrıca yalnızca negatif şeyler üreten bir iktidar da yoktur. Tabii ki İktidar yapıcı ve pozitif şeyler yaptıkça toplumda daha geniş alan bulur. Eğer iktidarın olumsuzlukları olumluluklarından fazla gelirse iktidarın toplumda yaslandığı temel sınırlı kalır. O ürettiği olumluluk ve olumsuzluklara göre kapsadığı alanı genişletip daraltan bir mekanizmaya benzer(2007, s224).

Modern toplumlarda toplumsal, kültürel ve siyasal hayattaki iktidar ilişkileri genellikle cezalandırarak değil, norm ve değerleri içselleştirerek, ikna ederek muhafaza altına alır. Bu iktidadaki başlıca etken bilgidir. İktidar bilgiye, bilgi iktidara durmaksızın eklenir. İktidarın türlü keşiflere ve bilgi biçimlerine ihtiyaç duyduğunu söylemek yeterli değildir, iktidarın çalışırken bilgi nesnelere ürettiği ve bilgi toplayıp kullandığı da eklenmelidir(Foucault, 2007b, s. 35).Modern devlet toplumu gözetim ve kontrol altında tutabilmek için bilgiyi kullanır. Bilgi iktidarın kurduğu aygıtlarda üretilir.Bireyin tespitini

ve kontrolünü sağlayabilmek için okullarda, hastanelerde, orduda; dizi, sıra, numara uygulanır. Bu verlerden istatistik doğar. Bedeni denetimi çabası aynı şekilde tıbbı meydan verir. Bu elbette kendi bekasını düşünen iktidarı sevimli ve ilerici olarak gösterecektir. İktidar toplumda homojen olarak üreyen ve ortak hedeflere ulaşmaya koşulmuş bir araçtır. Onun toplumun tamamında üretilmesi, topluma dağıldığının yani bir noktadabirikmediğinin; ortak hedeflere koşulmuş bir vasıta olması da yalnızca bir kişi yada kuruma kazandırıp diğerlerinin aleyhine işleyen bir süreç olmayıp, toplumun ortak amaçlarının yerine getirilmesini amaçlayan pozitif bir araç olmasındandır. O yararlı üretken bir ilişki ister. Baltalayan, köstek olan bir yapı istemez. İtaat ettiren, tek tip ve kitlesel bir sürü yaratmaz aksine ayırır, çözümler, tasnif eder ama ve bunları indirgeyerek yapar. Bu yüzden süreç hegemonyalaşır.

1.3.3 Hegemonya

Marx ve Engels'e göre her egemen sınıf, kendi amaçlarına ulaşmak için kendi çıkarını toplumun bütün üyelerinin ortak çıkarı olarak göstermek zorundadır. Fikirselsel olarak egemen sınıf, kendi düşüncelerine evrensellik kılıfı giydirerek ve onları tek mantıklı, evrensel olarak geçerli düşünceler olarak göstermek zorundadır (Marx, Engels, 1888,s.52). Hegemonya kavramı bu noktadan türer ve diğer sınıfların egemen sınıflarla çatışmasız uzlaşmasını sağlar.

Hegemonya, hakimiyetin zorlayıcı olmayan yönü için kullanılan bir kavramdır. Egemen sınıfın düşünce ve değerlerinin topluma işleyip, yayılması anlamına gelmektedir (Yayla, 2004,S.103). Ayrıca bir toplumda hakim ideolojinin destekçileri, aynı ideolojinin boyunduruğu altına aldığı kitlelerin rızasını alıp, bunu istikrarlı hale getirip kendi iktidARlarını üretme biçimi olarak tanımlanabilir(Mutlu, 1994, s.132).

Ünsal Oskay'a göre hegemonya eski toplumlar ile modern toplumların, toplumsal sınıf ve tabakaları bir araya getirme işinde kullandıkları araçsal düzenlemelerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Modern toplumlarda bu araçsal düzenlemelerin arasında zor kullanımı bugün de varlığını sürdürmektedir. Fakat, üretim sürecinde kullanılan teknolojinin ilerlemiş olması dolayısıyla bugün erişilen verimlilik düzeyini en yüksek çizgide gerçekleştirebilmek için insan etmeninin zor yerine, katılmaya yöneltici çeşitli kültürel düzenlemeler ile yönetilmesi gerektiği için, zor gücüne dayanan yöntemler geçerliliğini kaybetmiştir. Bu, egemen sınıfın ve yanında yer alan toplumsal katmanların sadece hümanist duygularının değişmesinin değil, maddi kültürdeki gelişmeler dolayısıyla elde edilen gelişmiş üretim teknolojisindeki öğelerden yararlanabilmenin köle yada serf halinde tutulacak olan emek gücü ile mümkün olmayışının anlaşılmasındandır(Oskay, 2010,s.245).Çağdaş toplumlarda da pratik amaçlı toplumsal ilişkiler aynı eski toplumlarda olduğu gibi devam etmektedir; bu ilişkilere emek/sermaye ya da zihinsel emek/ bedensel emek kategorik farklılığından kuramsal bir farklılaşmaya dönüşen iki ayrı yandaki egemen insan ve bağımlı insan *simbiyotik* ilişkisi oluşabilmektedir. Kültür çağdaş toplumlarda beklide en önemli işlevini bu alanda yürütür. Kültür, egemen- bağımlı insan ilişkisini yada iki farklı konumdaki insanın bu konumlarını birbirinden kaynaklı edindiklerini mistifiye eder. İnsan ile insan arasındaki ilişkiyi nasıl “şeyler” arası ilişki olarak algılatmaktadır. Bunun nasıl olduğunu Oskay şöyle açıklıyor; bilincin kolektif bir biçimde oluşturulması ile modern toplumlardaki insanlar. Kendi toplumsal konumlarını unutup, farklı konumlardaki bireylere özdeşleşebilmektedirler. Başat kültürde yer alan öğeler, modern bireyi, bu özdeşleşmelere dahil olması koşuluyla belirli bir toplumsallaşmayla ödüllendirmektedir. Bu sosyalizasyona rağmen, başat kültür aracılığı ile bağımlı konumdaki insanların toplumsal formasyonun onlar için uygun gördüğü toplumsal konumla yetinmesi kesinlikle garanti altına alınamaz ve bununla beraber toplumsal sistemin ekonomik düzeyinin artan

verimliliğinin yarattığı bazı zorunluluklar da bunun mutlaklık derecesinde benimsetilmesini sistem açısından yararlı bir şey olmaktan çıkarmış bulunmaktadır. Bu yüzden ki modern insanın bireysel bilincinin de düzenlenmesi gerekmektedir. Bu bilincin bireyselleştirilen yanı, insanı diğer insanların karşısına konular; insan ile insan arasındaki ilişki av/avcı ilişkisine indirgenir (Oskay, 2010, s.245).Adına hegemonya denilen bu İdeolojik uzlaşma Habermas'a göre çarpıklaştırılmış iletişim ortamında oluşturulmaktadır. Bu çarpıklaştırılma siyasal iktidarın karar alma süreçlerinin bürokratikleşmesiyle, siyasal hayatın dışında tutulan kamunun kitle iletişim araçlarının eğlendirici ve oyalayıcı programlarının izleyicisi olmaya indirgenmesiyle, edilgenleştirilmesiyle oluşmaktadır. Toplumda yönetici sınıflar ile yönetilen sınıflar arasındaki işlevsel ve kurumsal farklılaşmalar teknolojinin gereklerine, imkanlarına uyarak sürdürülmekte olduğu için, gerçekte bugünkü toplumlarda çift yönde akışlı gerçek bir toplumsal iletişim bulunmamaktadır. Habermas'a göre modern sanayi toplumları teknokratik bir yapı içinde toplanan belirli çevrelerin elinde demokratik olmayan bir şekilde yönetilmektedir(Oskay, 2010, s.261-262).

Kapitalizm on dokuzuncu yüzyıl yoğun işçi mücadeleleriyle, kitlesel hareketlerle sürekli karşılaşmıştır, bu yüzden kitleleri kontrol altında tutmanın gerekliliği artmıştır. Avrupa'da ve Amerika'daki örgütlü sınıf mücadeleleri kapitalist sınıflarda korku yaratmış, kitle hareketleri polis ve asker gücüyle bastırılmaya çalışılmıştır bu yüzyılın yunan kültüründen ve idealist feodal ortaçağdan etkilenen aydınlarına göre insan, gelenek görenekleri, toplum değerlerini ve kurumlarını yaşatmak için yaratılmıştır, başkaldırı korunması ve onarılması gereken doğal düzenin tahrip edilmesidir. Toplum düzenine karşı olanlara hasta gözüyle bakılmış, organize edilen uluslar arası fuarlarda kapitalist teknoloji ve propaganda farklı toplumların egemen sınıfları arasında paylaşılmış, kalabalıklar çılgın, kendi istekleriyle hareket edemeyen otomatonlar olarak tanımlarlar. Toplumsal sorunları

etikle çözmüşlerdir fakat etik ile çözüm mümkün değildir, yanlış yönlendirilmiş ilgiler ve faaliyetlerle baskıyı getirir.Yirminci yüzyılın başlarında sınıf mücadeleleri dolayısıyla egemen sınıfa korku salan kitleleri yönetilme ve kontrol edilme ihtiyacına, gelen ilk Dünya Savaşıyla bir de kitlelerin savaşa hazırlanması ve bunun sürekli devam ettirilmesi eklenmiştir. Ardından kitlelerin sadece siyasal değil ekonomik pazar için de imal edilmesi gerekmiştir. Kontrol ve yönlendirme amaçlı iletişimde propaganda ve kamuoyunu oluşturmak için ikna yoluyla biliş ve davranış yönetiminde en önemli şey retorik olmuştur. Bu açıdan mantık, strateji, sanat, hitap ve duygular üzerine düşünülmüştür. Bilinç ve davranış yönlendirmede ileri sürülen ilk yaklaşımlar doğal olarak retorik alanından gelmiştir. Tabi ki gelişen sosyal bilimlerin ardından bu konuda farklı disiplinler çalışmalar yapmaya başlamıştır, bunlar bugün sosyoloji, siyaset bilimi, sosyal psikoloji, psikoloji, anlam bilimi kaynaklı kuramlar bilinç ve davranış yönlendirme alanına koşulmuştur. Bu insan bilimleri sosyal düzenin meşrulaştırılması, muhafazası ve bekasını gözetir. Kitlelere karşı duyulan korku önce baskıyla kontrol ihtiyacını doğurmuş çözüm olarak kolluk kuvvetleri geliştirilmiştir, ardından istihbarat organizasyonları güçlendirilmiştir. Baskıyla sindirmenin yanında uzun dönemli bilinç ve davranış yönetimi için aranan çözümler siyasal alanda, propaganda ve eğitimle rızayı imal ederek yapılmaya başlanmıştır. Kitlelere karşı duyulan korku insanları baskı ve ikna ile yönetme, yönlendirmeyi getirmiştir. (Erdoğan, Alemdar, 2010,s.48-50)Başlıca aracı sivil toplum olan hegemonya, rızanın üretilmesidir. Yönetici sınıfın "çıkarlarının ideal biçimde,evrensel çıkarlar olarak temsil edilmesini anlatır. Bilhassa kültür ile ilgili alanda düşünüş- algılayış biçimlerinin imalatı ve alternatif fikir ve söylemlerin savuşturulması onadahildir(Marshall,2005,s.299-300). Hegemonya şiddete başvurulmaz, bunun yerine ince manevralar ile ideolojik birleştirme uygulanır. Böylelikle hegemonya-rıza ikilisi, diktatörlük-baskı ilişkisine zıt olarak algılanır ve hegemonyacı siyaset adı konulmamış etik bir ilişki olarak algılanır (Thomas, 2009,

s.60- 61). Hegemonya Gramsci'nin siyaset ve ideolojiyle ilgili düşüncesini örgütleyen merkezi kavramdır. Burada hegemonyaya "rızanın örgütlenmesi" olarak yaklaşılır.Gramsci'de egemen grup, yalnızca siyasal sahada değil toplumun tamamına etki eder.Özellikle toplumda popüler olan bilgi de kültür de, kitlelerin hakim grubun projesine katılımını sağlama alabilecek biçimde ilerlemiştir (Barrett, 2004,s. 79-80).

Hegemonya bir sosyal grubun entelektüel ve ahlaksal öncülüğünde oluşturulan bir sosyal gruplar ittifakı oluşturma kabiliyeti olarak tanımlanır, bu hegemonya kuramının en önemli bileşenlerinden olan tarihsel blok olarak adlandırılır. Sivil yaşam ve devlet hakkında yerleşmiş gerçeklerin tanımlanması, alt sınıflar için yaşanan dünya gerçeğinin belirlenmesidir. Bu yolla ideoloji toplumsal düzende toplumsal bloğun ideolojik birliğini tutarak çimento olur. Bir diğer deyişle hegemonya egemen sınıfların, alt sınıfların yaşamlarının düşünsel yapısını şekillendirebildikleri ve sınırlayabildikleri için değil, bütün gerçekliği kendi menzilleri içinde çerçevelemede, kendi düşünce sistemi içine dahil etmede az veya çok başarılı olmalarında işler. Yani hegemonya başarılı veya başarısız da olabilir ayrıca az ya da çok da olabilir ve sınıflar arası bir uzlaş, bir barıştır ve sonucunda onda her sınıf kendi menfaatini görür(Erdoğan, Alemdar,2010, s.268-269).Gramsci'ye göre egemen sınıf, grup veya devlet egemenliğinin çoğunu rıza üretimiyle sağlar. Biliş yönetiminin bir parçası olan rıza üretimi, bilinç endüstrileriyle yapılır. Medya bu bilinç endüstrilerinin içinde en önemlisidir çünkü toplum ve siyaset arasındaki en kısa yol kitle iletişim araçları yoluyla haber almaktan geçer. Medya ve diğer bilinç endüstrisi ürünleriyle kamu entegrasyonu sağlanır, değer ve kurumlar devam ettirilir. Entelektüeller bu süreçte doğal olarak aktif bir rol üstlenirler. Hegemonya bir sosyal grubun toplum üzerinde entelektüel ve ahlaksal öncülüğünün yanında kendi projeleri etrafın oluşturulan bir sosyal gruplar ittifakı oluşturma kabiliyeti olarak tanımlanır. Gramsci'nin kuramının en önemli bileşenlerinden biri toplumsal grupların ittifakı olan tarihsel bloktur. Tarihsel blok, hem alt

bir sınıfı kendi çıkarlarına uymaya zorlama yeteneğine sahip olduğunda hem de bu alt sınıflar ve toplum üzerinde tam bir toplumsal otorite kullanıldığı zaman vardır. Hegemonya'nın çalışması için yönetmesi gerekir. Liberal kapitalist devlette öncelikli olan "halkın rızasıdır." Baskı rızadan sonra gelir çünkü medenice görünmelidir. Hegemonya sadece üretim ve ekonomik alanların yanında; devlet, siyaset ve üst yapılar düzeyinde örgütlenir ve kazanılır. "Gerçeklerin tanımlanması" sivil ve devlet alanlarında kurumlaşır ve bağımlı sınıflar için yaşanan dünya gerçeğini ifade eder. Böylelikle toplum bloğun ideolojik birliğini bir çimento gibi sabit tutar." hegemonya, egemen sınıfların ayrıntılı olarak alt sınıfların yaşamlarının düşünsel içeriğini düzene koyabildikleri ve yasaklayabildikleri için değil, bütün rekabet eden gerçek tanımlamalarını kendi menzilleri içinde çerçevelemede, bütün seçenekleri kendilerinin düşünce ufku içine getirmede, belli ölçüde başarı sağlamaları nedeniyle işler."

Hegemonya birleşmiş bir yönetici sınıf tarafından korunamaz sınıf bölümlerinin birleşerek oluşturdukları bir ittifak onu koruyabilir. Egemen ideoloji bu ittifak düzeninin aynısıdır. Bu ittifaka katılanların hoşgörü alanları toplamı o ideolojiyi meydana getirir. Ayrıca devletin ideolojik aygıtları olan aile, öğretim sistemi, dini kurumlar, sivil toplum kuruluşları, kitle iletişim araçları gibi üst yapı kurumları ve ayrıca devletin baskı aygıtları olan kanunlar, polis, ordu gibi alt yapı kurumları ile birlikte çalışır. İnşa edilmek zorundadır, hazır verilmez, kalıcı olamaz ve korunmak zorundadır. Egemen ideoloji tarihsel blok tarafından basit bir şekilde empoze edilmez, egemenlik altındaki sınıflar direnmezler ve egemenliğe razı olup onu desteklerler, bir takım faydalar elde etmeyi umar ve sunulan sahteliği görmeyerek kendi sömürülerine razı olurlar. Gramsci buna hegemoni der(Erdoğan, Alemdar 2010, s.268-269).Bazı düşünürler tarafından Marksist gelenekteki olumlu ideoloji kavrayışının bir ifadesi olan hegemonya Gramsci'nin siyasal hegemonyasıdır. Siyasal hegemonya, rıza toplama mücadelesidir, bireylerin yalnızca kısa

vadede faydalı olan itaatlerini, oylarını değil, kalplerini ve zihinlerini kazanmaçabasıdır. Bir konum savaşıdır(Barrett, 2004,s.81- 82).

Hegemonya egemenin kendi ideolojisini bilinçlere işlemeyle başlar. Bu ideoloji kapsayıcı bir formdadır: o dünyayı belli bir yönde kavrayış şeklidir. Hukuksal, ekonomik, sanatsal, bireysel veya kolektif hayatın tüm alanlarında üstü örtülü bir şekilde var olur. İdeolojik hareketler eğitici sorumluluklar, yaygın düşünüş biçimini değiştirecek kültür sahasında verilen çaba ve öte yandan da, rakip yönelimlerin ilk olarak etik, ikincil olarak siyasal alanda politik hegemonyaların çekişmesidir. İktidar, rıza, denetim ve dil dolaylarındaki hakiki mücadelelere bağlıdır hegemonya.hegemonyasında, baskı yapan düzenek egemen blok elinde olmalıdır. Bahsedilen blok, toplumdaki belirli bir takım güçler ve çeşitli sektörler arasında işbirlikleri sağlayarak temellerini organize edebilir. Ayrıca; baskıya uğrayan toplumsal sınıf veya sınıflar, kendi bünyelerinde işleyen sektörler arasında otorite inşa edilmesi ve ya rıza yaratılması işleminde öncül bir görev alabilir. Hegemonya'nın onu güçlü yapan özelliği popüler rızayı gözetmesidir. O, kompleks çabalar ile kurulur. Hegemonya toplumsal yapıda da sınıfsal üretim türünün yapısında da sunulmaz. Hegemonya türlü etkenlere bağlı olarak değişiklik gösterir, bu etkenler; onun bağlı olduğu toplumsal güçlerin dengesi ve çeşitli mücadelelerin organize edilme şekilleridir. Herkes için bir defa mütemadiyen inşa edilemez. Bir kere inşa edildiğinde, devamlı tazelenmeli ve çalışırılığı sağlanmalıdır. Dolayısıyla, bu devamlı, sorunlu ve uzlaşmasız bir toplumsal yeniden üretim süreci anlamına gelir(Hall, 1988, s.54).Habermas'a göre, modern toplumlarda tekelci ve siyasal çıkarlarla ayrı doğrultuda çalışan hegemonik bir kültür vardır; bu hegemonik kültüre dayanan, nihayetinde egemen sınıftan ve verili sistemden yana olan suni bir uzlaşma oluşturulmuştur. Bu yüzden demokrasi günümüzde klasik özünü yitirmiş; Bilim ve teknolojinin de ideal bilimsellik anlayışından uzaklaşıp insancıl değerlere yabancılaşmıştır. Tüm toplumsal davranışlarda

olduğu gibi, bilim ve teknolojide de her Şey egemen sınıfın amaçlarına y6nelik ussal eylemler biçiminde planlanır(Oskay, 2010, s.261).Kitle iletişim araçları da bu teknoloji ve bilimsellikten ayrı d6Őün6lemez.

Hegemonya teorisinde KİA, egemen sınıfın varlık ve stat6s6n6 devam ettirmek için kullandıkları vasıtalaradır. Bu d6zenekler ihtiyaç duyulan d6Ő6nceleri kişilerin aklına başarılı bir Şekilde monte eder. Bu d6Ő6nceler, k6lt6rde zaten yaygın bulunduğundan, zihin onları geri çevirmez. Medyaya hakim olanlar kendi menfaatlerine yatkın d6Ő6nceleri, 6teki sosyal gruplardan daha kolay imal edip bunu devam ettirirler, 6retirler. Toplumsallaştırma s6recinde kullanılan aygıtların egemenliğine sahip olduklarından kendi hayat algıları ve d6Ő6nceleri, kamusal alandadevamlılık kazanıp yer eder. Egemen ideoloji, kendi yapısındaki değerlerini toplum bilincine enjekte edip, paralel y6nde rıza imal eder. Kişi ister bir ailenin 6yesi, ister bir iŐyerinde çalışan ister bir derneğin 6yesi olsun, doğal olarak, mesaj kaynağının her mesajına onay vermez, bununla da kalmayıp sıra dışı kaynaklara negatif cevaplar verir. Fakat, hegemonik ideoloji, kabul ediŐ ve reddediŐin t6m kısımlarına iŐleyebilme yeteneğine sahiptir ve onları kontrol6 altına alıp, iki cevabı dakendi avantajına olacak Şekilde g6d6m6ne alabilir (Lull, 2001, s.52-53).

Hall'da, hegemonyanın sınırları; toplumdaki ekonomik s6relerde bir 6st6nl6k yakalamıŐ olan egemen bir sınıf iŐbirliđinin veya y6netici grubun, n6fusun hayatı yaşama stilini, gelenekleri, k6lt6r ve uygarlık seviyesini, direkt olarak bir sınıfın dar menfaatlerine faydalı olmasa da, bir b6t6n olarak toplumun egemen 6retim sisteminin b6y6mesine yardım eden bir y6nde d6n6Őt6rebilecek ve yeniden Őekillendirebilecek biçimde toplum 6zerinde kurduğu hakimliği, gelişmesini sağladığı ve genişletip yaydığı b6t6n s6releri sarar(Hall,1994a, s.88-89).

Toplumdaki egemen grup, n6fusun tamamını organize edebilecek bir yeteneğe sahip olmak mecburiyetindedir ve d6nya algısı topluma yayılması için uygun koşulları

oluşturması gerekir. Burjuvazi sınıfı, aydınların yardımıyla organize ettiği toplumda kendisini genelleştirir. Bu genelleştirmeyi yaparken ilk olarak ekonomik süreci hazırlayan aktörler uyumlu bir birlikle düzenlenmeli, entelektüellerin ise toplumun üst yapılarının işlevsellersi olarak hegemonya altında yaşama biçimini organize etmesi sağlanmalıdır. Meydanların, binaların isimlendirilmesi, konutların inşası, kentlerin ya da pazarların planlanması, moda ve kolektif hafıza hakkındaki düzenlemeler, medyanın tasarımı, bilim, sanat, gazetecilik, yazarlık, siyasi kimlik, siyasi katılım, aile kurma şekli, kadın-erkek kimliği, aile içi rol paylaşımı ve cinsel aktiviteyi planlamak aydınların etkinliklerine dahildir (Demirovic,2012, s.97- 98).

Medyanın gördüğü işlev, hakim bir sınıfın ve ya hakim bir grubun menfaatlerini, çoğunluğun menfaatlerine ne kadar yaklaştırdığıyla anlaşılır. Böylece egemenin iradesinin ve şahsi menfaatlerinin, çoğunluğun menfaatine yorulacağı, idare edilen kitlelerin rızasının medyanın bu doğrultuda yapacağı yorumla biçimlenerek bir Düşünce birliği duygusu canlandırılarak canlı tutulmaya çaba gösterilir. Medyanın tarafsızlığı ise ancak herkesin üzerinde hemfikir olduğu şeyin genel sınırlarına, bu kuvvetli hem fikir olma duygusuna karşı takındığı hassas tavırdan ibaret kalır. Özel menfaatler genelleştirilip kafi miktarda rıza kazanıp milli menfaate çevrilmesinin ardından elde edilen meşruiyet, medyanın hakim sınıfın menfaatlerini tedarik etmeye başlayacağı bir yol izler(Hall, 1994b s.99).

Ives'e göre zorlama ve rızayla yapılan denetimi birbirinden ayırt etme ve kıyaslama tehlikesine dikkat edilmesi gerekir. Gramsci, demokratik -kapitalist ülkelerde rıza ve zorlama denetimleri arasındaki anlaşılması kolay olmayan bağları irdelemiştir. Rızanın şekillendirilip, örgütlenirken zorlama tehdidi, ihtimali ve kurnazca kullanımına dikkat edilmeli bu konuda hassas ve dikkatli olunmalıdır (İves, 2011, s. 222-223).

Modern devlet toplumu gözetim ve kontrol altında tutabilmek için bilgiyi kullanır. Bilgi iktidar kurduğu aygıtlarda üretilir. İktidar ve bilgi birbirlerine sıkıca bağlıdır. Bireyin

analizi ve kontrolü okullarda yapılır. Gramsci’de eğitim kavramı praksis felsefesi içinde şekillenir. Bu felsefede kişilik oluşumu önde gelen bir pozisyondadır. O’na göre birey hayat şartlarının neticesidir. Hem tüm toplumsal ilişkilerin değişimi aracılığıyla, hem nesnel durumları kullanma iradesiyle bir dönüşüm öznesine dönüşen birey, soyut bir iradeyi somutlaştırıp uygular ve böylelikle kendi karakterini meydana gelmiş olur. Gramsci’ye göre iktidar eğitebilmek için kültürel bir aygıtı ihtiyaç duyar. Bunlar devletin ideolojik aygıtlarıdır. Bu aygıtlar aracılığıyla, geçmişin tüm deneyimleri yeni jenerasyona ulaşır; bazı yatkınlık ve alışkanlıkları empoze eder (Lombardi, 2000s.43-45).

Chomsky’ye göre bazı düşünürlerin uzmanlaşmış sınıf, bazılarının soğuk kanlı gözlemciler dediği bir takım insanlar stratejilerle, ikna ile yada eğer gerekliyse şiddet yoluyla yetenek ve vizyonlarını daha iyi düzenlenmiş bir toplumsal düzen kurma yolunda kullanmaktadırlar. Yalnız buradaki önemli nokta bilginin gelişmesinden önce kullanılan geleneksel iktidarın kaba açık ve doğrudan yöntemleri değil, gücün ince ve dolaylı şekilde kullanılmasıdır. Karşılaştırmalı etkinlik ve ekonominin ihtiyaçları görülmesi şartıyla, sofistike güce başvurmak haklı bulunur. Rızanın imalatı bunun bir sonucudur. Çünkü Modern dünyanın demokratik sisteminde gerekli yanlısamalar zorla dayatılmaz, toplumun zihnine daha ince tekniklerle işlenmelidirler. Totaliter bir devlet birtakım esaslara daha az bağlı kalmakla yetinebilir. Halkın veya kitlelerin ne düşündükleri birinci sırada bir kaygı değildir onların itaat etmesi yeterlidir. Rızanın imal edilmesinde hedeflenen en önemli etken, toplumda kanaat önderliği görevini üstlenen, toplumdaki düşünen bireyler olan aydınlardır. Kalabalıkların rızasını almak, kanaat önderlerini ikna etmekle mümkündür. Totaliter sistemlerle yönetilen ülkelerde halkın düşüncesi büyük bir önem taşımaz, kitlelerin tabii edilmesi yeterli bulunur, fakat demokratik kapitalist sistemde istenen yapılmak istenen yanlısamalar zor kullanılarak yapılamadığı için, toplumun zihnine

incelikli araçlarla işlenmeleri gerekir. Bu ortamda belirlenmiş sınırlar içerisinde tartışmak, tartışmayı yasaklamaktan ziyade sistemi güçlendirecektir. (Chomsky, 2002,s.33-67, 69,71)

Hegemonya eğitimle uygulanır. Güçsüz sınıf, kendi menfaatlerinin doyurulduğu zannıyla, statükoyu korur, muhafaza eder. Burjuva toplumunun hegemonyası işçi sınıfının tam bu yanılgısına bağlıdır. Bundan dolayı hükmedilen sınıfın gücünde bir aşınma olur; bu aşınmadan sonra eldeki statükoya rıza sağlanır ve eldeki hegemonyanın devamı kabul edilir. Bu sebepten Gramsci'nin hegemonya formülünde, ahlaki ve entelektüel yönlendirme büyük önem arz eder. Çünkü bunlar ahlaki ve entelektüel güçler, hegemonyanın oluşumuna koşuludur. Yerleşmiş bir hegemonya sağlanması düzende istikrar ve düzen sağlar. Hegemonya ilişkinin üretimi ve devamlılığı için eğitim, hayati önemde bir şarttır.

Gramsci'de hegemonya kavramı, üzerinde "hegemonya uygulanacak" toplulukların menfaat ve yatkinliklerinin hesaplanmasını, bir uzlaşmanın meydana gelmesini, bir diğer deyişle yönetici grubun ekonomik ortaklık benzeri özveri görünümlü fedakarlıklarda bulunmasını gerektirir. Fakat böyle özverilerin ve uzlaşmanın hakiki olmayacakları da şüphesizdir; çünkü hegemonya etik- politik özellikte olsa da, ekonomik kaynaklıdır. Temeli hakim topluluğun ekonomik aktivitesinin kararlaştırıcı kesimlerdeki belli işlevine bağlıdır(Gramsci, 201131-32).Gramsci, bir eleştiri süreciyle insanların zihinlerini burjuva ideolojisinin manipülasyonlarından temizlemek, burjuva toplumunun paradoksal uygulamalarına aşama aşama zarar verip insanların bedenlerini bu uygulamalardan kurtarmaya öncelik veren bir mevzi savaşının gerekliliğini savunur (Göksel, 2009, s.23).

1.4. İktidar ve Bilgi

İktidar çevresindeki şeylerden yukarıda ve onlara iktidar olarak kalabilmesi için bilgiye ihtiyaç duyar. Topladığı bilgiyle kendi üstünlüğünü yaratmasının yanı sıra seçerek

aktardığı bilgiyle etrafını şekillendirir. İdeolojik aygıtlarda bu türden bir bilgi dağıtımı yapılmakta, sistem kendisini yeniden üretmektedir.

Bir iktidar odağı olarak devlet; yalnızca bütünleştirme teknikleriyle işlemez, bireyleri görmezden gelen veya bir sınıfın yada bir grubun çıkarlarını gözetken değil aynı zamanda bireyselleştiren, insanları kurulmuş deneyimlerin öznelere haline getiren, yani bilinç yada öz bilgi aracılığıyla kendi dayattığı kimliğe bağlayan ve böylelikle denetime alan bir iktidardır(Foucault, 2016a, s. 20).Böylelikle bireyin dünyayı anlamak ve yaşayış kalitesini artırmak için bir araç olarak kullanması gereken;

Bürokratik, şeyleştiren bilim, kamu bilinci ve bireysel deneyim arasındaki çelişki durum ve koşullar vasıtasıyla önlenmiştir. Duyular, daha algı gerçekleşmeden önce kavram aygıtı tarafından belirlenmiştir, yurttaş madde yerine, bu maddeden kendine yarattığı dünyayı apriori diye algılar. İlk defa Hollywood'un bilinçli gerçekleştirdiği şeyi Kant sezgisel olarak öncelemiştir: Görüntüler daha kendi üretimleri sırasında anlığın standardına göre sansür edilir, ki sonradanbu standarda uygun şekilde izlensinler. Kamusal yargıyı onaylayan algı daha meydana çıkmadan bu yargı tarafından hazırlanmıştır(Horkheimer, Adorno, 1995,s.102).

Bir diğer ifadeyle birey etrafını saran kültür endüstrisi mantığıyla oluşturulmuş bilgiyi dünyanın doğal gerçekliği zanneder.Günümüzde bilim kendi yöntembilimini insan değerlerinden arındırmaya bilinçli olarak yönelerek, ya da etik bir tarafsızlıktan yana olduğunu iddia ederek, bunu bilimsel bakışın ön koşulu saydığını söyleyerek, yapar. Bu, bilimin insana ve topluma ait temel değerlerle ilgili sorunları kendi bilimsel etkinliklerinde inceleme konusu olarak bir kenara atması, edindiği modern yöntembilim ile ilgili bir meseledir. Günümüzde bilim için geçerli değer usallıktır, fakat çoğunlukla usallık adı altında gözetilen amaçsal- usallıktır.“Bu araç ve usullerin seçimindeki teknik tavsiyeler olarak ortaya konulan, koşullara göre düzenlenen ön kestirimlerle güvenceye kavuşturulmuş, amaca ekonomi sağlanması olmaktadır.” Başka bir ifadeyle “yaşam ve insan ile ilgilenme yalnızca toplumsal emek sistemlerine içselleştirilen ve emeğin

etkinlikle iş görmesinde izlenen ve gerçekleştirilen- *feedback* denetimi alanında olmaktadır”(Oskay, 2010, s.256-257).

Bütün toplumsal ilişkilerin doğasında olan iktidar, bilginin üretimi için zorunludur(Sarup, 2004, s.131).Sarup’a göre “Biz genelde bilgiyi iktidar eliyle yapmak istediklerimizi yapabildiğimiz ama o olmadan yapmak istediklerimizin hiçbirini yapamadığımız bir bağlamda düşünürüz” Ama Foucault’da bilgi başkaları üzerine abanan bir iktidardır, böylelikle başkalarını tanımlar. Özgürleşmeye ket vurur, gözetler, düzene sokar, disipline eder(2004,s.101).Mevcut varlık yada davranış biçimleri verili sistem içinde üretilmiş hakikatler ve bilgi üzerinden tanımlanır. Bu varlık ve davranış biçimleri; ayrıca onların belli insan deneyimleri olarak yeniden oluşturulup tasnif edilmesidir. Bireylerin bu verili hakikatlere inanması, bu hakikatlerle tanımlanmış deneyimleri haklarındaki hakikat olarak düşünmeleri, bu deneyimlerin öznesi olmayı kabullenmeleri demektir (Keskin, 2015,s.15).

Foucault’a göre İktidar bilgiye, bilgi iktidara durmaksızın eklenir. İktidarın türlü keşiflere ve bilgi biçimlerine ihtiyaç duyduğunu belirtmek yeterli olmayacağı için, iktidarın çalışırken bilgi nesnelere ürettiği, bunları meydana getirdiği, bilgi toplayıp kullandığı da belirtilmelidir. İktidar durmaksızın bilgi üretir ve bilgi de iktidar etkilerine meydan verir(Foucault, 2007b, s. 35).Bilgi, iktidar için ideolojiye itaat ettirilecek standartlaştırılmış bireyin üretimine destekçidir. Modern bilimin işlevi, ortaçağ Avrupa’sındaki dinin işleviyle aynıdır; hakim güç ve iktidar ilişkilerini meşrulaştırıp güçlendirmek(Tuna,2008, s. 333).

Oskay’a göre Bilimde incelenecek değerlerin hangisine bir öncelik tanınacağına ilişkin kararların alınmasında başvurulacak özgür bir iletişim ortamında oluşturulmuş özgür bir irade birliğinin meydana gelmesi mümkün görünmemektedir. Teknolojik

egemenliğin arkasına konumlanmış, egemen çevrelerin çıkarlarını her şeyin üstünde tutan, devlet veya üniversite gibi bazı karar alıcı kurumlar, insana doğaya ve topluma ilişkin değerler ile ilgilenmeyi ussal bir davranış olarak kabul etmezler, insancıl değerlere yabancılaşmışlardır. Himayesinde buldukları egemen kesimlerin toplumsal çıkarlarına uygun olacak, bilimsel olandan önce gelecek biçimde karar alabilen kurumlar, bilimin neyle uğraşacağına karar vermeyi kendi vazifeleri arasına katmışlardır (Oskay, 2010,s.257).

Foucault'ya göre bilgiyi ve bilimsel gelişmeyi içinde bulduran ekonomi politiğin kapitalist toplumdaki işlevi burjuva sınıfının çıkarlarına hizmet etmektir. Egemen sınıf olan burjuva tarafından ve yine kendi için kurulmuştur. Kavramlarının ve mantıksal yapısının detaylarına kadar burjuvazinin çıkarlarının izini taşır; ekonominin bilgisi ve kuramsal formu ile ideolojik işlevinin arasındaki ilişkilerle ilgili betimlemelerin ekonomi politiğe yer vermiş olan söylemsel oluşum ve özümlemek ve sistemleştirmek zorunda olduğu, kavramların, teorik seçimlerin, nesnelerin bütünü hakkındaki bir kapağa benzetilebilecek analizin içinden geçmesi gerekecektir. Bundan dolayı bazı önermeler ileriye sürülebilir; Çelişkiler, boşluklar, kuramsal eksiklikler bir bilimin veya bilimsel olma iddiasındaki iddiasında olan bir söylemin ideolojik işlevini açıkça gösterebilir; bu işlevin etkilerini yapının neresinde gösterdiğini belirlemek imkanını sağlayabilir. Fakat bu işlev hakkındaki analizin pozitiflik ve oluşumun kuralları ile bilimselliğin yapıları arasındaki ilişkiler düzeyinde yapılmalıdır. Bir bilimin ideolojik işlevini ortaya çıkarmak ve değiştirmek için onu söylemsel oluşum olarak yeniden gözden geçirmek gerekir; bu işlevi sürekli kılma olasılığı olan felsefi varsayımlar ortaya atmak, onun oluşumunu mümkün kılmış ve meşruiyet kazandırmış olan temellere geri dönmek değil. Önermelerin biçimsel çelişkilerine takılmadan nesnelerin, ifade tiplerinin, kavramlarının, teorik seçimlerinin oluşum sistemini eleştirmektir. Bu onu başka uygulamalar arasında bir uygulama olarak ele

almaktır. İdeoloji bilimsellikten ayrı değildir, İdeolojinin bir takım gruplar tarafından merkezi öğretisi olarak kabul edilmesinin onların ifadelerinin tümünden hatalı, çelişkili, nesnellikten yoksun olduğunu söylemek için yeterli bir sebep değildir. Söylem ideolojinin yanlışlarını giderir, hatalarını düzeltir, ifadelerini sağlamlaştırarak ideolojiyle olan ilişkisini asla bütünüyle koparmaz. İdeolojinin rolü kesinliğin artması ve belirsizliğin kaybolmasıyla azalmaz (Foucault, 1999, s. 237-238).

İktidar bilgi üretir, üstelik bunu sadece bilgidan faydalandığı için ya da faydalı olduğundan yapmadığını, iktidar ve bilginin birbirlerini dolaysız olarak kapsadıklarını, birbirleriyle ilişkili bir bilgi bölgesi yaratmazlarsa iktidar ilişkisinin var olamayacağını, ayrıca da iktidar ilişkilerini tanımayan ve iktidar ilişkilerini kurmayan bir bilginin ve bilgi alanının mümkün olmadığını anlamak gerekir (Foucault, 2013, s. 65). İktidar ve bilgi arasındaki çetrefilli ilişkiden dolayı Nietzsche'nin soy kütüğü yöntemi "şimdi"yi geçmişten ayırarak "şimdinin meşruluğunu" kaldırmaya çalışır. Bu metot, olgu ve gelişmelerin nedenlerini ve kaynaklarını araştırmayı reddeder. Bir kaçınılmazlık hattını izleyen tarihinin tersine o, geçmişi şimdiden kopartır. Geçmiş şimdinin yetkesinin altına oyaacak biçimde öyküler. Bilimlerinin iktidar tarafından yaratıldığını düşünülür ve kabul gören görüngülerin ussallığını çürütmek için araştırılır. Çünkü hakikatin kendisi de zaten iktidar tarafından kurgulanmaktadır (Sarup, 2004, s. 89).

Bilgiyi üreten ve biçimini belirleyen iktidardır. Eğer İktidar olmazsa bilgi oluşmaz ve bilgisiz de iktidar yürümez. Bu noktada Foucault, bilimlerin iktidarı güçlendirdiği belirtir. Bu düşüncesini temellendirmek için bilgi-iktidar konusunda çalışır ve ikisi arasındaki ilişkiyi araştırır. Bilginin ana işlevi iktidarın gücünü yaygınlaştırıp meşrulaştırmaktır. Sonuçta beşeri bilimler ve toplum bilimleri iktidarın hizmetine koşuludur. Bilgiyi bu şekilde ele alan Foucault, çeşitli bilgi anlayışlarına eleştirir. Bilgi objektif ya da özgürleştirici değildir. Bilakis, bilgi iktidarı ayakta tutan gücün

kendisidir(Orkunoğlu, 2007, 225-226). İktidarla bilgi birbirlerini içerir. Ne eşgüdümlü bir bilgi alanı olmaksızın herhangi bir iktidar ilişkisi var olabilir ne de iktidar ilişkilerini kabul etmeyen ve oluşturmayan bir bilgi alanı meydana gelebilir. Foucault'ya göre bilgi alanı iktidar sistemiyle bağlantılı olarak iktidardan bağımsız olan ya da olmayan bir bilgi öznesi düzleminde çözümlenmemelidir bile.İktidara destek olan ya da direniş gösteren bilgi bütününi üreten bilgi öznesinin faaliyeti değildir(Canpolat, 2003,s.85- 86). Bilgi ve iktidar arasında köklü ilişki gelişmiş endüstri toplumlarında, gündelik yaşamın en ince ve ayrıntıdaki alanlarına kadar yayılarak kendini kabul ettirmiştir(Poster, 1984, s.88).

Öğrenciler okullarda atanacağı görevin hemen hemen bütün kurallarını öğrenir. Bunlar örneğin: görgü, terbiye ve ahlak kuralları, terbiye, yurttaşlık bilinci, meslek vicdanı. Ayrıca gerek toplumsal gerek teknik iş bölümüne, sınıf hakimiyetine dayanan düzenin prensiplerine saygılı olmayı da öğrenmektedirler. Din, eğitim ve askeriye gibi devlet güdümündeki aygıtların kazandırdığı her beceri, öğrettiği her bilgi bireyi egemen sınıfın ideolojisine itaat etmeye borçlu kılar (Althusser, 2016, s.63).Dönemlere ve değişkenlere göre türlü mutasyonlar yaşayan hegemonya, oldukça dinamik bir hakimiyet çabası ve dinamik bir denge arayışıdır, eğitim aygıtlarına karşı güçlü bir gereksinim duyar. Her bilgi gibi okullarda öğretilen bilgi de iktidardan alakasız duramaz. Ancak bu bilginin siyasi iktidara mecbur olması demek değildir. Zaten kaliteli bilgi de bu iktidar güdümlü şartlarda oluşamaz.Bilginin gelişimi ile iktidar mekanizmalarındaki değişimler birbirine paralellik gösterir ve ikincisini dikkate almadan ilkini anlamak mümkün değildir(Foucault, 2007b,248).Fakat doğrudan“bilgi iktidardır-iktidar bilgidir” ifadeleri basitçe doğru değildir(Foucault,2001, s.53).

II. TELEVİZYON

İktidar kamuya, kamu spotlarıyla ulaşırken izlediği yol televizyon üzerinden geçmektedir. Araştırmanın bu bölümünde televizyonun durumu, bir takım düşünürlerinin fikirleri doğrultusunda incelenecektir.

2.1. İdeolojik Aygıtlar

Marksistlere göre; hükümet, ordu, idare, hapishaneler, polis, mahkemeler devletin baskı aygıtlarıdır. Bu aygıtlar potansiyel şiddeti içinde bulundurur ve ihtiyaç anında kullanır, DİA'lar baskıcı devlet aygıtından farklıdır. DİA'lar birbirinden ayrı uzmanlaşmış kurumlar şeklinde var olan belirli sayıda gerçekliklerdir. Bu aygıtlar dinsel, eğitimsel, aile, hukuki, siyasal, sendikal, haberleşme, kültürel DİA'lardır. DİA'ların bu çoğunluğunu birleştiren birlik ilk bakışta görünmemektedir fakat kamu ve özel ayrımı aynı egemen sınıfta sonlandığı için neticede gerçek bir farklılık yaratmamaktadır (Althusser, 2016, s.50-51).

DİA'ların en önemli işlevi yeniden üretimdir (Althusser, 2016 s.55), egemen sınıflar dıaları elde bulundurdukları sürece; topluma şekil veren toplumu eğiten bu aygıtlarla egemen sınıfın ideolojisine sadık, o ufuklar içerisinde serbest ve özgür toplum üretilmektedir. Öznelerin verili ideolojiyi sindirmeleri ve her toplumsal inanç, bilme ve pratik içersinde egemen ideolojinin ileticisi özneler olarak yeniden üretilmeleri gerekmektedir (Çoban, 2011, s.91). Örneğin eğitim DİA'sı ve kilise DİA'sı tarafından verili ideolojiye sıkıca perçinlenen bir baba kendi başına aile ideolojik aygıtına dönüşür ve yetiştirdiği çocuğa içinden çıkılmaz bir verili ideoloji sunar. Artık o çocuğun verili ideolojiden başka bir ufku olması mümkün değildir. Eğer bu çocuğunun annesinin de ve onların anne ve babalarının da böyle bir ideolojik aygıt kuşatılmışlığı içinde yetiştirildiği düşünüldüğünde, modern bireyin bu çerçeveden çıkışı mümkün değildir (Çoban, 2011, s.94).

Marx'a göre toplumsal bir formasyon, üretimde bulunurken, üretim şartlarını da yeniden üretmezse, varlığını fazla uzun idame ettiremez. (Marx; Althusser, 2016,s.35)Althusser'e göre ücret aracılığıyla emek gücü barınır, giyinir, beslenir ve üretime devam eder. Ama sadece ücretin ödenmesi emek gücünün ihtiyaç duyduğu şartları sağlamaya yeterli değildir. Emek gücünden ayrıca bilgili, üretimde en fazla faydalı olabilecek gibi verimli, sistemin kendisine uygun gördüğü mevkiye yetecek kadar donanımlı, kalifiye ve yetenekli olması; verili sistemin kurallarına tabii olmayı bilmesi, hakim ideolojiyi doğru kullanma yeteneğini yeniden imal etmesi istenir. Bunun için devletin ideolojik aygıtları emek gücünü üretim sürecine manen hazırlamak üzere sürece müdahale eder(2016, s.39).Öğrenciler okullarda atanacağı görevin hemen hemen bütün kurallarını öğrenir. Bunlar örneğin: görgü, terbiye ve ahlak kuralları, terbiye, yurttaşlık bilinci, meslek vicdanı. Ayrıca gerek toplumsal gerek teknik iş bölümüne, sınıf hakimiyetine dayanan düzenin prensiplerine saygılı olmayı da öğrenmektedirler. Din ve eğitim gibi devlet yönetimindeki aygıtların kazandırdığı her beceri, öğrettiği her bilgi bireyi egemen sınıfın ideolojisine itaat etmeye borçlu kılar(Althusser,2016, s.63). Althusser'e göre eğitim ideolojik aygıtların en önemlisidir. Bu aygıtta sistemin geleceği olan gençler gereğince yeniden üretilmektedir. Öyle ki öğretmenler dahi ideolojik farkındalıkları olmadığı için ne yaptıklarını bilmezler(Althusser, 2016, s.63).Bu, kamu spotlarının ideolojik mesajlarının fark edilmemesine benzer.Althusser'in DİA arasında saydığı "haberleşme" de medya, eğitim'deki gibi bireyleri fiziki olarak bir araya toplamak zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Medyanın seslendiği kitlesele alıcılar her yerde, hakim grup veya grupların hayat görüşü ve ideolojisine maruz kalırlar. Siyasal düzende elinde önemli bir güç tutan haber medyası, kimlerin ne kadar konuşabileceklerini, konuşanların ne kadar güvenilir olduklarına ve konuşacakları şeyin konusu belirleyerek,

kitlelerin fikir ve edimlerine kimin veya kimlerin biçimlendireceğine karar verir(Bennett, 2000, s. 66).

İktidarın sahipleri hegemonya kurabilmek adına türlü eğitim-öğretim düzenlemeleri yapar. Bugünün kamu spotları ve üstün propaganda yöntemleriyle eğitim kitle iletişim araçlarına yayılmıştır. Disiplinci denetim kişilerin mekanlar içinde dağıtımıyla başlar, aynı zaman da analitik mekansal düzenlenişi işlevsel bir mekana dönüştürmek için her birey birer hücreye yerleştirilir. Sonunda bu mekansal matris ideal olduğu gibi reel olarak da gerçekleşir. Sonuçta elde edilen Hücrelere bölünmüş mekanın hiyerarşik organizasyonu ve tamamen ideal bir düzen(Davis, Duman, 1996, s.68).Televizyonlar sayesinde her eve ulaşan bu hücresel yapılanma kamu spotuyla örtüşür spotunu getirir. Egemenin hegemonyasına ikna olmak için bugün insanların bireysel olarak bir okulun dersliklerine toplanmasına gerek kalmamıştır. Foucault'nun incelemelerinde normalleştirilmeye çalışılan kişiler; okul, hapisane, akıl hastanesi ve askeriyedekiler olmaktan ziyade, gündelik hayatın televizyon izlemek, okula gitmek gibi sıradan eylemlerinde bulunan bireylerdir(Poster, 1984, s.88).Kitle iletişim araçları toplumda bir takım fonksiyonlar üstlenirler. Mcquail' e göre beş ana fonksiyon; enformasyon, korelasyon, devamlılık, eğlence ve seferberliktir. Kitle iletişim araçları toplum ve dünya hakkında bilgi sağlar, güç ilişkilerine işaret eder, yenilik, uyum ve ilerleme için enformasyon sağlar. kurulmuş sistemlere otorite ve destek sağlamak, toplumsallaştırmak ve belli statüleri düzenleyerek de korelasyon fonksiyonunu yerine getirmektedir. Bu araştırmanın bu araştırmanın konusuna en yakın olan devamlılık fonksiyonu; egemen kültürü ifade etme, alt kültürleri kapsama ve diğer kültürel gelişimleri tanıtmaya, norm ve değerlerin yaygınlığını artırmayı ifade eder. Eğlence fonksiyonu zevk, kaçış ve rahatlamayla sosyal tansiyonu azaltır. Seferberlik fonksiyonu ise toplumun tamamını yönlendirmeye yarayan siyaset, savaş, ekonomik gelişme toplumsal hedefler için motive etmeyi amaçlar. Bireyin kitle iletişim araçlarından

faydalandığı durumlar ise kitle iletişim araçları yoluyla enformasyon edinmek, kişisel kimlik oluşturma, dünya hakkında bilgi alma, davranış modelleri bulma, bireysel değerleri pekiştirmek vb.'dir(Mcquail, 1994, s.76-77). Neil Postman'a göre her teknolojinin kendine göre bir toplumsal değişim potansiyeliyle yüklü olduğunu fark edememek, teknolojinin tarafsız olduğunu ileri sürmek, daima kültürün dostu olduğunu düşünmek çağımız toplumsal koşullarında "ahmaklık" olur. İletişim araçlarımızdaki teknolojik değişikliklerle ulaşım biçimlerimizdeki teknolojik değişikliklere göre daha fazla ideoloji yüküdür ve bu yeterince fark edilmiş durumdadır. Alfabe Bir kültüre dahil olduğu zaman o kültürün bilme alışkanlıklarını, sosyal ilişkilerini, tarih ve dinle ilgili tutumları bundan etkilenecektir. Bu perspektifle televizyona bakıldığı zaman; görüntülerin ışık hızıyla iletilmesi bir kültür devrimine yol açacaktır üstelik seçimler düzenlenmesine gerek kalmadan, herhangi bir polemik yaşanmadan veya gerilla direnişiyle karşılaşılmadan. Bu berrak olmasa bile saf bir ideolojidir. Sırada sözsüz ve sözsüz olduğu için çok daha etkili bir ideoloji vardır. Bunun tutması için bütün gerekli olan, ilerlemenin kaçınılmazlığına dindarca inanan bir toplumdur (Postman, 2010s.175).

Yirminci yüzyılın ilerlemiş kapitalizminde kitle iletişim araçları, kültürel alanı nitelik ve nicelik olarak belirleyen tek etken olmuştur. Medya toplumsal, kültürel, ekonomik ve teknik kaynaklar zemininde ayakta kalabilen geleneksel kültürel araçlardan nitel açıdan daha büyük bir kısmı yönetimine almış ve kültürel alanı kolonileştirmiştir. Medya araçları hem topluluklar arası anlam, pratik, yaşam ve değerlerin inşasının temelini verir hem de bu parçalı toplumsal toplamın tümünden kavranmasına olanak tanıyan imge ve temsilleri sağlar. Ayrıca yeni sermaye ve üretim şartlarıyla toplum çoğulculuğu tecrübe eder. Kolaylıkla görülebilen çoğulluk kendilerini büyük meşruluk kubbelerinin yerini dolduran kolektif dizaynlar olarak takdim eder. Yeni kitle iletişim araçları bu çoğulcu yapıyı doğurur (Hall,1994b, s.200).Kitle iletişim içinde üretilen ve bireylere iletilen bilgi

bireylerin beyin ve zihinlerine işlenir, bilinçlerine şekil verir. Düşünsel birikimleriyle birleşip yaşam deneyimini oluşturur, algılarını yönetir. Ayrıca hem duyuşsal hem ruhsal davranışlarını etkiler (Güngör, 2013, s.273).

Chomsky ve Herman'ın Rızanın İmalatı'nda; kitle medyası, iletileri ve sembolleri topluma taşıyan bir sistemdir. Sermayenin belirli ellerde toplandığı ve önemli menfaat ilişkilerinin bulunduğu bugünün dünyasında eğlendirmek, öğretmek, avutmak ve bireyleri topluma dahil eden değerleri, inançları ve davranış biçimlerini aşılarken sistemli bir propaganda yürütür. Medya kendisini ekonomik açıdan destekleyen güçlü toplumsal grupların çıkarlarını güder ve onların propagandalarını yapar. Bu çıkar sahiplerinin gündeme getirmek istedikleri önemli meseleleri ve ilkeleri vardır. Yayın kuruluşlarının politikasının şekillendirilmesine ve dayatılmasına elverişli bir konumdadırlar. Bu müdahale kaba ve doğrudan bir şekilde değil; aynı çizgide düşünen personelin seçilmesiyle, gazetecilerin ve editörlerin kurum politikasıyla aynı öncelikleri ve haber anlayışını içselleştirmesiyle sağlanır. Medyaya hükmeden etkenler yüzde yüz denetleyici olmamakla birlikte her zaman basit ve homojen sonuçlar vermezler. Medya kuruluşlarının bazı organlarının bir noktaya kadar özerkliğe sahip olduğu, medya politikasının tamamen dayatılmadığı hatta bazen muhalefete izin verdiği iyi bilinmektedir fakat bu türden muhalefet ve aykırı enformasyon belli sınırlar içinde tutulur ve monolitik algılanmayı engeller fakat resmi ideolojinin hakimiyetini bozacak kadar güçlenmelerine izin verilmez (Herman, Chomsky,2012,s.15-16). Dolayısıyla medya hakim sınıfın gündeme getirmek istediği konulara yer verdiği için egemen sınıftan tamamen farklı bir zeminde durabilmesi mümkün değildir. İktidarı ele geçirme niyetiyle destek talep eden çoğunlukla siyasi yapılanmalar, kendi düşüncelerini daha etkili şekilde daha fazla insana duyurmak için medyanın imkanlarından yararlanmak isterler. Bu ilişki medya içeriği ve medya örgütleri üzerinde doğal olarak siyasi bir kimlik oluşturur. İktidarın istediği yönelimlerde medyanın

tavru, egemen sınıfa kendi politikalarını güçlendirip meşrulaştırmasındayararlı olur. Aksi halde de medyayı zora sokarak, hedefledikleri akışetkileyip değiştirebilirler.

Medyanın gördüğü işlev, hakim bir sınıfın ve ya hakim bir grubun menfaatlerini, çoğunluğun menfaatlerine ne kadar yaklaştırdığıyla anlaşılır. Böylece egemenin iradesinin ve şahsi menfaatlerinin, çoğunluğun menfaatine yorulacağı, idare edilen kitlelerin rızasının medyanın bu doğrultuda yapacağı yorumla biçimlenerek bir Düşünce birliği duygusu canlandırılarak canlı tutulmaya çaba gösterilir. Medyanın tarafsızlığı ise ancak herkesin üzerinde hemfikir olduğu şeyin genel sınırlarına, bu kuvvetli hem fikir olma duygusuna karşı takındığı hassas tavırdan ibaret kalır. Özel menfaatler genelleştirilip kafi miktarda rıza kazanıp milli menfaate çevrilmesinin ardından elde edilen meşruiyet, medyanın hakim sınıfın menfaatlerini tedarik etmeye başlayacağı bir yol izler (Hall,1994b,s.206- 207).

HerbertSchiller'e göre zihin menajerleri, hakim sistemin koşullarınıaçıklayan, meşrulaştıran, bazen övgülerde bulunan bazı mitleri aracılığıyla oluşturdukları manipülasyonla, çoğunluğun menfaati için oluşturulmamış bir düzenin devamını garantilemek için çoğunluğun desteğini kazanırlar. Üstelik bu görevde başarılı olmaları, alternatif sosyal sistemleri gündem dışına itmiştir. Bugünün demokratik ülkelerinde iktidar ilişkileri özel mülkiyet esası üzerine kurulmuştur. Sahip olanlar ile olmayanlar arasındaki uçurum çok da derin değildir. Bugünün zengininin yarın fakir, fakirinin zengin olması oldukça kolaydır. Bu da iktidarın dinamikliğine işaret eder. İktidar sürekli azalıp çoğalarak yer değiştirir bu da yönetenler ile yönetilenlerin hızla yer değiştirmesi bir diğer deyişle paranın karşısındaki durumlarına göre değişir. İktidarın geçici sahipleri manipüle eden sınıflar olmaktadır. Uyguladığı manipülasyon dolayısıyla iktidarın iktidarını güçlendirmesi beklenir, onun dışındakiler “evet efendim”cilerdir, manipüle edilmiş ve dezavantajlılardır. Çizilmiş yollarda yürümeleri, yanılıp çizgi dışına çıkmamaları üstelik kavga gürültü de çıkartmamaları için manipülasyon yağmuruna tutulurlar. Manipülasyon tekniklerinin

inşası, rafine edilmesi ustaca kullanım yollarının bulunması diğer entelektüel faaliyetleri geride bırakır. Manipülasyon içinde çalışacak olanlar en yetenekli ve zekiler arasından seçilmektedir (Schiller,1993, s.9-11). Dolayısıyla televizyon çarpıtılmış bir vizyona sahip olduğu için, kamunun doğru bir biçimde bilgilenmesine engel olmasının yanı sıra tek yönlü bir İletişim akışı uyguladığı için bolluk içinde bir dikkat dağınıklığı ve uyuşturuculukla kamunun siyasete demokratik bir katılımında bulunmasına engel olmaktadır(Bektaş, 2000, s.138).

2.2. Frankfurt Okulu

Herbert Marcuse ilerleyen bilim ve teknolojinin bir getirisi olan modern kitle iletişim araçlarının neden insanın zihinsel gelişimine ve özgürlüğüne çalışmadığını Max Weber'e olan eleştirisinde şöyle açıklar (Marcuse; Habermas, 2016, s.34):

Belki de teknik akıl kavramı bizzat ideolojidir. Tekniğin salt kullanımı değil, bizzat kendisi de doğa ve insan üzerinde iktidardır. Yöntemli bilimsel hesaplanmış ve hesaplayan iktidar. İktidarın belirli amaçları ve ilgileri tekniğe ancak sonradan ve dışarıdan empoze edilmiş değillerdir. Onlar bizzat teknik aygıtın yapısına dahildirler. Teknik her defasında tarihsel-toplumsal bir tasarımdır; ve onda bir toplumun ve ona hükmeden ilgilerin insanlara ve şeylere yaklaşımları yansıtılmıştır. İktidarın böyle bir amacı “maddidir” ve bu bakımdan bizzat teknik aklın biçimine aittir.

Bilim kendi özgün yöntemi ve kavramlarıyla doğaya egemen olmanın insanlara egemen olmayla bağlı kaldığı bir evren tasarlar ve teşvik eder. Üstelik bu, evrenin tamamı için tehlikeli potansiyeli gösteren bir bağdır. Bilimsel bilgiyle kavranmış ve fethedilmiş doğa, “bireylerin yaşamlarını sağlayan ve iyileştiren ve aynı zamanda onları aygıtın efendilerine tabi kılan teknik üretim ve yıkım aygıtında yeniden görünür. Rasyonel hiyerarşi toplumsal hiyerarşiyle böyle kaynaşır”(Habermas, 2016,s.37).

Habermas' a göre Teorik işlemselcilik olan bilim sonradan pratik işlemselciliğe dönüşür, doğaya gittikçe daha güçlü bir şekilde hakim olmaya imkan sağlayan bilimsel yöntem, sonraları doğaya hükmetme aracılığıyla insanların insanlar üzerinde etkinleşen

iktidarını pekiştirmesine yol açan için bir takım bilgiler ve aletler de sunmuştur. Modern iktidar kendini sadece teknoloji yoluyla değil, aksine teknoloji olarak ölümsüzleştirmekte ve daha geniş yüzeylere yaymaktadır. Bu geniş yüzeyler bütün kültür alanlarını kapsar ve geniş politik erki, büyük meşruiyet burada kurulur. Teknoloji modern dünyada insanların özgürlüksüzlüğünün her alanda rasyonelleştirilmesini sağlar ve özerk olmanın, yaşamını kendi kendine belirlemenin “teknik” olarak mümkün olmadığını da ispatlamaktadır. Bu özgürlüksüzlük politik de us dışı da değil, tersine daha çok yaşama standartlarını ve çalışma verimliliğini artıran yükselten teknik aygıtın tahakkümü altına girmek olarak algılanmaktadır. Bir diğer deyişle “teknolojik rasyonellik iktidarın haklılığını ortadan kaldırmaktan çok onu korumaktadır ve aklın araçsalçı ufku rasyonel türde bütünselci bir topluma açılmaktadır”(2016, s.36).

Aslında gerçek güdü olan nesnel anlamda zamanı geçmiş iktidarın ayakta tutulması, teknik buyruk gerekçesiyle gizlenir, bu yalnızca bilim ve teknolojinin rasyonelliğinin derin ve kapsamlı bir itaat ettirme, bir iktidar rasyonelliğiyle mümkündür.(Habermas, 2016,s.36)Habermas’ın janüs’ün iki yüzü olarak ifade ettiği teknolojik ve bilimsel gelişme ile insanın bilinçlenip düşünsel açıdan gelişmesi, ilkinin diğerine engel olduğu bir birliktelik içinde olmasıdır. Bir diğer deyişle gelişen bilim ve teknoloji insanın zihinsel gelişimine engel olmaktadır. Bu nedenle bilimsel ve teknolojik gelişmede üretici güçler değişmekte fakat umulduğu gibi düşünce yeteneği ve bilinçlenme alanı gelişmemektedir. Bu durumun kolayca görülemeyen nedenleri kısaca: modern sanayi toplumlarında eski meşruiyet ölçülerinin geçerliğinin ortadan kalkması, egemen bağımlı sınıf ilişkisindeki egemenliğin kurulan hegemonya dolayısıyla bir hayli hissedilmez oluşu ve bu hissedilmezliğin de teknolojik ve bilimsel yöntemlerle verimliliği artıran ekonomik düzey dolayısıyla kitlenin de maddi refaha kavuşmaya başlamış olmasıdır(Oskay, 2010,s.253-255).

Horkheimer ve Adorno kitle kültürünü reddedip kültür endüstrisini kullandılar. Çünkü kültür endüstrisi kitle iletişiminin bir ticaret olduğunu, ekonomik ve siyasal güçlüler tarafından güçlülerin faydasına kültür propagandası yaptığını açıkça ima eder. “Kültür Endüstrisi” kavramını kapitalist sistemi ayakta tutan ticari şartları ve kitle halinde üretilen kültürün endüstrileşme sürecini ifade eder (Erdoğan,Alemdar, 2010,s.273).

Bilinç endüstrisinin ilk amacı tüketilecek malların ve hizmetlerin tüketimini sağlayacak kitlelerle, askeri masraflarla büyüyen borçları ödeyen vergileri ödemeye güdülenmiş halkın üretimini yapmaktır. Bir başka deyişle Kia’ların görevi ayrıca nihai ürünleri üretmek için yapılandırılmış izleyicilerin üretilmesidir. Kia’lar halka sınıf egemenliğindeki toplumsal sistemin ideolojisini, değerler sistemini empoze eder(Erdoğan,Alemdar, 2010, s.234).

Adorno’nun, Kültür Endüstrisi üzerine yaptığı çözümlerle kamu spotlarına bakabilmek için ticari yayınlar ve kamu yararı için yapılan yayınlar arasındaki düzlemi anlayabilmek gerekir. Televizyon ekranında sunulan her şeyin tek bir kaynaktan üretilir, bu tek kaynak doğal olarak fiilen tek bir stüdyo değil fakat aynı ideoloji ve aynı amaçta birbirinin bir tekrarını sürekli yeniden üreten farklı kurum ve kuruluşlardır. Bütünün başarılı bir adamın kariyerindeki bir başarısızlık gibi ayrıntıdaki farklılığı ezeceğini, her şeyin bu başarıyı anlatma ve kanıtlamaya koşulacağını, iletinin bütünde neyse detayda da aynı özellikleri taşıyacağını bilmek gerekir (2009, s.54-55).Televizyonda Kültür Endüstrisinden başka bir ideolojiyle üretilmiş bir iletinin olmaması tüm sanat alanlarındaki bir bakış tek tipleşmesinden de anlaşılabilir.Tekstil sektöründen veya kolej ortamından gelmiş olmaları fark etmeyecek şekilde piyasaya uyum gösteren kültür acentelerinin iktidar sahipleri, nesnel aklı işletmelerine verimli hale olacak şekilde tekrar düzenlediler. Sanki her zaman hazır ve her şeye gücü yeten bir yetkili bütün malzemeyi gözden geçirip kültürel

metaların mevcutürün serilerini derli toplu biçimde gösteren güvenilir bir katalog hazırlamış gibi(Adorno, 2009,s.66) Ekran da karşımıza çıkan kamu spotları da diğer ticari metalar da dahil zihinsel üretimin bütün dalları tek bir amaca çalışır. O amaç insan duyularının, akşam işliklerden ayrılıp ertesi sabah tekrar kart bastığı ana kadar gün boyu yürütmek zoruna olduğu emek süreciyle meşgul edilmesidir. Böylece tek tipe indirgenmiş, birleşik bir tek kültür ihtiyacı yerine getirilmiş olur. Bu tek kültür statükonun geleceğe dair garantisidir(Adorno, 2009,s.61).Yasaklanan ya da kabul edilen iletilerin açık ve örtük, egzoterik ve ezoterik katalogu o denli ayrıntılıdır ki, özgürlük alanını sınırlamakla kalmaz, bütünüyle yönetir. Her şey en ince ayrıntısına kadar bu kataloga uygun olacak şekilde düzenlenir. Kültür endüstrisi bu detaylı haritadaki yasaklar sayesinde söz diziminden sözcük dağarına kadar herşeyi kendi kurar(Adorno, 2009,s.57).İçindeki hareket alanı o kadar daralmıştır ki bilim kurgu romanlarındaki istenmeyen düşüncelerin varlığına izin vermeyen kurgusal dile benzer ve “Kültür endüstrisinin her dışa vurumu kaçınılmaz olarak, insanları bütünü onları dönüştürdüğü biçimde yeniden üretir” (Adorno, 2009,s.56).

Çıkar sahiplerine ve ya yapılan şartlandırmaların farkında olmayanlara göre kültür endüstrisi, çoğaltma yöntemleriyle yaygın bir dağıtım ortamına kavuşmayı mümkün kılar, bu yöntemler aynı gereksinimlerin sayısız yerde standart ürünlerle giderilmesini zorunlu hale getirir. Kültür endüstrisinin doğası gereği üretim merkezlerinin az sayıda olması, iletilerin gönderildiği noktalarının çokluğu ve dağınıklığı arasındaki fiziki zıtlık, yetki sahiplerinin örgütlemesini ve planlamasını gerektirir. Belirlenen bu standartlar sözde tüketicilerin ortak mesele ve gereksinimlerine hitap eder ve bu nedenle az bir itirazla kabul görürler. Geçmişteki ve gelecekteki gereksinimlerin yarattığı döngü ve manipülasyonla birlikte içinde sistemin birliği giderek güçlenir. Tekniğin toplum üzerindeki iktidarının, ekonomik açıdan en güçlü olan egemen sınıfın iktidarına yaslandığı gerçeğinden fazla bahsedilmez. Modern tekniğin akli egemenliğin zihnidir. Bu kendine yabancılaşmış

toplumun kaçınılmaz özelliğidir. Adorno'nun "otomobiller, bombalar ve filmler" olarak sembollerle ifade ettiği sanayi, tüketim, kaba kuvvet ve kültür toplumu değişmeksizin bir arada tutar, bunu yapabildiği yere kadar. Kültür endüstrisi, standartlaştırmadan ve seri üretimden öteye gidemeyen bir şeye dönüşmüş ve kendisine eklenebilecek çağların biriktirdiği tüm kazanımları ekonomik sistemin gereklerine feda etmiştir. Bunun kökeni tekniğin değil tekniği araç olarak kullanan sistemde aranmalıdır(Adorno, 2009,s.49). Kamu spotlarının da gerçekten ekonomik ve bundan dolayı çevreci, insancıl dersler vermek yerine ekonomik sistemi koruması Kültür Endüstrisiyle paralellikler göstermektedir.

Adorno'nun başka bir makalesine göre medyadaki ürünlerin bireysel değil aksine birden fazla kişinin emeğiyle bir araya geldiğini, ürünün genel şartlarına bakmak gerekir. Bir televizyon şovunu yazarının psikolojik analizi açısından incelemek, Ford arabalarının incelenerek Bay Ford'un psikolojik tahlilini yapmak gibidir(Adorno, 1954,s.225).

Aydınlanmanın Diyalektiğinde hegemonyaya giden yol kültür endüstrisiyle sağlanan bilinç daraltmasından geçer,

Kendi toplumsal konumlarının değiştirilmezliğinin benimsetilmesi için eski çağlarda olduğu gibi zor gücünün değil artık bilinç endüstrisinin kullanıldığını günümüz sanayi toplumlarında kişilerin düş kurmasının bile olanaksızlaştığını ileri sürmektedir. Onlara göre çağdaş insanın kişisel düşleri bile kişinin toplumsal varoluşunun sınırları içinde biçimlendirilmektedir. Gelir düzeyi cinsiyeti oturduğu semti eğitim düzeyi etnik kökeni bakımından belirli kategorilerde toplanan herkese bir şeyler hazırlanmış olmakta, çeşitli nitelikte malların hazırlanması yoluyla herkes için bir şeyler sunularak hiç kimsenin kaçmaması, kaçamaması sağlanmış olmaktadır. Mekanik yönden farklı olan ürünler sonunda böylece hep birbirinin özdeşi olmakta; ucuzu pahalısı içinde rol alan yıldızların sayısı ve bunların aldıkları ücretlerin miktarı, kullandıkları teknolojinin gelişkinlik düzeyi ve yararlandıkları psikolojik formülalar değişik şeyler de olsa özde hepsi bir birinin özdeşi olmaktadır. (Adorno, Horkheimer; Oskay, 2010, s.241)

Horkeimer ve Adorno çağdaş toplumlarda varılmış bulunan teknolojik düzeyin bilinç endüstrisinin eliyle fakat bilinç endüstrisinin de üzerinde etkin olabilen asıl diğer güçlü endüstrilerin ardındaki toplumsal egemenlik nedeniyle insanın özgürleştirilmesine, bilinçlenmesine olumlu katkıda bulunamadıklarını da ileri sürmektedir. Bu iki düşünür

göre Kantçılığın beklentisinin tersine teknolojide ve bilimde alabildiğine ilerlemiş bulunan insanlık belirli toplumsal formasyonları aşamadığı için var olan toplumlardaki egemenliğin ve kültürel donanımların etkisiyle öznelliğini eskisine göre daha da yitirmiş; çağdaş insan, toplumsal konumunun gerçekliğini kendisi açısından anlayabilecek bir duruma gelememiştir(Oskay, 2010,s.241).

2.3. Bourdieu

Televizyona özellikle yönetici kadrolar üzerinde siyasi müdahalelerin olduğunu, siyasal bir denetimin uygulandığı artık kolayca görünmektedir. Ayrıca kalabalık bir grubun yedek beklediği medya mesleklerinde büyük bir belirsizliğin hüküm sürdüğü bugünkü gibi bir dönemde siyasal konformizme eğilim daha fazladır. İnsanlar bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, onlardan hizaya girmeleri istenmesine gerek kalmaksızın oto sansürle uyum göstermektedirler. Ayrıca ekonomik baskıların da televizyon üzerinde bir baskı aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Bourdieu,2000, s.20). Bu yüzden mitolojeki iki başlı bir hayvana benzer. İki başı da türlü suistimallere gebe dir. Bourdieu bununla ilintili olarak televizyonun yapması gereken şeyi yapmayıp, Gerçekliği başka bir şeyler göstererek saklayabildiğini ya da göstermesi gereken şeye gerçekle hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazandırarak gerçekliği manipüle edebildiğini şöyle söyler.“Göstererek yapılması gereken şeyin yani bilgilendirme işinin yapılması için gösterilmesi gerekenden daha başka şeyler göstererek ya da yine gösterilmesi gerekeni gösterirken, bunu göstermeyecek yada anlamsızlaştıracak bir tarzda yaparak yada onu gerçekle hiçbir şekilde uyuşmayan bir anlam kazanacak tarzda kurarak gizleyebilir” (Bourdieu,2000, s.23).

Bourdieu'ya göre gözbağcılar seyircinin dikkatini gerçeklikten yaptıklarından başka bir şeye yöneltirler. Örneğin televizyonun haberler bölümünün yaptığı tek şey dikkatleri herkesin ilgisini çeken herkes için geçerli olan omnibüs olaylara yoğunlaşmaktır.

Omnibüs olaylar hiç kimseyi şaşırtmamak zorunda olan, hiçbir tercih içermeyen, bölmeyen uzlaştıran, herkesi ilgilendiren ama suya da sabuna da dokunmayan olaylardır. Herhangi bir sakıncası olmadığı halde herkesi ilgilendirdiği ve zaman tükettiği, ciddi şeyleri söylemek için kullanılacak zamanı harcadığı için aslında önemli şeylerdir. Oysa zaman televizyonda zaman az bulunan bir şeydir ve eğer o kadar değerli olan süre bunca önemsiz şeyler söylemek için kullanılıyorsa bunun nedeni bunca önemsiz şeylerin değerli şeyleri saklayıp örtüledikleri için aslında çok önemli olmalarıdır (Bourdieu,2000, s.22).

2.4. Baudrillard

...Dur durak tanımayan, kronik bir hastalık gibi gerçeğin içine yerleşerek onu değiştirmeye çalışan bir "medium"dur. Burada "medium"un, süzgeçten geçirerek sunduğu haber ya da bir lazer ışığının boşlukta oluşturduğu üç boyutlu bir reklam imgesi gibi bir hayalete dönüşmüş bir gerçekten söz ediyoruz. Tıpkı yaşamın içinde çözümlenerek eriyen televizyona da televizyonun içinde çözümlenerek eriyen yaşam gibi. Yaşamla televizyonbirbirlerinden ayrılması imkânsız bir solüsyona benzemektedirler.(Baudrillard, 2016, s.54).

Baudrillard'a göre kitle iletişim araçlarındansinema, simülasyon evrenine yakışan öyküler sunar, fakat televizyon vereklam bu simülasyon evreninin ait asal araçlardır. İletişim araçları iletişim değil iletişimsizlik araçlarıdır, başka bir ifadeyle bunlar yalnızca iletim aracı diyebiliriz, çünkü medya günlük yaşamı yansıtmak yerine, günlük yaşamı yeniden üretir, medya varsa olay vardır. Çünkü gerçeklik, kitle ve simülasyon düzeyinde yeniden üretilen bir şeydir(Adanır, 2016, s.10).Otuzluve kırklı yıllarda sonra modernitede görülen çatallanma (Adanır, 2005)“Gerçek ya da hakikate özgü perspektifle bir ilişkimizin kalmadığını gösteren bu farklı bir uzama geçiş olayıyla birlikte, tüm gönderen sistemlerinin tasfiye edildiği bir simülasyon çağına girilmiştir.”(Baudrillard, 2016, s.15)

“Bir köken ya da bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek yani simülasyon denilmektedir.” Simülasyon “gerçek” ile “sahte” “gerçek” ile “düşsel” arasındaki farkı yok etmeye çalışır. Baudrillard simülasyonları anlatırken ikonoklastlardan bahseder, İkonoklastlar kutsal imgeleri yok eden insanlardır. Simülakrların sahip olduğu bu mutlak güçten korkmalarına neden olan şey, ikonaların tanrı düşüncesini insanların zihninden silebileceğinin kestirilebilmesidir. Tanrı bile simüle edilip, tanrıya olan inanç göstergelerine indirgenebilmektedir. Günümüzün gerçekliği minyatürleştirilmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modellerince üretilmektedir ve gerçeğin sonsuz sayıda yeniden üretimi mümkündür. Bu bir taklit, suret ya da parodi değil aslı yerine göstergeleri konulmuş bir gerçek, başka bir ifadeyle her türlü gerçeklik yerine işlemsel ikizini koyan bir caydırıcıdır. Bu gerçeğin tüm göstergelerine sahip, gerçeğin tüm aşamalarına kısa devre yaptıran, kusursuz, programlanabilen, göstergeleri çoğaltarak dört bir yana gönderen bir makinedir. Artık gerçeğin akılcı bir görünümüne sahip olmasına ihtiyaç yoktur. Çünkü gerçek ideal yada olumsuz süreçlerle başa çıkabilecek niteliklerini yitirmiştir. Gerçek artık işlemsel bir görünümüne sahiptir. Aslında ona gerçek bile denemez çünkü çevresinde onu sarıp sarmalayan bir düşsellik yoktur. Artık gerçek ve düşsel ayrımı ortadan kalkmış bir hipergerçeklik vardır; kendi kendini aynı yörünge çevresinde dolanan modeller aracılığıyla yineler ve farklılık simülasyonu üretmekten başka bir şey yapmaz (Baudrillard, 2016, s.18-19).

“Bugünün modern televizyonu İletişim kurmak yerine *sahnelediği iletişim oyunu içinde kaynayıp gitmektedir*. Anlam üretmek yerine sahneye koyduğu anlam üretimi oyun içinde kaynayıp gitmektedir.” Dört bir yanımız bu türden bir hayali içerik, bir aşımın içinde enjekte edilen bakteri kadarya da uyanıkken görülen düş türünden bir iletişim, ağıyla sarılmıştır (Baudrillard, 2016, s.116). McLuhan’ın mesajının iletişim aracının içinde

eriyip gitmesi gibi, aynı devinim içinde iletişim aracı gerçeğin içinde eriyip gitmesiyle iletişim aracı ve gerçeğin de bir tür *hipergerçek* içinde eriyip gider (Baudrillard, 2016 s.119).Ancak sistemin istikbalini korumak için bireye dayatılan simülasyonlar o kadar yerleşmiştir ki, normal olmayan bu durum her şeyin normal dışına çıktığı günümüzde normal olmayan olarak algılanmaz. Bu da en büyük tehlikeyi teşkil eder; bireylerin alışıp kanıksaması(Önk, 2009,s.202-204).

III. KAMU SPOTU

İleride değinilecek olan bir takım kanuni düzenlemelere göre yayıncıların belirli bir yüzdede kamu spotu yayınlamaları gerekmektedir, bunun televizyondaki ticari yayın tahakkümünü azaltması beklenmektedir. Fakat uygulamada Paletzvd.'nin açıkladığı üzere kamu spotları sadece öteki reklamlarla aynı türden bir sosyalleşme sürecini ve aynı felsefi ve ekonomik bakış açılarını üretmektedir. Amerika Birleşik Devletlerindeki yayıncılar ve reklamcılar, yayıncılar ve kamu spotlarının büyük çoğunluğunu üreten Reklam Konseyi arasındaki ekürilik ilişkisini açıklarken kamu spotu yayınlarının da televizyonun geri kalanıyla aynı ellerde bulunduğu ileri sürülmektedir. Toplumun bakış açısını genişletecek demokratik bir süreçten çok uzak olduğunu, sistem eleştirisine yol açma ihtimali olan bilginin de statükoya karşı tehlikeli bulunan tüm fikirler gibi tasfiye edildiğibelirtilmektedir. Sunum tarzında da, konu seçiminde de kamu spotları tek kabul edilebilir bakış açısı olan ticari perspektifi derinleştirmeye hizmet etmektedir. Yaptıkları incelemelerde egemen ideolojiye aykırı bir ileti taşıyan kamu spotu bulamamışlar bu yüzden Kamu Spotları devam eden uzlaşma kaynağının bir parçası olarak nitelendirilmiştir. Kabul ettikleri değerler yoluyla, problemlere gösterdikleri yanlış nedenlerle, yaptıkları suçlamalarla, problemlere sundukları çözümlerle; karşıtları

dışlayarak, bir takım kesin gerçeklikleri düşünmeyi reddederek ve sorunları depolitize ederek, kamu spotları uzlaşmanın korunmasına yapısal kusurların üstünü örtmeyerek katkıda bulunur. Bu yüzden bu reklamların toplum hizmeti mi yoksa ebedileştirmeye katkıda bulunan, politik durgunluk içinde verili sosyal ve ekonomik ilişkileri destekleyen bir propaganda olarak mı yayınlandığının sorgulanması gerekir. Bu çalışmada spotlar eleştirel ve ideolojik perspektif ile ele alınacaktır(Paletz, 1977, s.74-80).

3.1. Kamu Spotunun Kökeni

Paletz vd.'nin çalışması göz önünde bulundurulduğunda kamu spotları bir çeşit propaganda olarak ele alınabilir. Propagandaların ayınların veya reklamların ortak paydası düzenlilik ilkesinden geçmektedir. Çünkü bir nesneye sıkça rastlamak onu daha tanıdık hale getirir, bir ismi çok sık duymak o ismin tanınan birine birine ait olduğunu düşündürür. Çok tekrar edilen bir mesaj alıcı tarafından daha doğru görünmektedir. Reklamcılık sektörü bu yöntem üzerine kurulmuştur ve hedef kitleyi iletilmek istenen mesaja sıkça maruz bırakmayı amaçlar. Aynı mesaja karşı duyarsızlaşan kişilerde mesaj etkisini yitirmeye başladığı için değişim ile tekrar yöntemi uygulanmaktadır(Kağıtçıbaşı, Cemalcılar, 2016,s.205).Bektaş'a göre Propagandanın etkinliği az sayıda düşünceyle sınırlanmasına ve bunların durmadan yinelenmesine dayanır. Goebbels Katolik kilisesinin gücünü, iki bin yıldır aynı şeyi tekrar etmesine bağlamıştır(Bektaş,2000, s.175).Baudrillard'a göre tekrarlılık yöntemi bir kapalı devredir ve toplumsal bir yem işlevi edinir. Mitler kadar güçlüdür. Sistemin gerçekliğini ispatlayabilmesi için göstergelerin durmadan yenilenmesi gerekir. Olmayan varlığını göstergelere dönüşerek tekrarlatan bu sistem bir gerçeklik kat sayısı edinir, ona inanılmasının ve iman edilmesinin nedeni de zaten budur(Baudrillard, 2016,s.117).Goebbels'in dediği gibi: bu tekrarlılık dünya dinlerinin tamamında kullanılan

bir öge olmuştur.Hobbes bugün propagandada ve reklamda kullanılan düzenli tekrarlılığın atası olan dini ayinleri yahudilerin şabat günü üzerinden açıklar. Eğitimcilerini -din adamları- dinleyebilmeleri için ayrılan belirli süreler çalışma saatleri dışında olmadıkça, insanlara bunlar öğretilmeyeceği için eğer öğretilse de bir kez öğrendikten sonra insanlar bunları hatırlamayacakları için, yada aradan bir kuşak geçtikten sonra, egemenin kim olduğunu dahi bilemeyecekleri için;toplanaabilecekleri ve egemenlerin egemeni olan tanrıyada edebilecekleri, sonra onlaragörevlerinin anlatılacağı ve toplumun tamamını ilgilendiren pozitif yasaların dua ve övgülerden sonra onlara görevinin görevlerinin onlara anlatılacağı ve genelde hepsini ilgilendiren pozitif yasaların öğretileceği ve yasayı yapan otoritenin akıllara yerleştirileceği belirli zamanlar tespit edilmektedir. Yahudiler bu yüzden yedi günde bir Şabat gününü dinlenme için ayırmışlardır. Bu günde yasa okunmuş ve açıklanmış Tanrı'nın onların kralları olduğu kafalarına yerleştirilmiştir(Hobbes, 2007, s.238).Yoksulluk, zenginlik, tamah veya tembellik yüzünden sıradan insanlar bilimsel gerçeği öğrenmenin gerektirdiği derin düşünmeden alıkonuldukları için hayat hakkındaki bilgilerini ve görevlerini esas olarak kürsüdeki din adamlarından düzenli ve tekrarlı bir biçimde öğrenirler(Hobbes, 2007 s.241).

Domenach'a göre Aydınlanma Çağı'nın en etkili propaganda aracı bir kitle iletişim aracı olan gazetedir, çünkü modern kitle iletişim araçları düzenli bir tekrarlılıkla, dini bir mekanizma gibi insanı işlerler. Hegel bu yüzden “gazete okumak yeni insanın sabah duasıdır” demiştir (Domenach,1969, s.13).Bir diğer ifadeyle bugün reklamların, propagandaların, kamu spotlarının kullandığı bu tekrarsallık yöntemini televizyon icat etmiş değildir. Dini kökenleri vardır ve işlevsel buldukları için televizyon tarafından seküler dünyaya transfer edilmiş vaazlar, ritüeller ve ayinlerdir. Vaaz ortaçağın bugünkü televizyon benzeri kitle iletişim biçimidir, Hıristiyanlık ve Müslümanlık başta olmak üzere örgütlü dinlerin iletişim ağıyla kitlelere ulaşan biliş ve davranış yönetimini kitlelere iletirdi.

Modern çağlara geçildiğinde egemenler de değişmiş, bu “vaazları veren araçlar”, kitle iletişim araçlarına, vaazı veren kişiler ise medya sahiplerine dönüşmüştür. Fakat biliş ve davranış yönlendirme nitelikleri olduğu gibi durmaktadır. Kamu spotları da aynı pratiklerle, vaazlar gibi tekrarlı, tek bir kaynaktan ve bir örgütlenme üzerinden iletilmektedir(Erdoğan, Alemdar, 2010, s.33).

Bugünkü televizyona dönüşmüş olan geçmişin sözlü kültüründe sözü söyleyen egemendir daha doğrusu egemenlik, sözü söyleyen güçle ve sözün içeriğinin kontrolüyle kurulur. Bu kontrol, iletişimi hangi tarafın başlatabileceğini, iletişim içeriğini hangi tarafın belirleyeceği, hangi tarafın iletişimi durdurabileceğini, içeriği kimin değiştirip değiştiremeyeceği, kimin iletişimin hedefi olduğuna karar vererek sağlanır (Erdoğan, Alemdar, 2010, s.32).Televizyon oldukça otoriter olan, karşısındakinden biat bekleyen sözlü kültürden çokça şey miras almıştır, karşısında edilgen ve yapılandırılan, yönlendirilen bir birey vardır.

Saime Tuğrul’a göre ritüeller sosyal ilişkileri yaratır ve sağlamlaştırırlar. Tekrarlar ve dramatize edilmiş biçimde işlevlerini ortaya koyarlar. Toplulukların ortak tarihi ve kültürü, bir ayine katılmak bir vaazı dinlemek gibi kolektif eylemlerle yerleştirilir. Belirli aralıklarla, düzenli bir biçimde ve karakterini oluşturan ortak duygular, düşünceler tekrarlarla güçlendirilir. Bunlar da ritüelleri oluşturur. Ritüeller sosyal bağları yeniler. Düşünülenin aksine fikirler ve inançlar bu ritüellerle üretilir.Zaten kitle iletişim araçları da, mekansal olarak birbirinden ayrı fakat insanların aynı anda aynı şeyi izleyip okuyabildiğinden ötürü kolektif olarak tanımlanabilmektedir. Ayinlerin amacı bir topluluğun devamlılığını ve birlikteliğini, toplumsal kimliğin bireysel kimliktense ön plana çıkmasını sağlamaktır. Ayinler veya ritüeller toplumsal kimliğe ayrı düşmeleri durumunda tasfiye edilirler, kalanlar ise kendi içlerinde yenilenirler. Ayinler önce temsili bir geçmişi

yansıtırlar ondan sonra da ritüeller aracılığı ile bu temsil edilenleri üretirler ve sürekli yenilerler (2016, s.140).Bu aynı bütün diğer ideolojik aygıtlar gibi televizyonunda çerçevesi baştan resmi ideoloji tarafından çizilmiş bir iletinin küçük farklılıklarla tekrar tekrar üretilmesine benzer. Hobbes ise iktidar tekelinde tutulan vaazın gücünü, kutsal kitapların aklın ötesinde olan mucizelerine milyonlarca insanın inandırılmasıyla açıklar (Hobbes, 2007, s.236-37);

Koskoca uluslar, aklın üstünde olan Hıristiyan dininin büyük gizemlerini nasıl kabul eder/erdi, ve milyonlarca insan, akla aykırı olan, aynı varlığın aynı anda birden fazla yerde olabileceği düşüncesine nasıl inandırabilirdi; ve insanlar, yasa tarafından korunan öğretim ve propagandaları yoluyla, önyargısız bir kişinin onu öğrenmek için onu işitmesinden başka bir şeye ihtiyaç duymayacağı ölçüde akla uygun olan bunu kabul ettiremezler mi? Dolayısıyla şu sonuca varıyorum ki, egemenliğindoğal ve temel haklarının halka öğretilmesinde, egemen bütün iktidara sahipken, (. . .)hiçbir zorluk yoktur; ve dolayısıyla, halkı bu hususta eğitirmek onun görevidir; ve sadece görevi değildir, aynı zamanda onun yararınadır ve başkaldırmadan dolayı kendi kişiliğine gelebilecek tehlikelere karşı onun güvencesidir de.

Bir diğer deyişle vaaz yoluyla dinlerin insan aklına sığmayan büyüklükteki gizemleri kabul ettirilebilmişken akla uygun bir meselenin devlet himayesi altında ders ve vaazlarla kabul ettirilememesi mümkün değildir. Bugün seküler dünyada yine egemenin elinde bulundurduğu bu vaazlar farklı teknolojik araçlarla da olsa statükoyu koruma, toplumun zihnini statükoya yakın bir yerlerde tutma fonksiyonunu üstlenmiştir. Bütün ideolojik aygıtları, kurum ve kuruluşlarıyla devlet eğer güçlü bir eğitim ve vaaz sistemi geliştirirse bu onun yönetimini kolaylaştıracaktır gelecekteki olası problemlere karşı onu koruyacaktır. İktidara duyulan sadakatin sık sık yenilenmesi gerektiği için Hobbes'un hatırlatma ayini olarak tanımladığı bu ayinler “temel ayinlerdir ve sadakatimize ilişkin ettiğimiz yeminler gibidir”(Hobbes,2007 s.292).

3.2. Mesaj Kaynağı Olarak Devlet

İktidarın kitleye mesajı olarak tanımlayabileceğimiz kamu spotu, değişen toplumsal şartlar altında dini kurumlardan devletlere geçen iktidarın vaazlarıdır. Bir başka ifadeyle kamu spotu modern devletin kitleye bir mesaj yollama biçimidir. Bu yüzden bir aygıt olarak devletin işlevlerinden bahsetmek gerekir.

Hobbes'a göre Devletin var olma nedeni bireysel güvenlidir. Özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletlerin himayesine girip bir takım kısıtlamaları kabul etmelerinin nedeni ve amacı koruma altına olmaktır. Dışarı kaynaklı korku ve tehdit unsurları uzakta olduğu zamanlarda insanların doğal duygularından kaynaklanan savaş halinden korunmaktır(2007,s.151).Engels'e göre karşıt iktisadi çıkarlara sahip sınıfların Hobbes'un bahsettiği gibi kendilerini ve toplumu sonuçsuz bir savaşın içinde tüketmemeleri için görünüşte toplumun üstünde konumlanmış, çatışmayı dindirip düzen sınırları içinde tutması gereken bir güç gereksinmesi meydana gelir, toplumdan doğan fakat onun üstünde olanve gitgide ona yabancılaşan bu güç, devlette vücut bulur(Engels, 1884,s.175). Lenin'e göre devletin var oluş nedeni sınıf çatışmasının uzlaşmaz olmasıdır. Bir yerde sınıflar arasındaki çekişmelerde uzlaşma imkansızsa orada devlet meydana gelir. Ayrıca devletin varlığı da, sınıf çelişkilerinin uzlaşmazlığını gösterir. Bir takım küçük burjuva ideologlar devleti sınıfların bir uzlaşma organı olarak ileri sürseler de Marx'a göre eğer sınıflar arası uzlaşma mümkün olabilseydi devlet ne ortaya çıkabilirdi ne de ayakta kalabilirdi. Marx'a göre, devlet, bir sınıf egemenliği organı, bir sınıfın diğerine baskı organıdır. Bu baskıyı meşrulaştırır, pekiştirir ve çatışmayı azaltır(Lenin, 2003, s.11).

3.3. Televizyonda Eğitim

Gramsci'ye göre iktidar eğitebilmek için kültürel bir aygıtı ihtiyaç duyar. Bu aygıt aracılığıyla, geçmişin tüm deneyimleri yeni jenerasyona ulaşır; bazı yatkınlık ve alışkanlıkları empoze eder(Lombardi, 2000,s.44-45). Eğitim yoluyla bireyler toplumsallaşarak bir grubun ve ya topluluğun siyasal değerlerini inançlarını ve davranış biçimlerini edinirler ve o grup veya topluluğun siyasal yapısına dahil olurlar. Bu bir siyasal eğitime tekabül eder. Amaçlı da olabilir amaçsız da siyasal öğretim ve öğrenimin tümünü kapsar. Etkileşimli, yaygın, dinamik, çatışmalı ve ideolojik niteliklidir. Althusser'in ileri sürdüğü gibi okul, aile, kitle iletişim araçları olarak ideolojik aygıtlar siyasal bilgi ve davranış kodlarını iletirler(Kaplan, 2009,s.14). Eğitim insanlığın temel bir etkinliğidir. Eğitimin toplumsallaşma ile eş anlamda olması, onu ideolojinin önemli bir bileşeni haline getirmiş ve üzerinde birçok çalışmanın yapılmasına, planlı sistemlerin kurulmasına yol açmıştır. Çok eski çağlardan beri toplumsal iş bölümünde kendine özel bir yer edinmiştir. Okul adı verilen kontrollü bir mekanda yürütülmüştür. Öğretim ve öğrenim için çok ciddi ve kitlelere uygulanacak şekilde müfredatlar hazırlanmıştır. Toplumsal, kültürel ve siyasal değer değer ve kodların iletilmesi bu görevi bu kurumlara verilmiştir(Kaplan, 2009,s.15).Siyasal eğitim: ister doğrudan doğruya, isterse görünüşte siyasal olmayan ancak siyasal açıdan anlamlı mesajların dolaylı olarak iletilmesi yoluyla, siyasal bilginin her türlü iletişiminin ve siyasal değerlerin oluşturulmasıdır (Greenstein, 1959).Bu çalışmanın kritik bir önemi olan bu sav ideolojik bir şey ifade etmiyor gibi görünen ama ideolojik iletiler taşıyan kamu spotuna bakışı şekillendirmektedir.

Neil Postman televizyonu bir öğretim aygıtı olarak düşünür, özel olarak kurulmuş bir enformasyon sistemidir ve gençlerin zihinleri ile karakterlerini etkilemeyi, eğitmeyi, yetiştirmeyi bir şeyler aşlamayı amaçlar. Televizyon bunu eksiksiz ve insafsızca yapar.

Bunu o kadar iyi yapar ki okuldaki eğitim programıyla rekabet edebilir. Hatta “o lanet kutu” okul öğretimini neredeyse tamamen gölgede bırakmıştır(Postman,2010, s.163).Bir okulun bir sınıfı toplumsal bir etkileşim mekanıdır fakat televizyonun önündeki mekan özel bir alandır. Derslikte öğretmene sorular sorulabilir, öğretmene kişiye özel sorular sorup sorular alabilir fakat televizyon “şahsiyete” ve etkileşime kapalıdır. Ekranına hiçbir şey sorulamaz. Okul dilin gelişmesini merkez edinir, televizyon dikkatleri görüntüye çeker. Okula gitmek yasal bir zorunluluktur fakat televizyon izlemek tercihe bağlıdır. Okulda öğretmeni takip etmemek cezalandırılma riskini gündeme getirir, fakat televizyon ekranını takip etmemek serbesttir. Okuldaki davranışlar genel ahlak ve davranış biçimleri çerçevesinde kalmayı gerektirirken televizyon izlemenin davranışlar ve genel terbiye konusunda fiili bir yaptırımı yoktur(Postman, 2010, s.160-161).Okul ve televizyon arasındaki böyle birçok temel farklılığa rağmen bu gün televizyon eğitimde okulun önüne geçmektedir. Devamlı bir biçimde yürütülmesi gereken ve bireysel çabanın vazgeçilmez önem taşıdığı, bireysel çıkarların grup çıkarlarıyla iç içe geçirildiği, yani öğrenimin yanı sıra bir sosyalleşmenin yaşandığı, eleştirel öğrenim ile kavramsal ve kuralcı düşüncenin öğrencileri zorladığı ama geliştirdiği eğitim modeli yerine eğitimtelevizyonun önünde yapılan eğitimciler ve eğitimcilerin yetki alanında değil, bunun yerine çıkarıcı ve dikkatsiz olan televizyon kanalı yöneticileri ve medya profesyonellerinin alanında meydana gelmektedir (Postman, 2010, s.163-164).

Kamu spotları televizyon yoluyla uygulanan eğitim biçimleridir. Taşıdığı iletilerde biçimler de aynıdır. Televizyon yoluyla eğitimin şartlarını çizen Postman’ın ifadeleri göz önünde bulundurulduğunda kamu spotuyla aynı düzlem üzerinde durmaktadırlar, aynı amaçlara ulaşmaya çalışırlar ve ortak paydalarındaki şeyler bir takım ideolojik demirbaşlara işaret etmektedir.Bir iletiyi almak için ön bilgiye ihtiyaç duyulmamalıdır, her hangi bir ön koşul bulunamaz her ileti kendi başına eksiksiz bir paket oluşturmalıdır. Hiç

bir televizyon programının, önceki program izlenmemişse bu programın izlenmesinin anlamsız olacağı şeklinde bir uyarıyla başlamaz yani derecelendirilmemiştir. Öğrenimin hiyerarşik bir organizasyon olduğu, aynı alt yapı- üst yapı gibi bir temel üzerinde kurulmuş ve temelle aynı maddeden meydana geldiği belli edilmemelidir. Hiçbir zaman, hiçbir kimseyi dışlamaz. Televizyon, düşüncenin devamlılık ve kalıcılık ile ilintili bir şey olması fikrini yıkar. Onu tekrar tekrar söylenerek dikte edilerek uygulanan ezberlenen bir şey haline sokar. Televizyon öğretiminde kafa karışıklığı izlenirliğin düşmesinin ana nedenlerinden biridir. Bu yüzden en ufak bir kafa karışıklığına yol açılmamalıdır, kafası karışık bir izleyici- öğrenci kanalı değiştirir. Bu hatırlanması, incelenmesi uygulanması, kalıcı olması, gereken hiçbir şey bulunmaması anlamına gelmektedir. Çünkü bunlar kişinin anlayışını zorlayıp ileri götüren şeylerdir. İzleyici öğrencinin gelişmesinden ziyade rahat etmesi amaçlandığı için her enformasyon öykü ya da fikrin hemen algılanabilmesi hedeflenmektedir. Bu bilginin en basit, en zahmetsiz bir hap gibi alınması halidir. Yorumlardan uzak durmak gerekir; kalıcılık ve kafa karıştırmanın yanında, televizyonla öğretimin en kritik noktası yorumdur. Argümanlar, nedenler, hipotezler, çürütmeler, değerlendirmeler, ya da akıl yürütmeye dayalı söylemin diğer geleneksel parçaları televizyonu başka ve istenmeyen düşündürücü bir şeye çevirir. Televizyonla öğretim daima hareketli görüntüler ve müzik eşliğinde olmalıdır(Postman, 2010, s.164-165).

3.4. Kamu Spotunun Tarihi

3.4.1. Birleşik Krallık

İlk kamu spotları -Public Information films- İkinci Dünya Savaşı öncesi ve süresince ABD’de Birleşik Krallıkta yapıldı. Birleşik krallıkta amatör oyuncu Richard Massingham 1938 yılında “Public Relationship Films” adında bir şirket kurdu amacı toplum için kısa- eğitici filmler çekmekti. Bu filmlerde genellikle sakar ve zeka açısından

çok parlak olmayan bir adamı oynar ve filmin mesajını iletir, bir takım tehlikelere işaret ederdi.Film konuları karşıdan karşıya geçmekten(Clou,2008), hastalıkların yayılmasını önleme (BFİ,2009),Toplumdaki diğer insanları tehlikeye atmadan araba sürme nükleer savaş zamanında korunmaya(Athomic Ephemera, 2006) oy kullanmaya kadar uzanırdı.Dönemin ünlülerinin rol aldığı yada seslendirdiği bu kamu spotlarının çoğu çocukları hedef aldı çocuk programlarının aralarında ve çocukların televizyon başında olduğu saatlerde yayımlandı bunların bir örneği Joe ve Petunia' dır (Centropy, 2009).

Birleşik Krallıkta Kamu spotları Enformasyon Merkez Ofisi için genellikle küçük film şirketleri olan özel müteşebbisler tarafından üretilirdi ve Yayıncılara ücretsiz olarak ne zaman isterlerse kullanmaları için verilirdi. Ücretsiz oldukları için yayın akışındaki satılmamış kısımları doldurmakta kullanışlıydılar. Bugün yayıncıların “dolgu” olarak onlara ihtiyacı çok azaldığı için nadiren görülmektedirler.

2011 yılında altmış beş yıllık vazifesinin ardından kapanan enformasyon Merkez Ofisi artık kamu spotları üretmemektedir fakat hala kamu spotu üreten *THINK!*, *FIRE KILLS*, *DOE*, *National Society for the Prevention of Cruelty to Children* ve *National Rail* gibi şirketler vardır(TV and Radio Fillers, 2017).Ayrıca yurtdışına Britanya hayat tarzını ve ürünlerini tanıtmak için propaganda amaçlı bir takım kamu spotları da çekilmiştir, bunlar her zaman olmamakla birlikte diplomatikçevrelerde kullanılmıştır(Public Information Film, Wikipedia).

3.4.2. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde “Savaş Reklam Konsülü” -War Advertising Council- 1941 yılında ABD İkinci Dünya Savaşına girdiğinde kurulmuştur.Çok büyük ölçeklerde kitleleri etkilemeye başladı. İlk kampanyalar ülkenin 2. Dünya Savaşı'ndaki ihtiyaçlarına bağlıydı bunlara örnek olarak halkı savaşa cesaretlendirme ve biriktirdiklerini

devlet tahvillerine yatırmak gösterilebilir. Savaştan sonra Kamu Spotları -Public Service Announcements- toplumu eğitmek için birçok önemli konuda yayın yapmıştır. Reklam konseyi kamu spotlarının odağını orman yangınları, kan bağışları ve otoban güvenliği gibi konulara yönlendirmiştir. (Dessart: Parag.1)

ABD'nin en yaygın kamu spotu başlıkları sağlık ve güvenlidir. Bir kamu spotu genellikle bir toplumsal farkındalık kampanyasının parçasıdır. Bu kampanyalar obezite ve kumar bağımlılığına karşı toplumu bilgilendirir ve eğitirler. Bazı kampanyalar kamu spotlarında ünlüleri de kullanmaktadır. Örneğin bir sokak çetesi lideri olan Stanley Williams'ın tutulduğu cezaevinde yapılan ses kaydıyla gençliği çetelere katılmak konusunda uyarmıştır. Hayvanların sahiplenilmesi, çevrenin korunması da ABD'de kamu spotlarının görüldüğü alanlardır. İzlenirliği artırmak için bazı popüler televizyon programları kamu spotu olan bölümler yayınlamaktadır. Bunlara örnek olarak *Law and Order* dizisinin aile içi şiddet ve cinsel saldırı hakkında hazırladığı kamu spotu gösterilebilir (Joyfulheartfound,2014). *Smokey Bear* adlı kamu spotu serisi ABD'deki en eski örneklerden biridir. Orman yangınları ve çevre koruması gibi konularda yapılmıştır (Retroloadz, 2007) 1980'li yıllar boyunca bir çok sayıda çizgi film bölüm sonlarında kamu spotu yayınlamaktaydı, bunlar bölümün içeriğiyle alakalı ve alakasız olabilirdi. Bunların en ünlülerinden biri *He-man*(Saturday Morning Rewind, 2014) çizgi filmine yerleştirilen ateşli silahlara dair olanıdır(Dalrymple, Goodrum, 1998).

ABD'de kamu spotları sağlık güvelik suç, alkollü araç kullanma gibi konularda toplumun tutumunu yöneten önemli bir güç haline gelebilmiştir. Yayıncılar belirli bir sayıda kamu spotları yayınlamaya zorunlu olmasalar da toplum faydasına yayın yaptıklarını kanıtlamak ve topluma karşı güvenilir bir imaj çizebilmek için kamu spotlarına ağırlık vermişlerdir.(LaMay, 2001,s.10-11)

3.4.3. Türkiye’de Kamu Spotu

Türkiye’de Kamu spotları, toplumun genelini ilgilendiren olay ve gelişmelere dair konularda, kamu kurum ve kuruluşları ile dernekler, bakanlıklar ve vakıflarca hazırlanır veya hazırlatılır. Radyo televizyon üst kurulu tarafından yayınlanmasında kamu yararı olduğuna karar verilen bilgilendirici ve eğitici nitelikteki film ve sesler ile alt bantlardır. Kamu spotların yasal süresi süresi kırk beş saniyedir, siyasi figürlere ve parti logolarına yer verilmesi yasaktır (RTÜK, 2012).

BBC ile başlayankamu hizmeti yayıncılığı, siyasi parti yada güç odakları ya da çıkar grupları için değil, halka hizmet için yayın yapmak amaçlanır. Türkiye de Birçok Avrupa devleti BBC’nin kamu hizmeti yayıncılığı prensibini örnek almıştır. Bu hizmet bugün kamu spotunun atası olarak değerlendirilmektedir. Seksenli yıllarda Özal döneminden itibaren Türkiye’de değişen sosyal ve ekonomik yapıya uyum sağlaması istenen toplum için kamu spotu olarak adlandırabileceğimiz bir takım yayınlar yapılmaya başlanmıştır.1980-1990 yılları arasında yayınlanan kamu spotları incelendiğinde bugünkü gibi sağlık yanında çevre duyarlılığı, vatandaşlık görevleri, insanca davranış modelleri gibi konularda da bilgilendirme yapıldığı görülmektedir. Bunlar “Bay Yanlış ve Doğru Ahmet”, Ali ve Ayşegül Atik karakterlerinin “önce alışveriş sonra fiş” ve “dikkat programları” gibi kamu spotu örnekleri, yerlere çöp atmamaktan alışverişte fiş almaya kadar türlü konuları içermiştir. Bugün ise, toplumu eğitim, sağlık, trafik, çevre gibi konularda bilgilendirmek ve bilinç oluşturmak amacıyla kamu spotları hazırlanmaktadır(Biliş,2014, s.349-352).

2012 yılındaki son değişiklikler ile türlü bakanlıkların hazırladığı kamu spotlarının televizyon kanallarınca en çok izlenen saat dilimine tekabül eden 17.00-22.00 saatleri arasında ücretsiz olarak yayınlanması zorunlu tutulmuştur. Bu noktada saat zorunluluğuyla yerleştirilen kamu spotlarının bakanlık yapımı olduğu üstünde durulması gereken bir

noktadır, çünkü bakanlıklar hükümetlere bağımlıdır. Üst Kurul, bakanlıkların hazırladığı görüntü ve sesleri yayın esaslarına uygun olup olmaması açısından değerlendirmekte, yayın aşamasında kamu spotu ibaresini eklenmektedir. Son düzenlemelere göre, zorunlu yayınların her birinin aylık en az doksan dakika yayınlanması ve bu yayınların en az otuz dakikasının 17.00 ile 22.00 saatleri arasında olacak şekilde 08.00-22.00 saatleri arasında gösterilmesi mecburi hale getirilmiştir (Tusev, 2013).

Böylelikle ekran başında vakit geçiren vatandaşlar istemeseler dahi sıklıkla kamu spotları izlemek durumundadırlar. Televizyon kanallarına gelince en pahalı saatlerini (17:00- 22:00 arası) reklamlarla değerlendirmek isteseler de, bu son düzenlemelerle engellenmiştir. Ayrıca Türkiye’de yayınlanan ilk spotların genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yaptırıldığı fakat ancak son zamanlarda kamu kurumlarının kamu spotlarına ilgisinin arttığı, bakanlıklarca çok sayıda kamu spotunun yaptırıldığı görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarınca yaptırılan ve yayınlanan spotlar gün geçtikçe azalmaktadır. Bu da kamu spotlarının gün geçtikçe hükümet tarafından üretildiği, bu yüzden hükümet politikalarıyla paralellik göstereceğini anlamına gelmektedir. Nitekim Aytekin’in çalışmasına göre televizyonda yayınlanan kamu spotları, kamu spotu alanın bir halkla ilişkiler ve propaganda alanı olarak kabul etmekte, hükümetin ekonomiyle ilgili neo-liberal büyüme politikaları tanıtılmaktadır. “iş sağlığı ve güvenliği” bir paravana, kamu spotu mecrası da neo-liberal “büyüme” fikri ve stratejisinin pazarlandığı bir araca dönüşmektedir. Spotlar iş sağlığı güvenliğini anlatmaktan ziyade ekonomi politikalarını dile getirmektedir (Aytekin, 2016 S.249,265).

3.5.Eleştirel Olmayan Kamu Spotu Yaklaşımları

3.5.1. Sosyal Pazarlama

Kamu spotları Türkiye’deki birçok araştırmada bir sosyal pazarlama alanı olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar genellikle ideolojik anlamda eleştirel olmaktan uzaktırlar ama spotlara dair çalışmaların büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

1940’lı yıllardan beri halkla ilişkiler ve reklam çalışmalarında sosyal pazarlama yöntemlerine rastlanmaktadır ama sosyal pazarlamanın ilk tanımı sosyal düşünceler formatında Kotler ve Zaltman tarafından 1971’de ortaya atılmıştır(Rothschild,1997).Sosyal pazarlamanın edimsel tarihi 1951 yılına dayanmaktadır. 1951’de ki bu başlangıç Wiebe’nin “kardeşlik de sabun gibi satılır mı?” diye sormasıyla başlar. Öncelikle, ticari alanlarda başarıyla kullanılan türlü pazarlama metotları, davranışları yönlendirmek için kar amacı gütmeyen alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Wiebe, bu amaçla farklı toplumsal değişim kampanyaları hazırlamış Fakat bunların arasında ticari pazarlama yöntemlerine en fazla benzeyenler, en başarılılar olmuştur(Stead, Hastings& McDermott, 2007 s.189).

Sosyal pazarlama; davranışı değiştirilmek istenen kitleye arzu edilen davranışı kazandırmada ticari pazarlama yöntemlerinin kullanımı ile daha başarılı olunabileceğinin fark edilmesiyle birlikte, yaygınlaşmıştır. Sosyal pazarlamacılar da mal ve hizmet pazarlayan pazarlamacılar gibi fakat ideolojinin çizdiği ereve doğrultusunda faydalı olacak şekilde davranış ve tutum değişikliği pazarlarlar. Bundan bir kar beklentileri olmaz fakat hedef kitleyi eğitmek ve toplumu egemen bakış açısı içerisinde ideale yaklaştırmak davranışları etkileme yöntemleri üzerinde durur. Değiştirilmek istenen sosyal pazarlama konusu davranışlar genellikle doğum kontrol, uyuşturucu, sigara ve tütün ürünleri, organ bağışı, kızların okula gönderilmesi ve benzeri konularda olmaktadır. (Weinreich, parag.1-3) Sosyal pazarlama, ticari pazarlamadan farklı olarak, bir fikir veya amaç doğrultusunda tutumları etkileme gereksinimidir. Sosyal pazarlamanın amacı sosyal bir meseleye bir zmlle yaklaşabilmek ve hedef kitlenin istenilen yöne doğru değişimini sağlamaktır.

Sosyal pazarlamada soyut şeylerin pazarlandığı çokça görülmektedir. Güvenli araç kullanımı, aile planlaması, sigaranın bırakılması, sağlıklı beslenme vb. konular bunlara örnek gösterilebilirken sosyal pazarlamaya emniyet kemeri, prezervatif gibi somut nitelikli sosyal ürünler de konu olabilmektedir(Kotler, Roberto& Lee, 2002, s.7-8).

Almendarez sosyal pazarlamayı, ürün pazarlama yöntemleriyle, toplumun genel olarak arzu ettiği veya etmesi istendiği şeylere karşı motivasyon sağlamak için türlü ikna yöntemlerinden faydalanarak zorunlu olmayan bir davranış değişikliğinin rızayla sağlanması olarak ele alır(Almendarez;Akyüz, Ayyıldız, parag.3).Çeyrek yüzyıldan fazladır sosyal pazarlama; aile planlaması, obezite, kolesterol, tütün ürünleri, toplumsal duyarlılık alanlarında yapılmıştır.Bunların çoğu sağlık ve gündelik hayattaki pratiklerin yeniden düzenlenmesi üzerine odaklanır fakat bu konularda çok geniş bir konu skalasına ulaşabilir. Sosyal pazarlama insanlara daha sağlıklı daha mutlu olmalarını sağlayacak alışkanlıklar edinmelerinde yardımcı olur. Toplumda olumlu bir değişim yaratıp dünyayı daha güzel bir yer yapmaya çalışır.Nedra Weinreich'e göre başarılı bir sosyal pazarlama kampanyasının belirli ilkeleri vardır (1992, parag. 1-2).

- Bir kampanya istenilen hareketler doğrultusunda tasarlanmalıdır.
- Bir kampanya kişisel iletişim hissi vermeli, bir fayda veya ödül sunmalı, bir eylemi yüceltmeli ve akılda kalıcı olmalı.
- kaçınılmaz derecede herkesin hayatının içinde olmalı
- Bir kampanya, yarışmacı bir pozisyon belirlemeli
- Bir kampanya sorunu simgelemeli ve yayıncı kurumu genişletmeli.
- Bir kampanya esnek olmalı
- Bir kampanya birçok kez sınanmalıdır.

Sosyal pazarlamada reklam verenler ticari kurumlar değildir. Çoğunlukla dernekler, kamu kuruluşları, türlü vakıflar, sivil toplum kuruluşları sosyal pazarlama programı uygulayan kurumların başlıcalarıdır ve reklam verenleridirler. Böylelikle toplum gözündeki imajlarını güzelleştirirler ve saygınlık kazanırlar(Crosier,1978). Kotlere göre bir kurumun veya şirketin; tüketicinin ve toplumun refahını koruyup, artırmaya çalışması toplumun gözünde ona saygınlık sağlar. Bu kurumların ve şirketlerin doğal işlevlerinin yanı sıra, toplumun uzun vadedeki menfaatlerine hizmet edip edemedikleri önemli bir noktadır(Kotler, 2000, s.25).Toplumdaki bilinçli tüketiciler dolayısıyla, ticari veya değil, işletmelerin tüketicilerle olan ilişkilerinden ziyade toplumla olan ilişkisi hatta toplumsal olaylara karşı duruşu göz önünde bulundurulmaktadır(Tenekecioğlu,1977,s.47).Bugünün modern pazarlama anlayışında şirketlerin sadece kar sağlamak, satışları ve müşterileri artırmak, yani tamamen kapitalist faydalar sağlamak adına bir kazanç sağlamak için pazarlamayı kullanmaları toplum tarafından itici bulunmakta, işletmelerin toplumdaki sağladıkları karın bir kısmını yine içinde yaşadıkları toplum yararına olacak işlere harcamaları beklenmektedir. Böylelikle toplumsal pazarlama kavramı şekillenmektedir(Elden, 2005, s.30-31).

Ortaya çıktığı dönemde şirketler müşterileri tatmin eden sosyal meselelere kayıtsız kalmış, toplumsal sorumluluklar ihmal edilmiştir. 70'lerin ortalarından itibaren ve 80'ler boyunca, müşteri memnuniyetsizliği, çevre meseleleri, doğal kaynakların tükenmesi durumu, ve bunların etkileyip değiştirdiği hukuki ve politik meseleler, pazarlamayı hümanizmaya yararlı yöne; sosyal sorumluluk bilinciyle davranmaya, hayat standardına doğru değil de, hayatın kalitesini yükseltme eğilimine başlamıştır. Pazarlamanın uzun dönemdeki toplum refahını kapsayan bir üst versiyonu olan sosyal pazarlama bilinci maalesef henüz gelişmiş birinci dünya ülkelerinde bile tam yerleşmemiştir(Mucuk, 2004, s.9).AyrıcaBilimsel bilgilerle hazırlanan, toplumu bilgi sahibi olmadığı ya

yanlış davranışları konusunda bilgilendirmeye çalışan Sosyal reklamların- kamu spotlarının- yayınlandıkları kısa süre içerisinde inandırıcı, kısa ve öz bir mesaj ileten yapılarının olması gerekmektedir. Kamu spotu şeklindeki sosyal reklamlardaki esas amaç hedef kitleyi ikna etmektir. İkna genellikle korku, tehdit ve duygusal öğeler yoluyla sağlanır. Korkutucu bir spotun anlık yada uzun vadede etkileri tartışılabilir fakat davranış ve tutum değişikliği için sosyal pazarlama projelerinde sıkça kullanılır (Hastings, Stead & Webb 2004, s.966).

3.5.2. Sağlık iletişimi

Eleştirel bir yaklaşımda bulunulduğunda bir biyo iktidar faaliyeti olarak tanımlanan sağlık iletişimi kampanyaları kamu spotları olarak tanımlanabilir. Modern bireyin sağlığının iyileştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması, ulusal sağlık bilincinin yükseltilmesi gibi kapsamlı işlevleri vardır ve kitle iletişimi ölçeğinde işler. Fazla sayıdaki insanın sağlıkla ilgili davranış ve tutumlarının değiştirilmesini, farkındalık yaratmayı, bireyleri bir takım davranış biçimlerine motive etmeyi bir kamu eğitimi olarak üstlenir (Çınarlı, 2012 s.45-47). Kamu spotlarının ortak özellikleri; direkt olarak hedef aldığı, örneğin sigara içen veya araba kullanan bir kişinin bir davranışı edinmesi veya değiştirmesi için doğrudan, kitlesel olarak eğitmeyi amaçlarlar. Tüketicilerin davranış hakkında ne bildikleri, neye inandıkları ve güncel sosyal normları etkileyerek önerilen davranışların kabul edilmesini etkilemeye çalışırlar. İzleyicinin davranış hakkında neye inandığını ve ne kadar bilgi sahibi olduğunu, gerçekliği ve sosyal normları etkileyerek, yeteneklere güvenerek ve gerçek yetenekleri değiştirerek etkilemeye çalışırlar. Bunların toplamda davranışı etkilediği düşünülür. Kamu spotu ve benzeri duyurular genellikle daha geniş bir sosyal pazarlama projesinin parçalarıdır. Ticari pazarlama yöntemlerini toplumsal fayda ve sağlık alanında uygularlar (Okay, 2012, s.119). Okay'ın bahsettiği bu daha geniş sosyal pazarlama projeleri de kamu politikası süreçlerinin bir parçasıdır. Toplum adına bir takım

kararlar alanların kararları, hamleleri ve bunların neticeleri kamu politikası süreçleridir. Fakat politikaların oluşturulması basit bir süreç olmadığından parçalanarak incelenir. Kamu spotları da bu sürecin bir aşaması olan “gündeme getirme ve gündemde tutma” basamağıdır(Kaptı, 2011).

3.6. Kamu Spotuna Eleştirel Yaklaşım

Bu araştırmanın bakış açısına göre kamu spotları iktidarcı topluma gönderilen mesajlardır. Bu yapımlar hükümetin bakanlıklarının yanında türlü Stk'lar, vakıflar tarafından hazırlanıyor olsa dahi kamu spotu olarak yayınlanmalarında RTÜK onayı gereklidir. Kapitalist sistemde iktidar maksimum ekonomik üretimi riske atmaz ve bunun için birey her yanı kuşatan tıbbileştirme içinde mümkün olan en sağlıklı biçimde yaşatılır. Foucault'ya göre bu bir biyo iktidar faaliyetidir, yaşam üzerinde kurulan güçlü bir denetim, ölümü uzaklaştırır. Genişleyen hayat alanı iktidar tarafından denetlenmeye çalışılır. Biyolojik şeyler siyasi şeylere yansımaktadır. Yaşam artık eskisi gibi ölümün ve ölümlülüğün izin verdiği ölçüde var olan ulaşılmaz bir şey değildir. Bilginin denetim ve iktidarın müdahale alanındadır. İktidar artık şiddeti dışlar ve canlı varlıkları gözetir. İnsan üzerindeki etkisi yaşamın kendisi üzerine yönelir. Yaşam sorumluluğunu üstlenmesi iktidara insanların yanına kadar sokulma hakkını tanır. Biyoiktidar İnsan birikiminin sermaye birikimine uydurulmasını, nüfusun artmasını, üretim güçlerinin çoğalmasıyla karın diferansiyel bölüşüme eklenmesini mümkün kılmıştır. Bu yüzden canlı bedene yatırım yapılır, değerlendirilir ve güçleri işletilir(Foucault, 2007a,s.104-105). Küresel kapitalist ekonomide sağlıklı bir nüfus, sağlık giderlerinin azaltılması, üretimde rol alacak emek gücünün optimize ve ikame edilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden kamu spotuna bir biyoiktidar faaliyeti olarak, iktidar ile kitlelerin buluştuğu bir ortak menfaat alanı olarak bakılabilir.

Modern devlet yaşatmak istediği hayat tarzını, makul vatandaşı medya ve kamu spotlarıyla inşa ederken istenmeyen etkileri ötekileştirerek savuşturur, bunu yaparken de ahlaki panik yöntemine başvurur. Ahlaki panik bir toplumsal disiplin suçu sürecidir. Toplumun ahlaki yapısına zarar verecek tehlikelerin önlenmesi örtüsü altında var olmaktadır. Bahsedildiği gibi bir zararın esasen var olup olmaması bir şey değiştirmez, amaç iktidar sağlamaktır. Kurulmak istenen bu iktidar siyasi alanı değil toplumsal alanı hedefler. Moral paniğin özünde toplumsalın muhafaza edilmesi ya da bir takım menfaat sahipleri faydasına değişmesi için çalışılan bir düzen vardır. Bu karmaşık toplumsal düzen de gücün kullanımıyla harekete geçmektedir, ahlaki panik ortamı yaratabilmek ciddi bir kuşatmayı gerektirir(Stevenson, 2008, s.67-68). Ahlaki panik, toplumda meydana gelen veya meydana getirilen bir durumun sorun olarak algılanması, bu sorunun sebeplerinin ve sorumlularının medyada, meydana getirdikleri sansasyonel olarak betimlenen davranışlarına karşı toplumda bir korku yaratmaktır. Bu kavram müşterek değerleri ve menfaatleri tehdit eden, aykırı hareketler yapan kişilere, eylemlere veya gruplara karşı toplumsal ve siyasal reaksiyonlara ithafen kullanılır. Bu reaksiyonlarda güç odağı medyadır. Medya bir kişiyi, bir grubu ve ya bir eylemi yanlış olmakla yaftalar ve imkanlarını onun üzerine odaklar. Kitlese kaygı ve paniğin meydana gelmesine neden olur. Akabinde entelektüeller, siyasiler, emniyet görevlileri, hukukçular, yasa koyucular hasıl olan korkunun üstesinden gelebilmek için idari ve hukuki tedbirler alırlar(Yıldız, Sümer, 2010, s.35).

Özetle iktidarın gönderdiği veya onaylayarak yönlendirdiği mesajlar olarak kamu spotları, kapitalist ideolojinin hakim olduğu topluma dayatmak istediği hayat tarzını yönlendirme araçlarıdır. Bunu yaparken de gözettiği başlıca şey kapitalist ekonomiye en uygun düşecek gündelik yaşam pratiklerini sağlamaktır. Bu belirlenmiş hayat tarzına tehdit olarak görülen unsurlar ahlaki panikle yok edilmeye çalışılmaktadır.Halbuki kamu

spotlarıyla yapılan bilgilendirme ve düşmanlaştırma politikaları sorunların gerçek ve kökten çözümlerine yönelmemekte, dikkatleri tersi yöne çekip hedef şaşırtmaktadır.

3.6.1 İdeoloji

Kamu spotları, öncesinde bahsedilen eleştirel olmayan yaklaşımlarda tamamen toplum faydasına yapılan, herhangi bir siyasi “art niyetin” karışmadığı bir toplumsal mecra olarak ele alınmaktadır. Halbuki kamu spotları modern toplumu saran fakat fark edilmeyen bir çok şey gibi ideolojiktir. Bu ideolojik şeyler fark edilmez çünkü:

“Egemen sınıfın düşünceleri bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını emrinde bulunduran sınıf aynı zamanda zihinsel üretimin araçlarını da emrinde bulundurur, bunlar o kadar birbirinin içine girmiş durumdadırlar ki kendilerine zihinsel üretim araçları verilmeyenlerin düşünceleri de aynı zamanda bu egemen sınıfa bağımlıdır. Egemen düşünceler egemen maddi ilişkilerin fikirsel ifadesinden başka bir şey değildir”(Marx, Engels, 1888,s.51-52).

Marx ve Engels İdeolojiye yukarıda da görüldüğü gibi şüphe ile yaklaşır. İdeoloji düşüncüyü çerçeveleyen, bilgilendiren, yönlendiren düşünceler ağıdır. Bu ağ bilmeyele, hissetmeyele, inanmayla ve değerlendirmeyele alakalı her şeyi kapsar. Bir arada kalabilmesi için yeterli tutarlılığa sahiptir, veya öyle olduğuna inanılır. İdeoloji bir başka deyişle insanın yaşadığı hayatla ilgili bilme, kavrama ve hissetme şeklidir. Düşünsel olan masaya yatırılır. Marx’ın yaklaşımına göre her ideoloji dünyanın aslında nasıl çalıştığı ve nasıl çalışması gerektiği hakkında ışık tutar. Egemen ideoloji doğallaştırıp tarihselleştirir ve edebileştirir. Bu yüzden şeyler son haline ulaşmıştır ve değişmeyecektir. Son aşamasına ulaştığında artık doğalmış gibi görünür ve sanki ideoloji içerisinde yaşanmıyormuş izlenimi yaratılır ama aslında ideolojinin olmaması demek düşüncenin olmaması demektir(Erdoğan, Alemdar, 2010,s.243).Kamu spotlarının çıkarsız imajı tam da bu noktada akla gelmektedir. Çünkü farkındalığı olmayan bir izleyiciye göre sigara içmemekte veya emniyet kemeri takmakta ne ideoloji olabilir? Halbuki dikkati resmin bir

yerine odaklamak ve geri kalanı görmezden gelmek ideolojik bir hareket, bir tercihtir. Zihinlerin arzu edilen doğrultuda yönlendirilmesidir.

"İdeoloji" görüngüsü incelendiğinde bir hayatı kavrama aracı olarak ideoloji'nin bilimle aynı şey olup olmadığı meselesiyle kaçınılmaz olarak karşılaşılmaktadır. Fakat neticede ideoloji ile bilim arasında önemli farklılıklar vardır; bunların en önemlisi bilimin formel işlemlerden oluşan bir yöntemle işlemedir. Bugün ki bilim anlayışımızda bilimsel kuramların mutlak doğrular olmadığını, zamana bağlı olarak değişken olduklarını söylesek de, bilimin formel tutarlılığının iç mantığı görece değildir. Bu yüzden İdeoloji doğruluk iddiasında da olsa bilime nazaran kaygan bir zemindir (Mardin,1992, s.17).Şerif Mardin'in bu açıklaması, bilimsel bilgiler sunarak toplum faydasına bir değişiklik yapmayı öneren kamu spotlarının, aslında daha kaygan bir zemin ideoloji temelinde yapıldığını, bu yüzden yanlış nedensellikler kurmasına, yanlış ve yetersiz çözümler önermesine işaret etmektedir.

İdeolojiyi bir çeşit "yanlış fikir" anlamında kullanan Marx, sosyal hayat hakkındaki görüşlerini ideoloji olarak adlandırmamıştı, ona göre Marksizm dünyayı doğru algılamak, kavramak için geliştirilmiş bir düşünceler sistemi idi onun "Marxist Değilim" İfadesinin altında bu fikir yatmaktadır (Mardin, 1992, s.18-19).İdeoloji ve bilim arasındaki bu ince çizgi kamu spotu düzleminde yanlış anlaşılmalara müsaitlik yaratır. Örneğin kamu spotlarında sağlığa zararlı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış olan sigaranın zararları anlatılırken, aslında ideolojik bir hamle yapılmaktadır ve eğer birey bir ideolojinin içine farkında olmadan gömülmüşse, bu ileti ona ideolojik değil sıradan ve doğru bir bilgi olarak görünecektir.

Kışlalıya göre İdeoloji toplumda benzer şartlarda yaşayan insanların, bu şartlarda oluşan benzer gereksinimlerini karşılayan, kendi içinde tutarlı inanç sistemleridir. İnsanlar çevrelerindeki sorunlara çözüm bulmaya çalışırlar. Düşüncelerin etkisi sorunların çözümleri arasında bağlantı kurulup onları sistemleştirebildiği ölçüde artar. Eğer kurulan

bu düşünce sistemi, ortak sorunları yaşayan kişilerin oluşturduğu topluma cevap veriyorsa, zamanla o toplumun tartışmadan kabul ettiği doğrular halini alır(Kışlalı, 2008, s.117). Kamu spotları da bu yüzden herkesin üzerinde hem fikir olduğu sorunları ve çözümleri konu edinmektedir, ya da en azından ideolojinin içinden öyle görünmektedir.

Althusser'e göre özneler devlet ideolojisine tabi olsalar bile az ya da çok birden fazla ideolojiye maruz kalırlar. Birden çok ideolojik devlet aygıtı bulunur ve her özne aynı zamanda birden çok sayıda ideolojiye maruz kalarak ve etkilenecek yaşar. Bu ideolojik etkiler, öznelerin geleneklerle belirlenen, pratiklerle birlikte çalışan kendi edimlerinde bulunurlar(Althusser, 2016,s.138).“Dinsel, ahlaki, siyasi ve hukuki ideolojiler, kendi başına işlemesine katkıda buldukları üretim ilişkilerinin işleyişinin tam bağrında, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamaktadırlar”(Althusser, 2016,s.140)diyen Althusser'e göre: ideolojinin nihai amacı topluma kendi kendine çalışmasını sağlayacak otomasyonun yüklenmesidir. Böylelikle toplum bu fikir ve pratikleri kendi kendine yeniden üretmek aynı çizgide kalır. Statüko zarar görmemiş olur.

3.6.2. Propaganda

Propaganda kısaca; fertlerin kabul etmeye zorunlu olmadıkları bir düşünceyi, istekleriyle kabul ettirmeye, yapmaya zorlanamayacakları bir hareketi rıza ile yaptırtmaya çalışma eylemidir(Özsoy, 1998, s.9).Chomsky'ye göre totaliter bir devlette şiddet nasıl gerekliyse demokrasilerde de propaganda o denli gereklidir. Chomsky bunu “Totaliter bir devlet için sopa neyse, demokrasi için de propaganda odur” şeklinde ifade eder (Chomsky,1995, s.36).Kapani'ye göre siyasal iktidar sadece şiddete yaslanmaz. Yönetilenler sınıflar genellikle hiçbir zorlamayla karşılaşmaksızın iktidara isteklerine kendiliklerinden rıza gösterirler. Ona rıza gösterirler. Egemenin kararlarına ve emirlerine

itaat, iktidarın olumlu bir imajı olması şartıyla bilinçli, bilinçsiz veya mekanik de olabilir. İtaatin gelenek, alışkanlık, çevre, eğitim, şartlandırılma, çıkar, ceza ve çaresizlik gibi birçok değişken nedeni olabilir. Atlanmaması gereken nokta iktidarın az veya çok rıza toplamak zorunda olmasıdır, sadece şiddet ve tehditle istikrar gösteremez. Rousseau'nun dediği gibi eğer kuvveti hak, itaati de görev haline getirmezse, toplumda en büyük iktidarın sahibi dahi iktidarını baki kılacak kadar güce sahip değildir(Kapani, 2000, s.77-109).

Propaganda bireye “tıpkı düş gibi başka bir hayat yaşatır”, ustalığı bir partinin ya da devletin halkı temsil ettiğine çıkarlarını savunduğuna, kaygılarını ve umutlarını omuzlarına yüklediğini hissettirmesinden geçer. Böylelikle uyruk kendisini temsilcisinin yerine koyar, kendisiyle aynı nitelikleri taşıdığına inanır ve yetkiyi ona teslim eder(Domenach, 1969, s.120-121). Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar'a göre (2016, s.183-205) ise:

- Propaganda; bireyleri tek tek etkilemektense gurupları hedef alır.
- Telkine özgü yöntemler kullanır ve insan psikolojisini etkilemeye çalışır.
- Propaganda bilinçli olarak planlı ve programlı bir biçimde uygulanır. Bu yüzden herhangi bir eylemin propaganda olarak kabul edilebilmesi için toplumun düşünce, tutum ve davranışlarını etkilemeyi hedefleyen iletinin bir kampanya içinde tasarlanmış olması gerekmektedir.
- Propagandanın onu etkili yapan bir özelliği de gönderilen iletinin sürekli tekrarlanması ve slogan haline getirilerek insanların akıllarına ve söylemlerine işlenmesini sağlamaktır. Bir grubun bir düşünceyi anlayıp benimseyebilmesi için belli bir zamana ihtiyaç vardır. Farklı kanallarla aynı içeriğe sahip mesajı tekrar tekrar yollamak, propagandanın şartlarından biridir.
- Propaganda uygulanırken eğer gerekirse bilgi üzerinde çarpıtma ve manipülasyon uygulanabilir.

- Propagandanın etkililiği adına, propagandayı yapan kişi veya kurumungüvenilirliği olmalıdır. Yüksek saygınlığı olan kaynaktan gelenileti daha kolay kabul edilir. Sabıkalı bir propagandacının veyakanaat önderinin etkisi sınırlıdır.

Arsev Bektaş'ın tanımında ise propaganda, kamuoyuna yön vermek için yarı gerçek yada yalan bilgileri ileterek, Simgeler aracılığıyla bireylerin, grupların fikir, tutum yada eylemlerini etkilemek için yürütülen sistemli gayretlerin tümüne verilen isimdir(Bektaş, 1996, s.152-153).

Modern medya teknolojileri dolayısıyla kullanılan propaganda tekniklerinde farklılıklar görülse de propagandanın temel işlevi hep aynı kalmıştır. Propaganda insanın yaşadığı ortamı değiştiremez, sadece bu şartlar yaşayan insanların algı ve bakışlarını değiştirebilir; insanlara bir şeyleri zorla yaptırmaz; fakat bir şeyleri yapmaya ikna edebilir(Lerner,1985, s.270).Hitlere göre propaganda her zaman sağlam bir prensibe kesin bir şekilde tutunmazsa bir başarı sağlanamaz. Propaganda dikkatle sınırlandırılmış konulara değinmeli ve bunları durmaksızın bir şekilde tekrarlamalıdır. Her şeyde olduğu gibi, bunda da sebat ve ısrar başarının önünde gelen şartıdır. Propaganda her şeye kanıksamış kimselere hitap etmemeli ve estetlerekapılmamalıdır. Yoksa propagandanın etkisi halkın üzerinde olmak yerine yalnız edebi salonlara giden kişilere, yani bir elit sınıfa olur işte “bundan vebadan kaçır gibi kaçmak gerekir.” Çünkü bu sınıf her şeyden çok çabuk sıkılır bu yüzden siyasi başarının düşmanlarıdır. Propaganda bu sınıf için yapılmış bir şey değildir. Propaganda kanaat ve telkin için vardır, ikna edilmesi gereken şey topluluktur. Topluluğun ağır doğasından dolayı bir şeyi anlayabilmesi için zamana ihtiyacı vardır. En basit şeyler bile defalarca tekrar edilmezse hafızasını onlara açmaz. Hedefe farklı yönlerden ışık tutulabilir ama esas düstur katiyen değişmemelidir. Her reklam ister ticari, ister siyasi alanda yapılsın, istikrarla başarılı olabilir.

Propagandanın amacı, tek tek ve ilmi surette fertleri bilgi sahibi kılmak değildir. Vazifesi, kütleleri" dikkatini belirli olaylar, zaruret ve yaptırımlar üzerine çekmektir. Bu hususun önemi ise halka ancak bu araç ile anlatılabilir. Propagandanın işlevi aslında gerekli değilse kitlelerin dikkatini çekmekten ibarettir. Genellikle duygulara biraz da akla hitap etmelidir ve halkın anlayacağı alanda yapılmalıdır. Manevi seviyesi seslendiği topluluğun içindeki en dar kafanın anlayabileceği seviyede olmalıdır. Desteği kazanılmak istenilen gruplar ne kadar çoksa propagandanın manevi seviyesi de o kadar aşağıda olmalıdır. Propagandanın bilimsel içeriği ne kadar alçak gönüllü ise ve toplumun ne kadar duyguları tarafından yaklaşırsa başarısı o oranda kesinleşecektir. Propagandada düşünce gücü, içgüdüleriyle yaşanan büyük toplulukların anlayabileceği bir noktaya gelerek, psikolojik yönden çevrenin kalbine girecek gibi şekillenir (Hitler, 2016, s.209-210).

“Büyük toplulukların temsil yeteneği sınırlıdır, kavrayışı ise azdır. Bununla beraber hafızaları zayıftır. Buyüzden başarılı bir propaganda pek az noktalara sahip olmalı ve bunlar değişmez bir kalıp ve düsturlar içinde, gerektiğinde kullanılmalıdır. Toplumun tamamı bu fikri anlayabilene kadar” (Hitler, 2016, s.209).

Propaganda üç türe tasnif edilir. Bunlar kara, gri ve kamu spotlarının dahil edilebileceği beyaz propagandalardır (Ziyaoğlu, 1963, s.41-43):

- Kara Propaganda: Çarpıtma, manipülasyon, yalan, iftira ve sahte delillere başvurulur. Gerçeği çürütmek, ortamı karmaşaya yönlendirmek, inançları sarsmak suretiyle faaliyette bulunulur. Her türlü gayri meşru vasıtaya başvurulur.
- Gri Propaganda: İletilerin “sisli” olarak aktarıldığı gri propaganda da hedef kitlenin zihni bulandırılır ve doğruyu görmesi engellenir.
- Beyaz propaganda: açıkça yürütülür şeffaflığa ve doğruluğa bağlı kalır. Kaynağı bellidir ve kendisini gizlemez. Yalan beyanlardan kaçınır. Çünkü yalan beyan

alıcının güvenini sarsar ve propagandanın etkisini azaltır. Beyaz propaganda dikkatlice yapılmalıdır çünkü alıcının şüphelenmeden kabul etmeye alıştığı bir propaganda çeşididir. Bu yüzden gerçeklikten en ufak bir uzaklaşma ciddi bir güvensizlik doğurur ve bunun sonucunda alıcı güvenilir yeni bir kaynak kaynaklar aramaya başlar. Beyaz propaganda meşru bir konularda yapılır. Propaganda iletileri hükümetin kontrolünden geçtiği için haberler yarıresmi sayılır. Gelişmiş demokratik ülkelerde beyaz propaganda yöntemine sıkça başvurulur

3.6.2.1. Propaganda'nın tarihi

Siyaset adamlarının karşısındaki topluluğu veya toplumun tümünü etkili bir konuşma ve ikna etme sanatı olan retorik(Kılıçarslan, 2008,s.13) Antik Yunan'ın en önemli propaganda aracıydı ayrıca Tiyatro ve sahne oyunları etkin biçimde kullanılmıştır. Büyük İskender, propaganda işaretleri olarak heykel ve anıtlarını inşa ettirtmiş, portrelerinin her yerde kullanılmasına izin vermiştir. Tanrı Zeus'un oğlu yerine geçerek bu kudretini artırmış bu yüzden hiçbir siyasi antlaşma yapmadan başarılar elde ettiği olmuştur. Roma'daki dönemdeki şaşalı törenler, basılan madeni paralar üzerindeki semboller ve hükümlerle ilgili yaratılan doğaüstü söylentiler o dönemin propaganda biçimleridir(Bektaş, 2002, s.68-72).Brown'a görepropaganda bir doktrin yada uygulamanın yayılması için desteklemek ve plan yapmaktır. Etimolojik olarak Latince, bir bitkinin filizlerinin yeni bitkinin üretimi için toprağa dikilmesi anlamına gelen propagare kelimesinden gelmiştir. Bu yüzden Katolik Kilisesi'nce ilk kez sosyolojik anlamında kullanıldığında deyim bir anlamı fikirler kendi kendinin yerini alan fikirler değil, yetiştirilmiş, suni yoldan meydana getirilmiş olan fikirlerdir. 1633 yılında Papa tarafından bir kardinaler komitesi olan propaganda cemaati kurulmuştur. Hıristiyan olmayanlar bir

dış müdahale olmaksızın bu dini öğrenemeyecekleri için, vaaz yoluyla putperestleri aydınlatıp doğru yola çekme eylemi olarak görülmüştür(Brown, 1992, s.11).

Kitleleri yönlendirmede çağının medyumu olan basın çok önemli bir yeri olduğunu basın üzerinde uyguladığı sansürlerle gösteren Napoleon, Propaganda'nın önemini kavramış, Fransız toplumuna karşı başarılı bir şekilde kullanmıştır. Bu propaganda uygulamalarını istila ettiği ülkelerde de kullanan Napoleon, Mısır seferine çıkarken Roma'da ele geçirdiği bir Arapça matbaayı da yanına götürmüş topluma Arapça beyannamede bulunmuş, İslam dinine duyduğu sempatiyi belirtmiş ve yazıya besmele ile başlayıp "la ilahe illallah " sözleriyle bitirmiştir(Bektaş, 2002, s.89- 90).Domenach'a göre siyasal popaganda bugün ki anlamıyla Fransız Devrimi'nde sonra yapılmaya başlamıştır. İlk propagandacılar devrim komitelerinden, devrim klüplerinden ve devrim meclislerinden çıkmıştır ve propaganda savaşlarına ve savaş propagandalarına girişmişlerdir(Domenach, 1969, s.20-21).

3.6.2.2. Modern propaganda

Propaganda reklamcılığın siyasette yapılmasıdır. Ürün ve hizmet değil ideolojik çerçeve içerisinde davranışın veya fikrin tanıtımı yapılmaktadır. Reklam ile propaganda birbirine yardımcı olurlar. Aynı yöntemlerden yararlanırlar ve evrimleri birbirine paraleldir. "Reklamın karşılığı inanç, açıklaması fabrika markasının karşılığı simge, ticari sloganının karşılığı siyasi slogandır." Propagandanın reklamın buluşlarından faydalandığı toplumun beğeneceğini umduğu niteliklerini kendisi kullandığı yada bunu reklamın yaptığı söylenebilir (Domenach, 1969, s.17-18).Ancak bu çalışmaya göre ikisi de temel özelliklerini antik dinlerdeki ayinler ve vaazlardan almaktadır.

Modern çağda artık uzmanlar insanları bir markaya veya ürüne yöneltmek yeteneğine sahipler, hatta yalnızca bir ürünü diğerine tercih etmek değil, bu ürüne dair bir

ihtiyaç dahi yaratabilmekteler. Propaganda mühendislerinin kesin ve korkunç bir buluşu bu: ona kendi görüşleri zannedeceği görüşleri empoze etmek, düşüncelerini değiştirmek mümkün hale geldi. Ticari alanda mümkün olan siyasi alanda da yapmak mümkündür. Siyasi propaganda reklamlarla ortak yaşamını sürdürmektedir, bu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki seçim kampanyalarında kolayca görünmektedir kullanılan teknikler reklam kampanyalarıyla aynıdır, orkestralı, genç kızlı, pankartlı, gürültülü bir reklamlardır bunlar(Domenach, 1969, s.19).Önde gelen politikacılara danışmanlık eden medya profesyonelleri ve politika uzmanları, halk rızasını kazanmak için istihdam edilen kişilere ödenen yüksek maaşlar, büyük şirket ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini finanse etmesi ile oluşan dev bir kadro ikna etme amaçlı iletişime çok para harcadığını göstermektedir. Egemen sınıfların bir silah gibi taşıdıkları ikna, kitleleri hipnotik transa geçirerek son tekniklerle kontrol etmektedir. Topluma planlı ve sistemli bir biçimde uygulanan propaganda kampanyaları, derindeki bireylerindeki güdülerine seslenerek ne hakkında ne düşünülmesi, neyin nasıl yapılması gerektiğini söylerler (Pratkanis, Elliot, 2008).

3.7. Söylem Analizi

3.7.1. Söylem analizi ve eleştirel söylem Analizi

Kitlelere televizyon aracılığıyla gönderilen iletiler olan kamu spotları bu kısımda söylem analizi yöntemiyle incelenecektir. Görsel ve işitseliletiler-sadece kamu spotunda değil- sinema, televizyon ve haber gibidiğer kitle iletişim mecralarında iletmek istedikleri anlamın yanı sıra kasıtlı veya kasıtsız bir çok farklı anlam iletebilirler. Bu farklı anlamlar yapımcıların bilinç altlarından, sorgulamadan kabul ettikleri gerçekliklerden kaynaklanabilirler. Çoğunlukla kelime seçimleri, senaryo yapıları ve kadrajlardaki

detaylarda gizlidirler. Bir söylem analizi türü olan eleştirel söylem analizi bu tür kültürel iletilerin incelenmesi için uygun bir yöntemdir.

Söylem analizinin inceleme konusu yazılı, sözlü, sözsüz ve görsel içerikte olan iletilerdir (Sözen, 1999). Söylem ideolojik ve sosyal bir eylemdir bu yüzden söylem analizi sosyal meselelerle ilgilenir. Söylem analizi yöntemi toplumdaki güç ilişkilerinden yayılan söylemleri çözümler. Toplumsal hayatın ve kültürün tüm izleri söylemde görünmektedir bu yüzden söylem analizi bu konudaki bilgileri içermelidir. Ayrıca söylem yorumlamalar ve yeniden tanımlamalar barındırır ve tarihsellik taşıdığı için söylem analizinde art zamanlılık göz önünde bulundurulur(Fairclough, Wodak, 1997). Söylem analizi yalın anlatımıyla dilin incelenmesidir. Fakat bu inceleme ifade edilen dil ile sınırlı kalmaz, ifadelerin fonolojik ve sözdizimsel anlamlarını aşırp ardında yatan anlam ve içeriği inceler. İlgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişimi kuran öznelerin sosyal eylemlerine çevirir.Söylem analizinde İleti bir yapı söküme uğrattılır ve onu kuran niyet anlaşılmaya çalışılır. Söylem analizi yöntemleri dilbilimsel metaforları inceleyen bu yüzden edebi metinlere uygulanan stilistik yöntem ve söylemi diğer sosyal, bilişsel, politik ve kültürel konularla ilişkilendirilerek çözümleneyen eleştirel yöntem olarak ikiye ayrılır(Barker, Galasinski, 2001, s.63-64).

Söylem analizi ve eleştirel söylem analizinin farkı; eleştirel söylem analizinin problem çözüm odaklı ve çok disiplinli olması, dil Bilimsel olmayan karmaşık sosyal olguları kendisine konu edindiğinden dolayı birçok farklı uzmanlık alanına ve birden fazla yöntem bilimsel yaklaşıma başvurmasıdır(Wodak, Meyer, 2009, s.2).Eleştirel söylem analizi; sınıf farkı, ideoloji, güç, hegemonya, egemenlik, sosyal yapı, cinsiyet, ırk, ayrımcılık, çıkar, kazanç, yeniden üretim, dönüştürme, gelenek, ya da sosyal düzen gibi konulara eğilen bir söylem analizi yöntemidir. İktidar ilişkileri ve ideolojiler gibi çeşitli

toplumsal olguların türlü söylemlerle bireye ve toplumsal sisteme nasıl yansıtıldığını çözümler. Toplumsal ve siyasal sorunlara birden fazla disiplinle yaklaşan söylem analizi bu sorunları tanımlamak ve açıklamaktan ziyade yapıya ve sosyal etkileşimdeki başarıyı göz önünde bulundurarak açıklar. Bu yüzden eleştirel söylem analizi toplumdaki güç ve egemenlik ilişkilerinin meşrulaştırılmasını, meşrulaştırılması, kabul edilmesini, sabitlenmesini, dönüştürülmesi, yeniden yapılandırılması ya da bunlara gösterilen direniş üzerine odaklanır (Van Dijk, 2003). Yazılı, sözlü ya da görsel olan göstergebilimsel verinin sistematik bir şekilde incelenip ideolojilerin ve iktidar ilişkilerinin açığa çıkarılmasıyla ilgilenir, çünkü iktidar ve ideoloji modern toplum dinamiklerini, yönetim ve denetim pratiklerini kavramak adına hayati öneme sahiptir. Bununla birlikte iktidar da ideoloji de kendilerini gizlemeyi başarabildikleri için eleştirel söylem analiziyle bu görünmezlikler dil ve iktidar ilişkisi içinde incelenerek görünür kılınmaya çalışılır. (Wodak ve Meyer, 2009, s.3-10).

3.7.2. Güvenilir Bir Firma Adlı Kamu Spotu

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılan bu kamu spotunda ofis ortamında çalışan bir kadının yıllarca süren bir bitkisel hayata girmesine neden olan bir iş kazası hikaye edilmiştir. Bu spotun anlamsal içeriği ofis ortamıyla sınırlı kalmayıp iş kazalarının mümkün olduğu iş yerlerinin tamamına uyarlanacak şekilde araştırılacaktır.

3.7.2.1. Kamu spotunun çekim-konuşma ve ses detayları

İlk planda Dramatik bir piyano müziği ilk andan itibaren çalmaya başlar. Şık, sade ve siyah renk bir takım elbise giyen kadın. Şık bir ofis ortamında ayakta durmaktadır. Arka plandaki ofis hareketlidir, başka bir çalışan olduğu anlaşılır, bir dosya taşıyan takım elbise giymiş bir erkek arka plandan geçer. Bu esnada kadın “Bu şirkette altı yıldır çalışıyorum.

Güvenilir bir firma” der. İkinci planda kadının birbirine kavuşturulmuş ellerine kısa bir yakın çekim yapılır ve sağ elinde, altından olduğu anlaşılan bir alyans vardır. Üçüncü planda kamera tekrar göğüs planda çeker, oyuncu mutlu ve güler yüzlü bir biçimde “Yarın nişanım var. Bu mutlu günümde bütün sevdiğilerim yanımda olacak” der. Dördüncü planda oyuncu masa üzerinde bir dosyaya göz atar. Beşinci planda yüzü neşeli değildir ve aradığı şeyi bulamadığı anlaşılmaktadır. Altıncı planda bir dolabın üzerinde dağınık bir biçimde duran dosyalar gösterilmektedir. Yedinci planda kamera bu sefer bel planında çekim yapar ve oyuncu “Ama birazdan yapmamam gereken basit bir hata yapacağım ve beyin kanaması geçireceğim. Yıllarca bitkisel hayata mahkum olarak hayal bile kuramayacağım” der. Sekizinci planda, masasının önünde ayakları tehlike arz etmeyecek sabit bir sandalye dururken, oyuncu tekerlekler üzerinde hareket eden bir sandalye çeker, bu sırada durgun piyano müziği sık vuruşlu bir kemanla hızlandırılır ve müziğe heyecan duygusu eklenir. Dokuzuncu planda yüksek topuklu ayakkabılarına yakın çekim yapılır, onuncu planda sandalyenin üzerine çıkar dolabın üzerindeki dosyayı açar. On birinci planda sandalyenin tekerlekleri döner on ikinci planda kadın sandalyeden düşer dosya havada savrulur, on üç ve on dördüncü planlarda kazazededen “AAA!” sesi yükselirken kamera iki farklı ofis çalışanını gösterir, on beşinci planda esas oyuncu başını masanın köşesine vurur on altıda yere yığılırken etraftan kendisi görülmeyen erkeklerin “koşun! Yardım edelim!” diyen bağırışları duyulur. On yedinci planda ekran kararır ve “iş kazası diye bir şey yoktur.” yazısı belirir. On sekizinci planda ise beyaz fon üzerinde iki kurumun ismi web adresleriyle birlikte yazar; bunlar kamu spotunu yaptırtan kurumun isimleridir. Soldaki “İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü” sağdaki “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı”. Müzik azalarak biter. (Yalın OSGB, 2015)

3.7.2.2. Analiz

İş kazası geçiren işçi öncelikle tehlikeli şartlarda çalışan bir işçi değil bir ofis çalışanıdır ve sadece bu yüzden bile ofislerdeki ve endüstrilerdeki iş kazaları göz önüne getirildiğinde spotun etkileyciliği ortadan kalkmaktadır. Nişanın yarın olmasına rağmen, büyük ihtimalle dramatik yapıya güçlendirmek için nişan yüzüğünün bugün kadının parmağında olması, temelsiz bir dramatik yapıya işaret eder. Ayrıca kadının masasının önünde boş ve yere sabit oturan, tekerlekliye göre daha az tehlikeli olanın kazaya neden olması kasıtlı yapıldıysa kazanın sorumluluğunu işçinin hatalılığına devretmektedir. Eğer kasten yapılmadıysa çelişki yarattığı için bir yapım hatası olarak kabul edilmelidir.

Oyuncunun “güvenilir bir firma” ve “yapmamam gereken bir hata” ifadeleri bu çalışma açısından hayati önem taşımaktadır. İlk olarak “güvenilir bir firma” ifadesi sermayedarın görevlerini tamı tamına yerine getirdiğini, böylelikle güvenilir olma sıfatını hak ettiğini ifade ederek sermayedarın imajını yükseltir. Ardından gelen “yapmamam gereken bir hata yaptım” ifadesi ise meydana gelen kazanın sermayenin sorumluluğunun dışında, çalışanın kendi sorumluluk alanında olduğunu ifade etmektedir. Halbuki; İş kazaları Letourneux’a göre üç unsuru kesiştiren bir hikayenin sonucudur bunlar İşletmelerin stratejik tercihleri (ekonomik, teknik ve organizasyonla ilgili tercihler); kamu politikaları, iş kanunu ihlallerinde cezai yaptırım ve denetimi eksik bırakarak risklerin alt işverene devredilme uygulamasının yerleşmesine göz yumar, sermayedarın cezasız kalmasını organize ederler, çalışanların hayat güzergahıdır, iş içinde ve dışında toplumsal ilişkilerin belirlediği, genellikle kez çok kısıtlı manevra şanslarıyla yaptıkları seçimler yoluyla çalışanların izlediği güzergah (Mony, 2012, s.24).Bir diğer ifadeyle iş kazaları tahmin edilebilir ve önlenebilir şeylerdir. Çünkü kazayı oluşturan etmenler iş yerindeki kaza riski taşıyan tasarım, kuruluş ve işlem hatalarıdır. Meslek hastalıklarıyla birlikte iş

kazaları ortam şartlarından tasarım hataları ve sistem aksaklıklarından, insan etkenindeki yetersizliklerden, eğitim ve denetim eksiklerinden ve bütün bunların kombinasyonundan meydana gelir (Uysal, Özçiftçi&Kurt, 2005).

İbrahim Sarıkaya'ya göre İş kazası denilen şeyler, bilinçli ve politik kararların sonuçlarıdır, “görelî ve mutlak değeri artırmak için işlik bir cinayet mahalline çevrilir, faili sermaye olan bu cinayetlere, konumu sermaye için gerekli şartları ve yasal düzenlemeleri sağlamaya indirgenmiş olan devlet “yardım ve yataklık” eder.” (Sarıkaya, 2013, S.98)

Kaan Taşbaşı ve arkadaşlarına göre iş kazaları konusunda da medya dilini ve içeriğini, sermaye belirlemektedir. Sermayenin sahipliği ve denetimini altında kitle iletişim araçlarının gerçekliği çarpıtma ve perdeleme işlevi kullanılmaktadır. Bu yüzden, “sermaye eksenli bir kavrayışın medya üzerinden yaygınlaştığı ve toplumsallaştırıldığı söylenebilir.” (Taşbaşı, Yazıcı, Dağlı& Özonur, 2014, s.153)

İş kazalarının tanımlanması aşaması neoliberal ideolojinin bilinçli bir tercihidir çünkü kaza kelimesinin seçilmesi ve tanımının hukuki ve politik arenada egemen tarafından yapılmasıyla birlikte temel işlevi kapitalist üretim sürecini ve bu süreçte meydana gelen emek/hayat sömürsünü meşrulaştırmaktır. Yine Kaan Taşbaşı ve arkadaşlarına göre iş kazaları birer kaza değil cinayettir. Bu olayı Kaza olarak tanımlamak olayın tüm sorumluluğunu işçiye yükler ve tek özneyi işçi yapar. Fakat birçokları tarafından savunulduğu gibi bu olay için cinayet kelimesinin seçimi en temel sorumluluğun işveren ve sermaye üzerine çekilmesine neden olacaktır ki bu durum sermayeye ek bir zarar ve ceza getireceği için istenmeyen bir durumdur. Dolayısıyla tanımlamada yapılan tercih de sorunun ve çözümün nerede ve nasıl görüldüğüne işaret eder. Fakat neoliberal politik söylem “iş kazası” kavramını dahi kullanmaktan kaçınır ve çözüm odaklı bir dezenformasyon ile dikkatleri “iş sağlığı ve güvenliği” konusuna çekmeye çalışır. Egemen

ekonomik akıl bunun için de “işçi sağlığı” değil “iş sağlığı” kelimelerini seçerek asıl amacın ekonomik verimlilik olduğunu belli etmektedir(Taşbaşı vd.,s.165).

Ayrıca iş kazalarının gelişmekte olan ülkelerde daha sık yaşanmasının sebebi küresel ölçekteki kapitalizmle ilişkilendirilmektedir. Gelişmiş ülkeler üretim süreçlerinin büyük bölümünü ucuz iş gücünü gözeterek, gelişmekte veya gelişmemiş ülkelere aktarmaktadır. Bu ülkeler ise altyapıları, çalışanların ve işverenlerin sağlık ve güvenlik kapasiteleri ve mevzuat sistemleri ile henüz kaliteli bir endüstriyel üretime hazır olmadıkları için iş kazaları sıkça yaşanmaktadır. İşliklerdeki hayat tehlikesinin asıl sebebi bu ölçekte kavranmalıdır.

3.7.3.Tersane adlı kamu spotu

3.7.3.1.Kamu spotunun çekim- konuşma ve ses detayları

Tersane kamu spotu ilk planda hızlı bir keman müziğiyle başlar. Kapalı ve kasvetli bir havada tersanenin deniz kıyısı olduğu anlaşılan tertipli ve düzenli kısım dört adet gemi görülmektedir. İkinci plan tersanenin içinde, kapalı mekandadır. Kamera bel planında çeker, tersane işçisi giysisi, bareti ve maskesiyle gerektiği gibi giyinmiş görünmektedir. Arka plandaki bir geminin yanına kurulmuş sağlam görünen iskelenin üzerinde işçiler çalışmaktadır. İşçi “Bugün çok mutluyum. Biraz önce telefon geldi, hanımı hastaneye götüreceğim ve ilk çocuğumuzu kucaklayacağız.” Üçüncü planda işçi görüntüden kaybolur ve sesi dış sese dönüşür. İşçi “Ama burada gemi yapıyoruz” derken canavarla kıvılcımlar çıkartarak demir üzerinde çalışan başka bir işçi gösterilir. Dördüncü planda işçi göğüs planda çekilmek üzere tekrar görünür ve “tankın içinde bırakılması tehlikeli olan bakımsız şaloma nedeniyle içerde gaz sızıntısı var. Çalışma izni için gerekli olan gaz ölçümü de yapılamadı” der bu cümle bitmeden kaynak yapan işçinin alet edevatları, tankın cephesi beşinci ve altıncı plan olarak gösterilir. Yedinci plan girdiğinde omuz planda çekilirken

işçi “çünkü amirin acelesi var. Kaynakçı arkadaş bir an önce işe başlamak zorunda” derken sekizinci planda esas işçinin sesi dış sese dönüşür ve kaynak yapan işçi kıvılcımlar çıkartarak çalışırken ekrana gelir. “Kaynak kıvılcımı sıkışan gazı ateşleyince” derken dokuzuncu planda tekrar görünen işçi patlama ve alevlerin etkisiyle kadrajdan dışarı “aaa!” diye bağırarak savrulur. Onuncu planda siyah ekran üzerine “Tedbir Alın! İş Kazası diye bir şey yoktur” yazısı çıkar. Akabinde son olarak beyaz fon üzerine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş sağlığı ve Genel Müdürlüğü yazısı logosuyla beraber solda belirir. Sağda ise baret, gözlük eldiven gibi iş güvenliği malzemelerini kuşanmış işçi tulumuyla bir karınca animasyon karakteri vardır. Onun üstünde ise çarklardan oluşan bir logoyla birlikte “Güvenle Büyü Türkiye” yazısı görünmektedir (Ergon İş Güvenliği, 2015).

3.7.3.2. Analiz

İncelenen ikinci kamu spotu yine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır. Bu kamu spotunda bir tersane işçisinin ölümü anlatılmaktadır. Anlaşıldığına göre patlayıcı bir gaz, “ihmkar bir iş arkadaşı” yüzünden patlamaktadır ve bir işçinin hatası hatasız bir arkadaşının hayatına mal olmaktadır. Bu spotun anlaşılması için Tuzla Tersaneler Bölgesi İzleme ve İnceleme Komisyonu’nun Tuzla Tersaneler Bölgesi’ndeki *Çalışma Koşulları ve Önlenabilir Seri İş Kazaları Hakkında Raporu* incelenmiştir. Bu rapora göre Türkiye’de Gemi İnşa Sanayi gözle görülür bir ilerleme kaydetmiştir, bununla paralel olarak da yurt çapına tersane sayılarında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Türkiye Gemi İnşa Endüstrisi 2002 yılında dünya gemi sipariş sıralamasında yirmi üçüncü iken, 2007 yılında 1,8 milyon dwt’lik siparişle sekizinci sırada yer almıştır. Dünya genelinde yeni gemi teslimleri son üç yılda % 89 büyüme gösterirken, Türkiye’nin aldığı yeni gemi siparişleri 2002-2007 yılları arasındaki dönemde % 360 büyümüştür (İzleme, T. T. B., 2008, s.24).

Türkiye'de yapımı orta tonajdaki ürünler, kimyasal tankerler ve mega yatlar dünya pazarında rağbet gören ürünleri haline gelmiştir. Türkiye yat imalatında dünya dördüncülüğüne yükselmiş, fakat bununla birlikte SSK tarafından kayıt altına alınabilen iş kazalarında da dünyada üçüncü ve Avrupa Birliği'nde birincidir. Tersanelerindeki büyümeyle, artan ölümlü iş kazaları arasında doğru orantı görülmektedir. Sermayedarlara göre bir başarı hikayesi olan bu artış, emekçilere göre artan iş kazaları ve meslek hastalıklarıdır(İzleme, T. T. B.,2008,s.24-25).Gemi inşaatı sektöründeki hızla genişleyen iş hacmi dolayısıyla siparişlerin yetişmesi adına zamansal ve mekânsal kısıtlılıklar üretimi hızlandırmayı dayatmaktadır. Üretimin hızlandırılması iş ritminin hızlandırılması ve çalışma sürelerinin arttırılması anlamına gelmektedir. Artan iş ritmi, iş süreleri ve tersane mekânının sınırlılığı karşısında tersane sahiplerinin de, bu ağır ve tehlikeli işe uygun olarak en azından yasada öngörülen koruyucu ve önleyici önlemleri almaları zorlaşmaktadır.(İzleme, T. T. B.,2008s.24).

Bunun yanı sıra serbest piyasa ekonomisinin doğası gereği, her zaman daha ucuza mal etmek ihtiyacı sermayedarı taşeronla yöneltilmektedir.Bir işin taşeronla verilmesi, tersane sahibinin emek maliyetini, iş riski ve iş güvencesinin, bu yükü taşıyamayacak "zayıf ve küçük işletmelere" ya da taşıyabilecek kapasitede olsa dahi işgücünü çeşitli yollar ve oranlarda kayıt dışına çıkararak orta boy işletmelere aktarımıdır (İzleme, T. T. B.,2008, s.30).Taşeronlaştırmanın ölümcül sonuçları vardır, işi devralan bu küçük ve orta ölçekteki işletmeler, Tuzla Bölgesi'ndeki gemi inşa faaliyeti ana işinin (sac kesme, kaynak, montaj) yüzde 90'a yakın kısmını da hukuk-dışı bir şekilde çoğunluğu küçük olan ve büyük olsalar dahi, işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi masraflardan kaçınmak için hukuki olarak bölünen taşeronlarca yürütülmektedir. Taşeronlar tersanelerdeki üretime bağımlı çalışan işletmelerdir. Taşeronluk sistemi, ücretlerin aşağıya çekilmesi ve bu ağır iş kolunun karşılaşılabileceği risklerin maliyetinin işçi ve en zayıf bağımlı işletmelerin sırtına yıkılması

işlevini gören bir sistemdir. İş güvencesi devletin alanından çıkarıp, hemşeri, tanıdıklık ve vicdani güven temelinde kurulmaktadır. Bir diğer deyişle taşeronluk sistemi iş kazasının ortamını hazırlar fakat, sorunun kökeni bu sistemden asıl yararlananlara, tüm sorumluluklarından sıyrılan, üretimi en esnek ve en hızlandırılmış şekilde örgütleyen sermayeye odaklanmalıdır. Çünkü taşeron firmalar sorunun nedeni değil göstergesi ve belirtisidirler. İş kazalarının sorumluluğunu sadece taşeronlara yüklemek gerçek nedenlerin üzerini örtmek olur(İzleme, T. T. B.,2008, s.25-26).

Kamu spotunun sunduğu gerçeği örtüleyen nedenden sonraki ilk nedene, bir iş gücü maliyeti tasarrufu sistemi olan taşeronluğa dönersek İşyeri güvenliği, kişisel koruyucu donanımın sağlanması gibi hayati öneme sahip ve yasal tedbirler, küçük kâr marjlarıyla çalışan taşeron şirket sahibinin vicdanına bırakılmış keyfi bir karar haline gelmekte, işyeri güvenliğinin sağlanmasını, güvenli iskele, sağlam elektrik kablosu veya baret, koruyucu gözlük, emniyet kemeri talep etmekte ısrarcı olmak, fazla mesaiye kalmak istememek ve sendikalı olmak işten çıkarılma nedeni olabilmektedir (İzleme, T. T. B.,2008,s.50).Çünkü Gemi Sanayicileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Murat Bayrak'ın dediği gibi “Bizim karımız tamamen işçilikten, işçilik fiyatları da Avrupa'nın fiyatlarına gelirse, Türkiye'deki gemi inşa sanayisinin avantajları yavaş yavaş ortadan kalkar”(İzleme, T. T. B.,2008, s.98).

Gemi Sanayicileri Birliği Yönetim Kurulu Başkanı'nın dahi belirttiği gibi İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği önlemleri sadece rekabeti zorlaştıran bir maliyet kalemi olarak görülmektedir, bu bakış açısı denetimleri gerçekleştiren ve hukuki yaptırımları güçlü kılan kamu kurumlarına kadar sirayet etmiş durumdadır, bu yüzden bu yaklaşım da iş kazalarının nedenleri arasında görülmelidir.İşçi ölümleri “nemaları paylaşılmayan genel ekonomik büyüme” yerine “işçilerin eğitimsizliğine” bağlanmaktadır.(İzleme, T. T. B.,2008, s.59)

İş güvenliğinden sorumlu mühendis ya da teknik eleman ve hizmetlerinden, sadece tersanelerde kadrolu olarak çalışan yüz işçiden onunun yararlanabildiği S.50 tuzla tersanelerinde. Kaza riski doğal olarak yükselmektedir. Hafif yaralanmış ve meslek hastalığı taşıyan bir işçinin ifadesine göre: İşçi ölümleri genellikle, ölüm riskinin yüksek olduğu tamir gemilerinde olmaktadır. Bunun nedeni tesadüf değil, işi hızlandırma çabasıdır. Güvenliği en sıkı tutan tersanede bile riskli kablolar var, Oksijen hortumlarında ekler doğal olarak patlama riskini doğuruyor. (İzleme, T. T. B.,2008, s.34)

Son olarak kamu spotundaki tersane işçisinin kazadan bir diğer işçiyi sorumlu tuttuğu görülmektedir. Ekonomik politikalar bir araya geldiklerinde güç sahibi olan işçileri rekabet ortamına sokup ayırmaktadır. İşçiler arasındaki bu bölücü düşünceler kamu spotunda olduğu gibi gerçekte de görülmektedir. Patlama sonucu ölen bir İşçi yakınının ifadesi şöyledir:

Bir de benim fikrimce, İstanbul'a göçler çok oldu. Onlar da biraz çok fazla yevmiyeleri düşürdü. Doğu'dan gelen işçi, 10-15 kişilik bir aile. ... çocuklar ikişer yaş arayla, büyük büyük hepsi. Saldı hepsini piyasaya. Sabahleyin çıkın İçmeler Meydanına, mahşer yeri gibi orası, iş arayan, dolu. Benim yevmiyem alışmışım mesela, ilk zamanlarda yevmiyeler çok iyiydi mesela, o zamanın giderine göre gelir fena değildi. (...) Ben diyorum ki 'ben 40'tan aşağı gitmem temizliğe'. Oradan çıkıyor Doğulu 'ben 25'e gelirim, beni götür.' Bu sefer taşeronu adam bulan kişi 'tamam, sen gel' diyor, çünkü ondan daha çok kârı olacak. Şimdi ne yapıyor Doğu'dan gelen, 4 tane çocuğunu alıyor, çekiyor 100 milyon yevmiyeyi içeri. Biraz da buradan düştü yevmiyeler. Taşeron da ucuz işçi çalıştırmak...O zaten her şeyi göze almış, Doğu'da çünkü hayat şartları daha zor. O yüzden tulum da vermese, baret de vermese, ayakkabı da vermese, onun için önemli değil (İzleme, T. T. B., 2008, s.92-93).

3.8. Yapılmamış ya da Yayınlanmamış Kamu Spotları

Kamu spotları konusu incelenirken bazı sorunlara dair yapılmayan kamu spotlarına veya problemin kökenindeki gerçek nedeni görmezden gelerek başka bir soruna işaret eden kamu spotlarına rastlanmaktadır. Bunların dikkat çekici olanlarından biri otomobiller ve

otomotiv ile alakalı olanlarıdır. Örneğin trafik hakkındaki kamu spotlarında emniyet kemeri ve şoförlerin aileleri hakkında dramatik vurgular yapılırken, toplu taşıma veya demir yolu kullanımının daha güvenli olacağı ayrıca çevreci de olacağı hakkında bir yaklaşım bulunmamaktadır. Halbuki sorunun temelli çözümü bu köktenci düşüncelerde yatmaktadır. Ancak sermayedarların ve devletin otomotiv tüketiminden edindiği karlılık, yakıttan sağladığı karlılık ve bunların da üzerinde olan tüketimin artırılması ihtiyacı bütün sektörleri zincirleme bir şekilde etkileyeceği için gerçek çözüme bir türlü varılamaz çünkü gerçek çözüm tüketime ve onun özendirilmesine dayalı kapitalist sistem aleyhine olacaktır. Verili spotlar gerçek çözümler öneremedikleri için bu videoların işlevsel olması için dikkat çekici ve akıldakalıcı olmasına çalışılmaktadır, bu videonun gerçekten işlevsel olmamasının örtülenmesidir.

3.8.1. Otomotiv

Otomotiv sektörü işleyen dünya düzeninin önemli bir çarkıdır. (International Organization of Motor Vehicle Manufacturers) Uluslararası Motorlu Araç Üreticileri Teşkilatı'na (OİCA) göre ; Otomobiller bütün dünyada insanları özgürleştiren bir teknolojidir. Kişisel otomobiller insanlara tarihte eşi görülmemiş bir biçimde yaşama, çalışma imkanları sağlamaktadır. Alışveriş mekanlarına, sağlık kurumlarına, iş yerlerine erişim sağlanmaktadır. “her otomobil yolculuğu bir alışveriş veya hayat kalitemize bir katkıdır”. Dünya otomobil üretiminde 1995 ile 2005 yılları arasında yüzde otuz artış yaşanmıştır ve bu artış 2005 yılından bugüne kadar devam etmektedir. Küresel otomobil endüstrisi dünyadaki bütün güçlü ülkeler için bir lokomotif sektördür. Altmış milyon otomobilin imalatı dokuz milyon insanı dolaysız olarak ve otomobilin içinde kullanılan malzemelerin imalatına dahil etmektedir. Bu oran dünyadaki toplam üretim işçiliğinin yüzde beşinden fazladır. Bununla birlikte her dolaysız otomotiv sektörü toplumdaki en az beş dolaylı

sektöre etki etmektedir ve ulaşılan istihdam elli milyonu aşmaktadır. Faydalanan endüstriler ise demir, elik, alüminyum, cam, plastik, tekstil, bilgisayar, kauçuk vb'dir. Bir diğer ifadeyle otomotiv endüstrisi dünya ekonomisini ayakta tutan en önemli endüstrilerden birisidir. Bu endüstriyi kısıtlayacak hamlelerde bulunmak kapitalist sistem için intihar olur.(Growth İndustry, parag.1-3)

Bu yüzden televizyonda otomobiller; çekicilik, prestij, konfor ve karizma gibi unsurlarla özdeşleştirilerek pazarlanmaktadır fakat evre kirliliği, hava kirliliği, küresel ısınma, trafik kazaları gibi sonuçlara değinilmemektedir.

Halbuki insan sağlığını tehdit eden en önemli şeylerden biri “canlıların içinde yaşadığı ortamı oluşturan ve yaşamın en temel ihtiyacını karşılayan havanın kirliliğidir. Hava kirliliğinin en önemli kaynağı evsel ve endüstriyel yakma sistemleri ile taşıt araçlarıdır”(Alkaya, Yıldırım, 2000, s.s.15).

Egzoz gazlarının bileşiminde; parafinler, olefinler ve aromatikler gibi yanmamış hidrokarbonlar, aldehitler, ketonlar, karboksilik asitler gibi kısmen yanmış hidrokarbonlar, CO, NO_x, SCb, kurşun bileşikleri ve partikül maddeler bulunmaktadır. Benzinli motorlarda karbonmonoksit (CO) ve yanmadan kalan hidrokarbonlar (HC), dizel motorlarda ise azot oksitler (NO_x) ve partikül maddeler (PM) en önemli yeri tutmaktadır(Alkaya, Yıldırım, 2000, s.16).

Taşıtların evreye verdikleri zarar olarak asbest, sera gazı kirliliği sayılmaz, Taşıt motorlarının havaya bıraktığı bu maddelerin etkileri incelenirse, bu emisyonların kirlletici olmaktan ziyade zehirleyici olmaları onların üzerinde durulmasını gerektirir.

Karbonmonoksit (CO) kokusuz, renksiz bir gaz olup esas olarak yakıtların tam olmayan yanmaları sonucu oluşmaktadır. Hemoglobine olan yüksek afinitesi nedeniyle oksijenin dokulara taşınmasını engellemekte ve yüksek konsantrasyonlarda akut zehirlenmelere ve ölümlere yol amaktadır. Azot oksitler, ozonun öncüsü olup, oksidan hava kirliliğinin esas bileşenidir. Bronşlarda birikerek, akciğer rahatsızlıklarına, astıma, aerosol ve fotokimyasal duman oluşumu ile ozon tabakasının tahribine yol açar. Hidrokarbonlar, özellikle solunum sistemi ve göz bozukluklarına ve oluşturdukları polisiklik aromatik bileşiklerle başta kan kanseri olmak üzere diğer kanser türlerine yol açarlar (Alkaya, Yıldırım, 2000, s.16).

Bunun dışında alheditler keskin kokulu narkotik etkileri olan bileşenlerdir ayrıca göz ve solunum sistemini tahriş ederler.(Schafer, Basshuysen,1995,s.6).

3.8.1.1. Kirlilik Sığınağı Hipotezi

Son olarak temiz bir endüstri alanı olarak sınıflandırılan ulaştırma araçları endüstrisi montaj gibi temiz aşamalarını gelişmiş ülkelerde yaparken, otomotiv endüstrisinin en temel ihtiyacı olan ve kirli endüstrilerin en başında gelen demir-çelik endüstrisi gelişmemiş/gelişmek üzere olan ülkelere temin edilmektedir. Kirli endüstrilerin gelişmemiş ülkelere kaydırılması Kirlilik Sığınakları Hipoteziyle açıklanmaktadır. Bu süreçle gelişmiş ülkelerde çevre kalitesi artarken, gelişmekte olan ülkelere çevre kalitesinin bozulacağını, bu ülkelerin kirli endüstrilerin sığınakları haline geleceği belirtilmektedir. Bu hipoteze göre ticaretin serbestleşmesi sürecinde ülkeler, faktör donatımları çerçevesinde mukayeseli olarak avantajlı oldukları sektörlerde uzmanlaşırlar, fakat gelişmekte olan ülkeler çevrenin ve doğal kaynakların daha çok kullanıldığı sektörlerde uzmanlaşacaktır. Böylelikle, gelişmiş ülkelerdeki kirli endüstriler bünyesindeki üreticiler, yüksek çevre standartlarının getirdiği maliyetlerden kurtulacaklar, faaliyetlerini çevre standartlarının daha düşük olduğu ya da bazen çevre standartlarının olmadığı gelişmekte veya gelişmemiş ülkelere kaydıracaklardır.(Gökalp, Yıldırım,2004,s.102-103)Örneğin Avusturalya'nın Otomobil imalatı zirve noktasına ulaştığı 1970 yılından 2016 yılına kadar yüzde 70 azaltılmıştır(Representing, 2017).

Bu bağlamda Otomobil adına yapılan üretimlerin kirli işleri olan demir çelik, petro kimya, metal, plastik, cam, deri gibi tedarikçi sektörlerin çevre kaygısı gütmeyen ve ucuz emek gücü potansiyeline sahip ülkelere yapıldığı görülmektedir. Bu durum üretici açısından hammadde temini, teşvikler maliyet düşürmeye yararken; gelişmemiş ülke

açısından da istihdam yaratma, yerli sanayiye ekonomiye fon oluşturması açısından faydalı görülmektedir (Görener,Görener, 2008).

3.8.2. Kamu spotu ve kanser

Sigara ve tütün ürünleri kamu spotlarının en çok üzerinde durduğu alanlardan birisidir ve sürekli kanserle ilişkilendirilir. Kamu spotlarında Sigaranın durmadan kanserle ilişkilendirilmesi ve başka hiçbir şeyinkanserle iliştilirmemesi bir tercih olmalıdır. Sigara yüzde otuz bir oran ile kansere sebep olacak tüketim ürünleri arasında birinci sırada gelmektedir, bu doğrudur fakat listedeki diğer şeylere hiç dikkat çekilmemesi önemli bir soru işaretidir.Önceki kısımda belirtildiği gibi egzoz gazlarının ve endüstriyel atıkların önemli bir kısmını oluşturduğu çevre kirliliğinin kansere etkisi yüzde on altıdır. Ancak bu payın sorumluluğundan bahseden spotlara rastlanmamaktadır. Çevre kirliliği ile ilgi spotlar “çevremizi temiz tutalım, yerlere çöp atmayalım” mesajlarından ileri gitmemektedir. Kansere sebep olabilecek tüketim ürünleri arasında sigarayı yüzde yirmi yedilik bir oranla yakından takip eden hormonlu gıdalar gelmektedir. Sigaranın yüzde dört gibi az bir farkla arkasından gelen bir kanser nedeninin görmezden gelinmesi, kanserin sadece sigarayla anılması mantıklı görünmemektedir. Bunun yanında cep telefonu kullanımı yüzde on dokuz gibi bir rakamla hatırı sayılır kanser nedeni teşkil etmektedir ancak kanser yinesigaradan başka bir şeye bağlanmamaktadır. Bunun nedeni cep telefonları ve gsm operatörlerinin sermayedeki önemli payı olabilir. Son olarak yüzde yedilik bir oranla kolalı ürünlerin de kansere neden olan tüketim maddeleri listesinde olduğunu ve onların da kapitalist çark içinde hatırı sayılır bir paya sahip olduğunu unutmamak gerekir. (Merdin, Avcı, 2013, s.152) Bir başka ifadeyle sigaranın “suçsuz olmayan bir günah keçisi gibi” toplumdaki kanseri üstlendiğini söyleyebiliriz. Bunun nedeni ise sigaranın bir kişisel bağımlılık sorunu olmasıdır, böylelikle kanser toplumdaki bireylerin sorumluluğuna

yüklenebilmektedir. Bir kişi kanser olduğunda bunun suçu; çevresel şartları, tetikleyici gıdaları, ekonomik çıkarlar yüzünden denetlemeyen devlete değil, “her koyun kendi bacağından asılır” mantığı güdülerek hastanın kendisine yüklenmektedir. Halbuki kanser toplumsal bir meseledir ve birey elinde ve farkında olmadan kanserojen maddelerle temasa geçebilmektedir. Sigara tüketiminin azalması devlet tarafından göze alınmıştır çünkü diğer kanser nedenlerini azaltmaya çalışmak ekonomiye büyük zarar verecektir. Kanser nedeni kamu nezdinde teke indirgenip yok edilmeye çalışılmaktadır. Sonuçsorumluluk, karmaşık stratejiler yürüten devletin karşısındaki yalnız bireyin omuzlarına yüklenmektedir.

SONUÇ

Çalışmada modernlik öncesi zamanlardan beri bireyin hayatına yön vermeye çalışan siyasal iktidarın modern zamanlarda bunu başarabilmek için türlü evrimler geçirmesi ve yeni teknolojiler üretmesi, bu süreçlerde İktidarın yapıcılaşması, ilerlemeciliği, uzlaşmacılığı, uzlaştığı zaman ödüllendiriciliği gibi olumlu süreçler işlenmiştir. Bu incelemeler sonucunda yapısı gereği hiçbir zaman tek başına ayakta duramayan iktidarın, birilerinin rızasını sağlamak, bir ortak çıkar yaratmak zorunda olduğu anlaşılmaktadır. Normalleşiren iktidar, hegemonya ve İdeolojik aygıtların tamamının bu amaca koşulduğu görülmektedir. Bu aygıtlar arasında gazete ve kitaplara göre kapitalizmin daha geliştiği bir dönemin hakim kitle iletişim aracı olan televizyon farklı kuramlar açısından incelenmiş nasıl bir yapı olduğu farklı filozofların eleştirel görüşleriyle anlaşılmaya çalışılmıştır.

Foucault'ya göre sempatik, yapıcı bir kavram olan modern iktidar kamu spotları ile örtüşmektedir. Yıkıcı değil yapıcı bir biçimde işlev gören iktidar kitleler ile menfaat alanında bir uzlaşma alanı yaratır ve iki tarafın da faydasına olan bir biyoiktidar faaliyetinde bulunur. Kamu spotları da bir biyoiktidar faaliyeti olarak kamu sağlığını verimliliğini yükselttiği ve sistemi muhafaza ettiği incelenen örneklerde görülmektedir.

Althusser tarafından bakıldığı zaman DİA yoluyla perçinlenen egemen ideoloji yine DİA yoluyla, haberleşme DİA'sının bir parçası olarak topluma ulaştırılmaktadır. Kamu spotları günümüz toplumunda en önemli toplumsallaştırma araçlarından biri olan televizyon DİA'sının bir mecrasıdır. Kurulan kuşatma dolayısıyla ideolojik yönlendirmelerin ideolojik oldukları fark edilemez iken içinde yaşanan siyasal düzen doğallaştırır ve alternatifleri karşısında haklılaştırılır. Günümüz toplum düzeninde sermaye

ve sermayedar önemszenmektedir ve buna paralel olarak incelenen kamu spotlarında işçinin değil sermayenin korunduğu görölmektedir.

Gramsci'nin hegemonyasına göre ise egemen sınıflar var kalabilmek adına bir sınıflar arası ittifak yaratırlar ve bu, biyoiktidar gibi rızaya dayanmaktadır. Bu ittifak aracılığıyla toplumsal düzenin geleceği koruma altına alınır ancak rızaları kazanılan ve ittifaka dahil olabilen sınıflar yapılandırılmış zihinleriyle içinde yaşadıkları toplumsal düzeni olması gereken gerçeklik olarak tanırlar. Bütün DİA ve kamu spotları ile birlikte bu gerçeklik gitgide daha da pekişir.

Teknolojiyle beraber televizyonunda halkın çoğunun değil, azınlık fakat egemen bir kısım olan yönetenlerin çıkarlarına çalışan bir araç olduğu, bir gerçekliğin yaratılıp topluma sunulduğu görölmektedir. Kamu spotları da televizyon aygıtının bir alanı olarak aynı ideolojik yapının bir parçasıdır ve halkın çoğunun dolaysız faydasını isteyememektedir. Çünkü denetlendiği ve yayınlandığı kurumlar; toplumun tamamının değil, yöneten azınlığın ellerindedir.

İş Güvenliği hakkında bakanlıklarca yaptırılmış iki kamu spotu üzerinde yapılan söylem analizine göre spotlar kısaca iş kazalarını işçilerin şahsi hatalarına bağlamakta, iş yerlerindeki aslında stratejik ve ideolojik tercihler olan ve işçi hayatını tehlikeye atan sistemsel yanlışlıkları, iş kazalarındaki işveren sorumluluğunu görmezden gelmektedirler. Bilinçli veya bilinçsiz tercihler sonucu yapılan bu çarpıtma kamu spotunun bir sosyal meseleye gerçek değil çarpıtılmış bir neden göstermesi olarak tanımlanabilir.

Kamu spotlarının iyice anlaşılması için yapılmamış kamu spotlarına ve önerilmemiş çözümlere de dikkat çekmek gerekmektedir, çünkü STK'lar ve Bakanlıklar tarafından yaptırılan kamu spotları RTÜK onayından geçirilmektedir. Yapılmamış veya yapılmış fakat televizyonda yayınlanma iznini alamamış kamu spotları vardır. Yaptırılmış

ve televizyonda yayımlanma iznini almış her kamu spotu RTÜK'ün ideolojik ve stratejik bir tercihiyle işaret etmektedir. Bu perspektif ile yapılmayan kamu spotları konusuna eğilmek önemlidir. Örneğin otomotiv endüstrisiyle ilişkili çevre kirliliklerine, kansere neden olan egzoz gazlarına ve metropollerdeki trafiğe rağmen özel otomobil kullanımının azaltılmasına dair kamu spotları yayımlanmamaktadır. Diğer yandan sigara ve kanserin haklı olarak ilişkilendirildiği birçok kamu spotu yayınlanırken; kansere neden olan başka şeylere dikkat çekilmemektedir. Halbuki hormonlu gıdalar, çevre kirliliği ve cep telefonları da ciddi oranlarda kansere neden olmaktadır. Türkiye'de iktidarın kristalleştiği bölge olan devlet kurumları, ekonomik çıkarlara ters düşmemek adına toplumsal yaşamı sağlığa zararlı olmayacak şekilde düzenleyemedikleri için kanser sigara ilişkisi daha çok vurgulanmakta, bireyin soluduğu havayla, tükettiği gıdayla ve birlikte yaşadığı teknolojiyle de çokça ilişkisi olan kanser kamu spotu mecrasında yok sayılmaktadır. Bu tercihin yapılma amacı sigaranın şahsi ve gönüllü bir bağımlılık olmasıdır, eğer algıda, kanser sigaraya indirgenebilirse, devlet halk sağlığı konusundaki sorumluluklarından kurtulabilecektir. Böylece ülke ve halk sağlığı kendi ülkelerini kirletmeyen küresel sanayicilere, kar peşindeki hormonlu gıda imalatçılarına rahatlıkla pazarlanabilecektir.

Kamu spotlarının gerçekten halk sağlığına yaklaşması, halk sağlığından başka bir şey düşünmemesi, sermayeyi incitmemek adına yapılan sansür ya da oto sansürden kurtulması gerekmektedir. Ancak bu şekilde var oluşundaki amacını yerine getirebilecektir, eğer bunu başaramazsa egemen ideolojinin düşünsel ihtiyaçlarının yeniden üretimi peşinde bir paravan, çarpıtılmış gerçeklikler mecrası olarak kalacaktır. Kamu spotlarının olması gerektiği gibi olabilmesi yani sermayesiz düşünme haline dönebilmesi için öncelikle televizyon ve devletin buna izin vermesi gerekmektedir, yalnız bu ikisinin de sermayeye bağımlı olduğu düşünülürse, böyle bir şey televizyon için de kamu spotları için de umutsuz görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Adanır, O. (2005). Baudrillard Postmodern Bir Düşünür Değildir. *Doğu Batı* yıl:3 sayı:9, 127-131.
- Adanır, O. (2016). Önsöz. Baudrillard, J. *Simülasyon ve Simülakre* (10. Baskı). Oğuz Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı.
- Adorno, T. (2009). *Kültür Endüstrisi*. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen(çev.). İstanbul: İletişim.
- Adorno, T. (1954). How to Look at Television. *The Quarterly of Film Radio and Television*, 8(3), 213-235. doi:10.2307/1209731
- Akay, A., (2000). *Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları*. İstanbul: Bağlam.
- Akyüz, A. M., & Ayyıldız, H. Sosyal. *Pazarlamaya Eleştirel Bir Yaklaşım*.
- Alkaya, B., & Yıldırım, M. (2000). Taşıt Kaynaklı Kirleticilerin Azaltılma Yöntemleri. *ÇEV-KOR Ekoloji Çevre Dergisi*, 9(34), 2000.
- Althusser, L., (2016). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Alp Tümertekin (çev.). İstanbul: İthaki.
- Athomic Ephemera. (2006, Aralık 27). *Protect and Survive - Life Under Fallout Conditions*. <https://www.youtube.com/watch?v=ziFOX6HPr24>
- Aytekin, H. (2016). *Görsel-İşitsel Medyada Sağlık – Güvenlik Halleri: Tartışılması Gereken Bir Alan Olarak Kamu Spotu*. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9 (3), 249-275. Doi: 10.18094/si.37556
- Barker, C., & Galasiński, D. (2001). *Cultural Studies and Discourse Analysis: A Dialogue on Language and Identity*. London: SAGE.

- Barrett, M., (2004). *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Doruk.
- Baudrillard, J. (2010). *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsalın Sonu*. Oğuz Adanır (Çev.). Ankara: Doğu Batı.
- Baudrillard, J. (2012) *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*. Oğuz Adanır (çev.). Ankara: Doğu Batı.
- Baudrillard, J. (2016). *Simülakrlar ve Simülasyon* (10.Baskı). Oğuz Adanır (Çev.). İstanbul: Doğu Batı.
- Bektaş, A. (1996). *İletişim ve Demokrasi*, İstanbul: Bağlam.
- Bektaş, A. (2000). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam.
- Bektaş, A. (2002). *Siyasal Propaganda*. İstanbul: Bağlam.
- Bennett, L.W., (2000). *Politik İllüzyon ve Medya*. Seyfi Say (Çev.). İstanbul, Nehir.
- BFİ. (2009, Ağustos 4). *Coughs and Sneezes (1945)*. https://www.youtube.com/watch?v=QRmpJ_dORXA
- Bilis, A. E. (2014). Kamu hizmetleri yayıncılığının yeni eğilimi: Kamu spotları üzerine bir inceleme, *1. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi*, 12-15.
- Bourdieu, P. (2000). *Televizyon Üzerine*. Turhan Ilgaz (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Brown, J.A.C. (1992). *Siyasal Propaganda*. İstanbul: Ağaç.
- Canetti, E. (2012) *Kitle ve İktidar* (5.Baskı). Gülşat Aygen (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Canpolat, N. (2003). Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault. *Kadife Karanlık*. İstanbul: Su.
- Centropy. (2009 Temmuz 30). *Public İmformation Office films. Joe and Petunia (complete set) Excellent Quality*. <https://www.youtube.com/watch?v=h4ZxyamwLrc>

- Cevizci, A., (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Çınarlı, İ. (2012) *Sağlık İletişimi ve Medya*. İstanbul: Derin.
- Clow. (2008, Ağustos 4). *Pedestrian Crossing (1948)*.
<https://www.youtube.com/watch?v=ApPA80XU464>
- Çoban, B. (2011). Louis Althusser. *Kadife Karanlık 2Ayna Şovalyeleri*. İstanbul: Su.
- Corcuff, P. (2008). *Siyasetin Büyük Düşünürleri*. Aziz Ufuk Kılıç (Çev.). İstanbul: Versus.
- Chomsky, N. (1995). *Medya Denetimi* (2.baskı). Şen Süer Kaya (Çev.). İstanbul: Tüzm zamanlar.
- Chomsky, N. (2002) *Medya Gerçeği*, Abdullah Yılmaz (Çev.). İstanbul: Tüzm zamanlar
- Chomsky, N. Herman, E. S., (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası* (2.baskı). Ender Abadoğlu (Çev.). İstanbul: bgst.
- Crosier, K. (1978). The Advertising Dimensions of Social Marketing. *Advertising Quarterly*, 57, 33-39.
- Dalrymple, H., Goodrum, C. (1998). *Advertising in America: The First 200 Years*. New York: Harry N. Abrams.
- Davis, M., Duman, O., (1996), Kentsel Denetim-Blade Runner'in Ötesinde, *Birikim Dergisi*, sayı:86-87, (62-74)
- Demirovic, A., (2012). Hegemonya ve İktidarın Analizi, *Felsefelogos Dergisi*, Sayı 44.
- Dessart, G. Public Service Announcements. *Encyclopedia of Television*.
<http://www.museum.tv/eotv/publicservic.htm> 30 Mart, 2017 tarihinde alındı.
- Deveci, C. (2005). Foucault'nun İktidar Kavramsallaştırmasında Siyasal Boyutun Ayırıştırılmazlığı, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, yıl:3 sayı:9, 25-43.

- Domenach, J. M. (1969). *Politika ve Propaganda*. Tahsin Yücel (Çev.) İstanbul: Varlık.
- Doğan, M.(2001). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi.
- Elden, M. (2005). *Şimdi Reklamlar*. İstanbul: İletişim.
- Kongar'ın Resmi Sitesi. (2017) www.kongar.org
- http://www.kongar.org/aydinlanma/2010/979_Boyle_Demokrasi_de_Boyle_Siyaset_de_Olmaz.php
- Engels, F. (Özgün eser 1884 tarihli dir). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni*. Kenan Somer (Çev.). Ankara: Sol.
- Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram* (3.baskı). Ankara:Erk
- Ergon İş Güvenliği. (2015). *İş Kazası Yoktur 2 Tersane Çalışanı Kamu Spotu*.
- https://www.youtube.com/watch?v=azSE_4XTQ9Y
- Fairclough, N., Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis. T. A. van Dijk, (Ed.), *Discourse as Social interaction* (Vol. 2) (258-284). London: Sage.
- Keskin, F. (2016). Özne ve İktidar. *Özne ve İktidar. Michel Foucault*. İstanbul: Ayrıntı.
- Foucault, M., (1999) *Bilginin Arkeolojisi* (1. Baskı). Veli Urhan (Çev.). İstanbul: Birey.
- Foucault, M. (2001). *Yapısalcılık ve Post Yapısalcılık*. Ümit Umaç, Ali Utku (Çev.). İstanbul: Birey.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir* (1.baskı). Şehsuvar Aktaş (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Foucault, M. (2004). *Marx'tan Sonra*, Gökhan Aksay (Çev.). İstanbul: Chiviyazıları.
- Foucault, M. (2007a). *Cinselliğin Tarihi*. Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Foucault, M. (2007b), *İktidarın Gözü*. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Foucault, M. (2013). *Hapishanenin Doğuşu* (4. Baskı). Mehmet Ali Kılıçbay (Çev), Ankara: İmge.

Foucault, M. (2015).*Büyük Kapatılma* (4.Basım). Işık Ergüden, Ferda Keskin (Çev). İstanbul: Ayrıntı.

Foucault, M. (2016a). *Özne ve İktidar*. Işık Ergüden, Osman Akınhay (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Foucault, M. (2016b). *Entelektüelin Siyasi İşlevi* (4. Basım). Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ferda Keskin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Giddens, A. (2001). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*.Tuncay Birkan(Çev.). İstanbul: Metis.

Göksel, E. (2009). “Gramsci”ye Giriş ya da “Hapishane Defterleri”ni Okumak. Gramsci, *Hapishane Defterleri*. Ankara: Aşina (s.13-25)

Gökalp, M. F. & Yıldırım, A. (2004) Dış Ticaret ve Çevre: Kirlilik Sığınakları Hipotezi Türkiye Uygulaması. *Yönetim ve Ekonomi*. (99-115) 11(2).

Görener, Ö., & Görener, A. (2008). Otomotiv Endüstrisinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri: Sektörel Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 306-319.

Gramsci, A. (2011) *HapishaneDefterleri* (6. Baskı) , Adnan Cemgil (çev.). İstanbul: Belge

Greenstein, F. I. (1959). Political Socialization: A study in the Psychology of Political Behavior (Book). *American Sociological Review*. 24(6), (914-915). Database: Sociology Source Ultimate.

Growth Industry. (2017) OICA. <http://www.oica.net/>

Güngör, N. (2013). *İletişim Kuramları ve Yaklaşımları* (2. Baskı). Ankara: Siyasal.

Habermas, J. (2001). *“İdeoloji” Olarak Teknik ve Bilim*. Mustafa Tüzel (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Hall, S. (1988). *The Toad in the Garden: Thatcherism among the Theorists*, Cary Nelson (Ed.), Lawrence Grossberg (Ed.), *Marxism and the Interpretation of Culture*, Urbana, Chicago: University of Illinois.

Hall, S. (1994a). İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü, *Medya, İktidar, İdeoloji*, Mehmet Küçük (Ed.), Mehmet Küçük (Çev.). Ankara: Ark.

Hall, S. (1994b). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki. *Medya, İktidar, İdeoloji*, Mehmet Küçük (Ed.), Mehmet Küçük (Çev.). Ankara: Ark.

Hastings, G., Stead, M., & Webb, J. (2004). Fear appeals in social marketing: Strategic and ethical reasons for concern. *Psychology & Marketing*, 21(11), 961-986.

Hitler, A., Murphy, J., & Hiperlink, (. (Firm).(2016). *Mein Kampf: My Struggle* (Vol. 1 & Vol. 2)- (Complete & Illustrated Edition). İstanbul:İstanbul.

TV and Radio Fillers. (2017)*Cabinet Office – Communications*.<https://communication.cabinetoffice.gov.uk/>Alındığı tarih: 04.05. 2017

Horkheimer, M., Adorno T., (1995) *Aydınlanmanın Diyalektiği*. Oğuz Özügül (Çev.). İstanbul: Kabalcı.

Hobbes, T. (2007). *Leviathan*. Semih Lim(Çev.). İstanbul: Yapı kredi.

Ives. P., (2011). *Gramsci’de Dil ve Hegemonya*, Ekrem Ekici (çev.), İstanbul: Kalkedon.

İzleme, T. T. B., & Komisyonu, İ. (2008). Tuzla Tersaneler Bölgesi'ndeki Çalışma Koşulları ve Önlenabilir Seri İş Kazaları Hakkında Rapor. *DİSK Limter-İş-TMMOB İstanbul İKK-İstanbul Tabip Odası, İstanbul İşçi Sağlığı Enstitüsü, İstanbul, 22.*

Joyfulheartfound (2014, Aralık 12) *NO MORE PSA: "Speechless" :30 - Law & Order: SVU Cast.* <https://www.youtube.com/watch?v=6Xz44ZnLaow>

Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalcılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (18. Basım). İstanbul: Evrim.

Kapani, M. (2000) *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: BB101.

Kaplan, İsmail. (2009) *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*. İstanbul: İletişim.

Kaptı, A. (2011). Kamu Politika Sürecinde Klasik Yaklaşım Modeli. Alican Kaptı (Ed.), *Kamu Politikası Süreci* (25-47). Ankara: Seçkin.

Keskin, F., (2015). Büyük Kapatılma. Foucault, *Büyük Kapatılma* (4.baskı). Işık Ergüden, Ferda Keskin (Çev.) İstanbul Ayrıntı. s15)

Kılıçarslan, E. Ç. (2008). *Siyasal İletişim İdeoloji ve Medya İlişkisi*, İstanbul: Kriter.

Kışlalı, A. T. (2008). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge.

Kotler P., Roberto, L.E.(1989), *Social Marketing: Strategies for Chancing Public Behavior*. London: Collier Macmillan.

Kotler, P.(2000). *Pazarlama Yönetimi* (10.Baskı). İstanbul: Beta.

Kotler, P., Roberto, N., & Lee, N. (2002). *Social Marketing: Improving the Quality of Life*. (2nd ed.) Sage.

LaMay, C. L. (2001). *Public Service Announcements, Broadcasters, and the Public Interest: Regulatory background and the Digital Future*. Institute for Policy Research, Northwestern University.

Lenin, V.İ., (2003). *Devlet ve Devrim*. Kenan Somer (Çev.). İstanbul: Eriş.

Lerner, D. (1985) *Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş* (3.baskı) Ünsal Oskay(Çev.). Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme (261-280). Ankara: Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu.

Lombardi, F. (2000). *Antonio Gramsci'nin Marksist Pedagojisi*. Sibel Özbudun, Başak Ekmen (çev.). Ankara: Ütopya.

Lull, J. (2001). *Medya, İletişim, Kültür*. Nazife Güngör (Çev.). Ankara: Vadi.

Mardin, Ş. (1992). *İdeoloji* (1.Baskı). İstanbul: İletişim.

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay, Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Ayraç.

Marx, K., Engels, F. (1888) *Alman İdeolojisi*. İstanbul: Sol. (Özgün Eser (1888) Tarihlidir)

Mcquail, D. (1994) *Kitle İletişim Kuramı Giriş*. Ahmet Haluk Yüksel (Çev.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Kıbele Sanat Merkezi.

Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri* (1. Basım). Tuncay Birkan(Çev.). İstanbul: Bilim ve Sanat.

Merdin, A., & Avcı, F. (2013). Toplumsal Kanser ve Hematoloji Bilinci. *Türk Onkoloji Dergisi*, 28, 150-153.

Mitchell, T. (2001) *Mısır'ın Sömürgeleştirilmesi*. Zeynep Altok, (Çev.). İstanbul: İletişim.

- Mills, C.W. (1974). *İktidar Seçkinleri*. Ünsal Oskay (Çev.). Ankara: Bilgi.
- Mony, A.T. (2016). *Çalışmak Sağlığa Zararlıdır*. Ayşe Güren (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Morgenthau, H. (2012) *The concept of the Political*, Maeva Vidal (Çev.), New York, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Mucuk,İ.(2004). *Pazarlama İlkeleri* (14. Baskı). İstanbul: Türkmen.
- Mutlu, E., (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Ark Yayınevi.
- Okay, A. (2012). *Sağlık İletişimi*, İstanbul: Derin.
- Orkunoğlu, Y. (2007). *Nietsche ve Postmodernizmin Gerçek Yüzü*. İstanbul:Ceylan.
- Oskay, Ü., (2010) *19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri* (5. Baskı). İstanbul: Der.
- Önk, Ü. Y. (2009). Baudrillard Perspektifinden Bir Kitle İletişim ve Sanat Aracı Olarak Simülasyon Evreninde Televizyon. *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı:4 (201-218)
- Özsoy,O.(1998) *Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. İstanbul: Alfa.
- Paletz, D. L., Pearson, R. E., & Willis, D. L. (1977). *Politics In Public Service Advertising on Television*. New York: Praeger.
- Platon, *Devlet* (2005). Cenk Saraçoğlu, Veysel Ataman (Çev.). İstanbul: Bordo Siyah.
- Poster, M., (1984) *Foucault, Marxism and History, Mode of Production Versus Mode of Information* ,s.83, Cambridge: Polity.
- Postman., N., (2010). *Televizyon Öldüren Eğlence*. Osman Akınhay (çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Pratkanis, A., Elliot A. (2008). *Propaganda Çağı: İknanın Gündelik Kullanımı ve Suistimali*. İstanbul: Paradigma.

Public Informantion Film. *Wikipedia*. 10 Nisan, 2017 tarihinde alındı:

https://en.wikipedia.org/wiki/Public_information_film

Retroloadz. (2007, Haziran 24). *PSA 1973 - Smokey the Bear with Joanna Cassidy*.<https://www.youtube.com/watch?v=tXcrbpMNvTs>

Revel, J., (2006). *Güncelliğin Bir Ontolojisi*. Kemal Atakay (Çev.). İstanbul: Otonom.

Revel, J. (2012). Foucault Sözlüğü, Veli Urhan (Çev.). İstanbul: Say.

Rothschild, M. (1997). An historic perspective of social marketing. *Journal of Health Communication*, 2(4), 308-309.

RTÜK. (2012) Kamu Spotları Yönergesi. <https://www.rtuk.gov.tr/kamu-spotlari/5029/3985/kamu-spotlari-yonergesi.html> alındı tarih: 7 Şubat 2017

Russel, B., (2002). *İktidar* (4. Baskı). Mete Ergin (Çev.) İstanbul: Cem.

Representing the Australian Auto Industry.(2017)*Home | Federal Chamber of Automotive Industries*.<http://www.fcmai.com.au/> Alındığı tarih: 23.04.2017

Sarıkaya, İ.,(2013) *Kaza Değil Cinayet: Zonguldak Taşköprü Havza'sındaki Taşeron ocaklarında İşçi ölümleri*. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*. Cilt:31 Sayı :41 s81-100

Sarup, M., (2004). *Post-Yapısalcılık ve Post-modernizm*, Abdülbaki Güçlü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat.

Saturday Morning Rewind. (2014, Nisan 30). *He-Man and the Masters of the Universe PSA - Gun Safety*.https://www.youtube.com/watch?v=_ho7WkKm-84

- Schiller, H. (1993). *Zihin Yönlendirenler*. Cevdet Cerit (Çev.). İstanbul, Pınar
- Schafer, F., Basshuysen, R. V., (1995). *Reduced Emissions and Fuel Consumption in Automobile Engines*. Wien: Springer-Verlag.
- Schrift., A. D. (1994) “Reconfiguring the Subject: Foucault’s Analytics of Power”. *Reconstructing Foucault: Essays in the Wake of the 80s*. Ricardo Miguel, Alfonso and Silvia Caporale- Bizzini (Ed.), Amsterdam: Rodopi, s. 189.
- Skinner, Q., (2013). *Çağdaş Temel Kuramlar*. Ahmet Demirhan (Çev.). Ankara: Vadi
- Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mücadele, bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma.
- Stead, M., Hastings, G., & McDermott, L. (2007). The meaning, effectiveness and future of social marketing. *Obesity reviews*, 8(s1), 189-193.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri*. Göze Orhon, Barış Engin Aksoy (Çev.).Ankara: Ütopya.
- Tagg, J. (2005)Evidence, Truth and Order: a Means of Surveillance State. in *Visual Culture: The Reader* (244-273) Jessica Evans, Stuart Hall (Ed.) London: Sage.
- Taşbaşı, K., Yazıcı, G., Dağlı, B., & Özönur, D.(2014) Kaza mı? Cinayet mi? Gazete Haberlerinde İşçi Ölümleri. *LaborComm 2014*, 153-167.
- Tekelioğlu, O.(1999).*Michel Foucault ve Sosyolojisi*.İstanbul: Bağlam.
- Tekelioğlu, O. (2003). *Foucault Sosyolojisi*, Bursa: Alfa- Aktüel.
- Tenekecioğlu, B. (1977). İşletmelerin Sosyal Sorumlulukları. *Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 11(2).
- Thomas, P. D. (2009). *The Gramscian Moment: Philosophy, Hegemony and Marxism*. Boston: Brill.

Tuğrul, S. (2016). *Ebedi Kutsal Ezeli Kurban*. İstanbul: İletişim.

Tuna, M., (2008). Modern Çağda Bilimin İşlevselliği, *Bilim ve İktidar*, Esin Candan, Nida Kamil Özbulut, Mustafa Öziş (ed.). Ankara: Dipnot.

Tusev. (2013) *Kamu Spotu ve STK'lar Vaka Analizi*.

<http://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/KamuSpotuVakaAnaliziTR.06.11.13.pdf>

Görüntülediği tarih: 04.05. 2017

Uysal, B., ÖZÇİFÇİ, A., & Şeref, K. (2005). Analysis of Industrial Accidents Occured in Small and Medium-Sized Furniture Manufacturing Firms in Turkey. *Gazi University Journal of Science*, 18(3), 439-451.

Van Dijk, T. (2003). *Critical Discourse Analysis*. D.Schiffrin., D. Tannen, & E., H. Hamilton (Ed.), In *The Handbook of Discourse Analysis*. (352-372). Oxford: Blakwell.

Van Dijk, T. A.(1994). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları. *Medya, İktidar, İdeoloji* (1.Baskı) içinde (Çev.) Mehmet Küçük (Ed.). Ankara: Ark.

Wodak, R. ve M. Meyer. (2009). Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology. R. Wodak ve M. Meyer (Ed.). *Methods of Critical Discourse Analysis* (2. Baskı) (ss. 1-33). London: Sage.

Weinreich. N.K. (n.d) *What is Social Marketing*.

<http://www.social-marketing.com/Whatis.html#anchor1367883/> Alındığı Tarih: 27 Mart 2017

Weinreich. N.K (1992)*Research in the Social Marketing Process*.

<http://www.social-marketing.com/process.html> Alındığı Tarih: 27 Mart 2017

Yalın OSGB.(2015, Mart 3) *.İŞ GÜVENLİĞİ KAMU SPOTU WWW YALINOSGB COM.*

<https://www.youtube.com/watch?v=Wsz1dQG1Tp8>

Yayla. A., (2004). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*. Ankara, Adres.

Yıldız, S., Sümer, H. H. (2010). Medya ve Ahlaki Panik. *Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 35.

Ziyaoğlu, R. (1963) *Propaganda ve san'atı*. İstanbul: Halk.